

El pintor Agustí Ferrer Pino (1884-1960)

Antoni Sangrà Boladeres

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

DEPARTAMENT DE DIBUIX
FACULTAT DE BELLES ARTS
UNIVERSITAT DE BARCELONA

PROGRAMA DE DOCTORAT
ESPAI PÚBLIC I REGENERACIÓ URBANA: ART, TEORIA I
CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI

TÍTOL DE LA TESI

EL PINTOR AGUSTÍ FERRER PINO
(1884-1960)

PER OPTAR AL TÍTOL DE:

Doctor en Belles Arts

NOM DEL DOCTORAND:

Antoni Sangrà Boladeras

NOMS DELS DIRECTORS DE LA TESI:

Dra. Roser Masip Boladeras
Dr. Lino Cabezas Gelabert

Barcelona, 2014

SEGONA PART

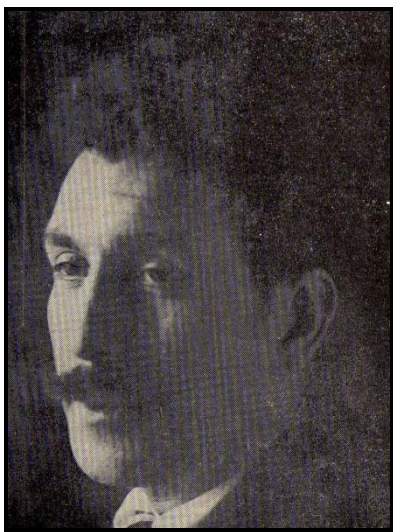
EL PINTOR AGUSTÍ FERRER PINO

4. AGUSTÍ FERRER PINO: ARTISTA PER DESCOBRIR

4.1. ASPECTES BIOGRÀFICS I ARTÍSTICS DOCUMENTATS

Introducció

En aquest capítol pretenem conèixer i entendre alguns dels aspectes vitals d'Agustí Ferrer Pino, i especialment els esdeveniments biogràfics vinculats a la seva trajectòria artística.

Imatge 1. Fotografia d'Agustí Ferrer Pino. Imatge extreta: Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans. *Agustí Ferrer Pino. En el 25è. Aniversari de la seva mort. Exposició Antològica*. Sitges. Ed. Grup d'Estudis Sitgetans. 1986. Portada.

Una part important del nostre treball de camp queda plasmat en aquest capítol. Com indica el títol d'aquest, hi recollim, acreditem i ordenem cronològicament els esdeveniments biogràfics i artístics a partir de documentació pràcticament inèdita o molt poc referenciada.

Bàsicament, els objectius que ens han motivat a realitzar aquesta tasca són dos. En primer lloc, per una qüestió de menester propi. És a dir, abans d'estudiar, examinar i analitzar les característiques estètiques i formals que defineixen el conjunt de l'obra de Ferrer Pino, ens calia recuperar alguns dels fets biogràfics i existencials de l'artista per tal d'afrontar amb la major certesa possible les nostres conjectures. En segon lloc, el buit bibliogràfic que existia en relació a la història de l'artista, ens exigia reconstruir de la manera més objectiva possible la seva vida, si més no, els aspectes d'aquesta més relacionats amb la seva activitat artística.

Per realitzar aquesta tasca hem treballat a partir de textos inèdits que el mateix Agustí Ferrer va escriure i als quals hem tingut accés. En aquest sentit, tot i que no es tracten de textos tècnics, ens aporten informació valuosa per copsar en el personatge la seva vessant subjectiva. En relació al contingut dels textos també entenem que han de ser jutjats i considerats amb precaució ja que pràcticament són com relats autobiogràfics. Així, tot i el jo narrador d'Agustí Ferrer, en algunes parts dels textos el contrast bibliogràfic és un element que els hi atorga veracitat. La transcripció dels textos és literal, per tant hem mantingut l'ortografia original. Finalment, afegir que aquests textos relaten essencialment els seus anys de joventut, la qual cosa ens ha facilitat descriure les parts de la seva vida menys documentada bibliogràficament.

Una altra eina que hem fet servir per refer aquest cos biogràfic ha estat la recuperació dels nombrosos articles de diaris i revistes, molts d'ells inèdits, que tracten la figura d'Agustí Ferrer.

També el conjunt de documents personals i familiars que ens va permetre registrar i catalogar la filla de l'artista, Teresa Ferrer, i alhora el seu propi testimoni oral, han estat útils per completar la recerca.

Tots els textos, documents personals i bibliogràfics que hem fet servir són referenciats i transcrits en aquest capítol i els originals d'aquests es poden veure en l'apèndix documental. En aquest text es podran trobar de manera ordenada i cronològica i així, a més de construir el contingut biogràfic, el text és alhora una presentació/recull de gran part de la informació inèdita vinculada a l'artista. Hem cregut adient exposar en aquest format la documentació inèdita recuperada en la nostra recerca per aconseguir així en un mateix text els dos objectius que preteníem resoldre. Advertim, però, que algunes transcripcions d'articles o notícies tenen una llargària impròpia per ser reproduïdes en aquests tipus de relats, tanmateix hem estimat que pel seu valor documental així s'ho mereixien malgrat afeblir la condició narrativa del text.

Afegir també, que el nostre principal interès són els esdeveniments vinculats a la pràctica artística d'Agustí Ferrer, i per tant hem obviat alguns fragments anecdòtics que no eren rellevants per al nostre estudi. Hem complementat en el decurs de la narració notes bibliogràfiques vinculades a alguns personatges que hi apareixen a mida d'aclariment i per alhora poder contextualitzar-los. Tanmateix, el contingut de la recerca bibliogràfica del context històric i artístic realitzada en la primera part d'aquest

treball pràcticament no hi és present en aquest text, ja que serà manegada especialment en l'estudi estètic i formal dels capítols posteriors.

Per últim, hem considerat oportú reservar la transcripció d'alguns documents, especialment els que fan referència a les pintures murals de l'artista, ja que el nostre treball els hi dedica un capítol específic, i per tant, amb la finalitat de no repetir dades no seran incloses en aquest capítol.

Aspectes biogràfics i artístics documentats

Agustí Ferrer Pino neix a Sitges el 12 de juliol de 1884 en una casa del que avui en dia és la plaça de l'Ajuntament¹. És fill de Josep Ferrer Montornes² i Teresa Pino Borràs³, tots dos naturals del poble tarragoní d'Ascó. Agustí Ferrer és el sisè de set germans⁴. Malauradament, la seva mare mor dos anys després del seu naixement a causa d'una pneumònia⁵, i el seu germà gran, Josep, també mor prematurament l'any 1896 a la Guerra de Cuba⁶. Després, el seu pare es casà en segones núpcies amb Francisca Amela amb qui va tindre quatre fills més. Com veurem, aquest fets pertorbadors durant la seva infantesa deixaran empremta en el caràcter de l'artista.

Agustí Ferrer pertany a una família humil, el seu pare era jornaler i la seva família no tenia propietats⁷. Ben jove, entre els tretze i quinze anys, comença a mostrar-se atret pel dibuix i la pintura. Tot i el seu entusiasme per aquestes pràctiques artístiques, el seu pare i els mestres de l'escola el van intentar convèncer per a què marxés a Amèrica a assegurar-se l'avenir. Ell mateix escriu:

---

¹ Antigament anomenada plaça del Castell, tal i com consta en el certificat de naixement d'Agustí Ferrer Pino. Veure fitxa nº1 de l'annex *Documentació*.

² Aclarim que al certificat de naixement d'Agustí Ferrer Pino consta el cognom del pare com a *Montornes* i al certificat de defunció del pare consta com a *Montaner*. Hem considerat més precisa la versió del primer.

³ Dades que consten en el certificat de naixement d'Agustí Ferrer Pino. Veure fitxa nº1 de l'annex *Documentació*.

⁴ Miguela, Josep, Jacinta, Carmen, Mercedes, Agustí i Teresa.

⁵ Veure certificat de defunció de Teresa Pino Borràs a la fitxa nº2 de l'annex *Documentació*.

⁶ Així ho expressa el mateix Agustí Ferrer en uns escrits que podrem llegir en les següents pàgines.

⁷ En el Padró 1880-1886 de Sitges consta que vivien en una casa que era propietat d'una altra família. Veure Padró a la fitxa nº71 de l'annex *Documentació*.

“Mis familiares especialmente mi padre querían que fuera a America como la mayoría de los jóvenes de trece a quince años (por regla general), que solían embarcar de Sitges, algunos para librarse del servicio y poder labrarse un futuro brillante. Casarse luego por poderes con alguna sitgetana de buenas prendas y volver al hogar patrio con una familia y una posición a vivir una vejez sino de potentado como algunos, al menos de burgués con laminas y valores del banco y cortando el cupón”⁸.

Com acostuma a ser freqüent, en aquells anys i també en l'actualitat, Agustí Ferrer es advertit de les penúries dels artistes: *“me hacía reflexiones sobre las penalidades de la vida de los artistas en especial de los pintores que solía ser más trágica que la de los maestros de escuela, árbitros del hambre y miseria.”⁹*. Tot i així, l'actitud moderada del seu pare envers la seva afició l'anima a seguir per aquest camí i quedar-se a Sitges: *“Pero el Sr. Salvador ignoraba una conquista muy importante para mi lograda en el campo de mi querida pintura. Mi padre ya no gruñía cuando me veía pintar o dibujar, incluso solía parar a mirar lo que había hecho. Ese milagro fue un sedante para mi espíritu oprimido por las reconvenciones de mis superiores dando suelta a mis actividades artísticas.”¹⁰*

D'aquesta manera la trajectòria artística d'Agustí Ferrer s'inicia en el seu poble natal, Sitges. El jove adolescent comença a dibuixar i pintar de manera autodidacta i mostra interès en la representació naturalista de la fisonomia humana, concretament en el rostre. Així, a través de fotografies de personatges coneguts del poble, practicava amb els olis que s'havia pogut comprar amb els seus estalvis:

“Pronto pude satisfacer el afán de pintor al oleo comprándome lo necesario de mis ahorros y en seguida, después de algunos pequeños ensayos, pinté el retrato del Doctor Robert¹¹, copiado de un programa político del partido catalanista; de resultado

---

⁸ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº1 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº1 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁰ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº2 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

rudimentario como es natural pero muy parecido. El Sr. Catasús¹² hizo una fotografía del famoso y simpático Arsis Pañella, una especie de santo bufón muy pintoresco y gracioso. Se hicieron postales de rotativa del célebre sitgetano y yo hice un cuadro de composición arbitraria e ingenua con esta postal, y el retrato salió exacto.”¹³

La seva afició per la pintura aviat tingué ressò entre els habitants de Sitges. Les bones maneres i la semblança aconseguida en els retrats van comportar que Agustí Ferrer fos un d'aquells joves que destaquen prematurament en les habilitats artístiques. Així ho explica ell mateix en una anècdota quan un dels seus quadres va ser exposat a l'aparador de la pastisseria Massó de Sitges:

“En un corro de aventajados en asuntos de arte, se encontraba el Sr. Joaquim de Miró, gran pintor suburense y excelente filósofo que despreció la gloria por no querer abandonar el pueblo que tanto amaba. ¿Quién es el chico que ha pintado ese cuadro? Preguntó. Dn, Joaquim Miró, es un pillín de estos que andan por la playa, amigo de Maragato, y tan travieso como el que de apodo le llaman el Mona. Esa mona os dará un mico, contestó el Sr. Miró, y se marchó a su casa. Esa frase se hizo celebre por el pueblo, contribuyendo en la confianza de lo que yo prometía como pintor.”¹⁴

Com podem comprovar en les seves mateixes paraules, Agustí Ferrer era conegut de petit amb el sobrenom del “Mona”¹⁵ que defineix el seu caràcter inquiet i bulliciós. Com

---

¹¹ “Robert i Yarzabal, Bartomeu. Metge i polític (Tampico, 1842-Barcelona, 1902). (...) A més de ser un metge d'immillorable reputació, Bartomeu Robert tingué una destacada actuació política i la seva projecció com a home públic s'estengué per tot el país. Presidí l'Ateneu Barcelonès el 1882 i el 1901. (...) el març de 1899 fou nomenat alcalde de Barcelona (...). **Escollit primer president de la nova Lliga Regionalista l'abril de 1901.** (...) Casat amb la sitgetana Rosa Roig i Bofill, passà moltes temporades aquí, a la llar que tenia a la Fragata (...). L'endemà de la seva mort, el consistori que presidia el seu amic Gaietà Benaprès i Mestre decidí aixecar-li un monument (...). (...) el monument fou inaugurat el 23 d'agost de 1907. Actualment porten el seu nom un carrer i una plaça de Sitges.” Sierra i Farreras, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 325-326.

¹² “Catasús i Catasús, Antoni. Viticultor i polític (Sitges, 1957-1933). (...) Casat amb Antònia Catasús i Mestre, el matrimoni va tenir dos fills: el poeta Trinitat Catasús i el metge Josep Manuel Catasús.” Op. Cit. Pàg. 111.

¹³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº2 de l'annex *Escrips Agustí Ferrer Pino*.

¹⁴ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº3 de l'annex *Escrips Agustí Ferrer Pino*.

¹⁵ El sobrenom de Mona el trobem també en el llibre *Recull de motius de la vila de Sitges: “Mona, en. Agustí Ferrer i Pino, pintor. Més o menys adscrit al noucentisme, bon paisatgista i bon retratista d'escenes de la Festa Major. XXb.”* Panyella, Vinyet. *Recull de motius de la vila de Sitges*. Ed. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges. 1987. Pàg. 73.

veurem més endavant la personalitat del pintor és un dels seus trets identificatius. Així, en aquests anys d'infància la hiperactivitat de l'Agustí és un fet notori que ell mateix ens descriu:

“En esa época desplegaba yo mis actividades con proverbial energía, quizás con alguna exageración dada mi niñez. Trabajaba, pintaba, dibujaba, estudiaba y retiraba tarde, tomaba parte en los fuegos callejeros con bullicio y algazara y atendía a nuestras amiguitas en nuestras reuniones y paseos por el pueblo charlando y cantando o disfrutando del buen humor infantil con chistes y bagatelas. Por las noches rondábamos el pueblo cantando como era la costumbre en aquel tiempo y nos paseábamos a dar serenatas de coro a nuestras amiguitas y bailadoras.”¹⁶

En aquest sentit, podem pensar, que la propensió a l'exercici pictòric del jove Agustí Ferrer ve determinada, en part, pel seu caràcter dinàmic, però alhora, per les excepcionals circumstàncies familiars amb les que cohabita durant la seva infantesa i que ja apuntàvem al començament del capítol. Des d'un punt de vista emocional, esdeveniments com la prematura pèrdua de la seva mare i després la del seu germà, a més de l'acceptació d'una madrastra en els rígids models familiars de l'època, podrien ser factors per tenir en compte la complaença inicial d'Agustí Ferrer per la pràctica artística, calmant així la seva inquieta personalitat.

Abans d'iniciar el seu aprenentatge acadèmic en la pràctica de l'art, el jove Agustí és reclutat l'any 1901 a l'exèrcit per realitzar el servei militar¹⁷.

L'any següent, Ferrer Pino s'instal·la a Barcelona¹⁸ i comença els seus estudis d'art a l'Escola de Belles Arts de la Llotja, concretament es matricula a les classes nocturnes de dibuix en els anys 1902, 1903 i 1904¹⁹: *“En octubre me matriculé para asistir en las clases de dibujo de Bellas Artes. En la sucursal de la calle del Carmen, por estar más*

---

¹⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº4 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁷ Veure certificat de reclutament a la fitxa nº3 de l'annex *Documentació*.

¹⁸ Segurament s'instal·la a casa d'algun familiar, tot i que no podem acreditar-ho amb cap document específic.

¹⁹ No podem adjuntar els documents originals de les matrícules a l'Escola Llotja, ja que segons ens han confirmat els responsables acadèmics de la pròpia escola i els del fons documental de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts Sant Jordi, la documentació relativa a l'Escola Llotja del període comprés entre finals del s.XIX i començaments del s.XX s'ha perdut en els trasllats de l'esmentada documentació.

*cerca de Gracia que la Lonja.*²⁰ Ahora que cursava els seus estudis treballava en una sabateria durant el dia: “Al ser presentado a Dn Agapito Vallmitjana, gran escultor, gran profesor y gran hombre, me preguntó por mi oficio. Soy montador de calzado.”²¹

Agapit Vallmitjana²² va ser el seu professor des del començament i pel que sembla la seva relació va ser més que cordial: “Don Agapito Vallmitjana se entusiasmó con mis dibujos y fue amigo y padre a la vez encantado de que fuera hijo de Sitges.”²³

Tal i com estava organitzat el programa pedagògic de la Llotja, la preparació de l'alumne consistia en anar superant cursos de menor a major dificultat, seguint l'estructura curricular de l'Acadèmia clàssica. Així, Ferrer Pino s'estrena a la classe de “General Artístic”: “En la clase de general artístico donde yo debuté los modelos son de yeso y abarcan la fauna con mucha diversidad y figura.”²⁴, on l'alumne dibuixa durant un curs sencer diferents models de guix: “Lo primero que dibujé fue una hoja de platano, lo segundo un león, lo tercero un friso arcaico con desnudos y bestias, lo cuarto un relieve florentino, una virgen con el niño de Donatelo.”²⁵

Afegim a continuació alguns dels dibuixos als que fa referència l'Agustí Ferrer.

---

²⁰ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº5 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

²¹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº5 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

²² “Escultor ochocentista, nacido en Barcelona en el año 1830, donde falleció en 1905. Hermano del también escultor Venancio, con el cual colaboró. (...) En 1877 fue **nombrado profesor auxiliar de la Escuela de Bellas Artes de Barcelona, de la cual más tarde fue elevado a profesor honorario**. Se le distinguió nombrándosele individuo de la Academia de Bellas Artes de Barcelona y corresponsal de la San Fernando.” Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Barcelona. Volum III. 1954. Pàg. 194.

²³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº5 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

²⁴ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº5 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

²⁵ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº5 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Imatge 2. Dibuix a carbó d'Agustí Ferrer Pino realitzat a l'Acadèmia Llotja de Barcelona. "Fris arcaic". (1902/1903). 66x46cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 1.1.1.15

Imatge 3. Dibuix a carbó d'Agustí Ferrer Pino realitzat a l'Acadèmia Llotja de Barcelona. "Verge amb el nen". (1902/1903). 65,5x46cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 1.1.1.13

Sembla que l'evolució i facilitat pel dibuix d'Agustí Ferrer es fan evidents molt aviat: *"Pronto me atreví con los modelos más difíciles y el profesor me trajo una obra suya para que la dibujara, un medallón en circunferencia de setenta centímetros radio con una maternidad, una cabeza de mujer muy bella y bien resuelta dando teta a su hijito de tamaño natural."*²⁶ Mostrem a continuació també la imatge del dibuix que ens descriu l'Agustí Ferrer.

²⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº6 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Imatge 4. Dibuix a carbó d'Agustí Ferrer Pino realitzat a l'Acadèmia Llotja de Barcelona. "Maternitat". (1902/1903). 60x46cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 1.1.1.16

Segons descriu el mateix Agustí Ferrer, la seva projecció a les classes és molt ràpida, i les expectatives que genera en el seu mestre són molt altes: *"En poco tiempo escalé todos los eslabones de la academia, dibujé unos niños de figura corpórea de tamaño natural que estaban colgados entre dos luces y nadie había querido nunca dibujarlos porque eran muy difíciles. En las primeras vacaciones de navidad hubiera podido pasar sin oposiciones a la clase del antigua donde se dibujan estatuas griegas mayores de tamaño que el natural, y el mismo año pasar a la clase de modelo vivo o sea de desnudo humano hombre y mujer. El Sr. Vallmitjana me aconsejó que hiciera un curso a cada asignatura y así lo hice para no trabajar tan frenético."*²⁷

Imatge 5. Dibuix a carbó d'Agustí Ferrer Pino realitzat a l'Acadèmia Llotja de Barcelona. "Nen". (1902/1903). 65,5x46cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 1.1.1.17

---

²⁷ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº6 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Tant és així que el jove Agustí es converteix en un alumne protegit per Agapito Vallmitjana que li ofereix la possibilitat de treballar en el seu taller per formar-lo i ajudar-lo en la seva projecció artística. Agustí Ferrer no ho valora com una oportunitat en aquell moment i segueix el seu propi camí sense lligar-se a padrins: *“Don Agapito quería y me aconsejaba que fuera escultor, quería que fuera a su taller, y trabajar allí (lo que nunca consiguió), quería modelarme y presentarme y ayudarme en el ambiente artístico y darme a conocer al público. Mi poca ambición monetaria y experiencia me desvió (...)”*²⁸.

Agustí Ferrer explica altres anècdotes vinculades a la seva bona relació amb el seu mestre i mentor que suggereixen la seva potencialitat com a artista i alhora un caràcter introvertit i retret:

*“Durante el curso fui presentado a amigos del profesor que visitaban la academia y me elogiaban y brindaban su amistad que yo más expresivo que un gato y además algo vergonzoso nunca acepté, como nunca fui a ningún taller ni al de Vallmitjana a pesar de que se incomodaba muchas veces por interpretar mi timidez por desprecio.”*²⁹

*“Un día que yo tenía que difuminar un valor muy suave y grande y no tenía trazo para hacerlo, se arrancó el forro de un bolsillo del chaleco y me lo dio como difumino; este rasgo se hizo celebre en la academia y fuera de ella porque Don Agapito Vallmitjana tenía mucho éxito en sus obras escultóricas y era muy elegante.”*³⁰

Després d'acabar el primer curs amb un excel·lent, marxa a Ascó³¹ a pintar: *“A primeros de Abril, marché a pintar en Ascó, aconsejado por el profesor y ya tenía el curso hecho con un sobresaliente. (...) allí principié a desfogarme con la naturaleza.”*³²

---

²⁸ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº6 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

²⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº7 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

³⁰ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº7 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

³¹ Recordem que la família dels seus pares era d'Ascó (Tarragona).

³² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº7 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Durant la seva estada a Ascó, Ferrer Pino mostra interès pel decorativisme i el seu treball és valorat per alguns dels seus habitants: “Conocí al Sr. Peresans noble propietario e intelectual, que al verme dibujar una ventana gótica del castillo en ruinas que el recogió y tenía en su casa se convirtió en protector mio interesándose en Barcelona por facilitarme lo que yo necesitara en pro de mi arte cosa que yo evadí como siempre sin reparar en el disgusto que le di.”³³

L'any següent comença a cursar a la classe d'“Antic”: “Al abrirse el siguiente curso ingresé en la clase de antiguo en la Lonja. En seguida dominé la situación e hice un curso estupendo, todos los alumnos fueron mi amigos, y muchos querían que les corrigiera. Conocí a Smith, Santolaria, Llobet, Protan, Eno, Segrelles, Muñoz, Comalot y otros que he olvidado sus nombres que fueron muy íntimos. Climent³⁴ era el profesor, bella persona como Vallhonrat³⁵ su auxiliar a quienes disgusté porque no escuchaba sus buenos consejos, sin fijar ni firmar los dibujos al final de curso, para exponerlos. Entonces ya pintaba y influido por las corrientes quería ser un artista libre, cosa de poco entendimiento, tuve sobresaliente y al siguiente curso ingresé en el natural.”³⁶

Segons escriu Ferrer Pino amb certa ostentació³⁷, la fluïdesa per dibuixar guixos també la demostra amb el model del natural i el cos humà, presentant-se, a més, com un jove díscol amb l'entorn i la manera de fer acadèmiques³⁸.

³³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº8 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

³⁴ “Climent Navarro, Vicenç. Dibujante del siglo XIX-XX, nacido en Valencia hacia el 1870 y fallecido en Barcelona en 1919. **A los veinte años obtuvo por oposiciones la cátedra de Dibujo del Natural en la Escuela de Bellas Artes de Barcelona.**” Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum I. Barcelona. 1954. Pàg. 266.

³⁵ “Vallhonrat Sadurní, Joan. Pintor paisajista y cartelista del siglo XIX-XX, nacido en Cornellá de Llobregat en 1874 y fallecido en Barcelona en 1937. Cursó en la barcelonesa Escuela de Bellas Artes, donde fue discípulo de Antonio Caba. **En el año 1905 ejerció el cargo de auxiliar en la Escuela de Lonja para la enseñanza del dibujo al natural, así como de composición y de colorido.**” Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum III. Barcelona. 1954. Pàg. 192.

³⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº8 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

³⁷ Es detecta una certa estufera en les pròpies descripcions que fa l'artista sobre ell mateix, que ens poden indicar trets presumptuosos en la personalitat d'Agustí Ferrer.

“Ingrese en el natural precedido de fama y admiración. En las dos horas de clase al primer día dibujé un torso y cabeza de hombre muy bueno. Pichot y Gargallo con otros que vinieron en clase para despedirse por marcharse a París, después de terminados los estudios en la Lonja, al ver el dibujo no querían creer que un chico tan joven y humilde fuera el autor. Flo, que se tenía por extraordinario al ver aquel primer dibujo sin influencia académica y tan bien resuelto me tomó rencor y nunca nos hemos hablado.”³⁹

Adjuntem la imatge d'un dibuix que es podria correspondre a l'esmentat per Agustí Ferrer en l'anterior descripció.

Imatge 6. Dibuix a carbó d'Agustí Ferrer Pino realitzat a l'Acadèmia Llotja de Barcelona. (1904/1905). 60x46cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 1.1.2.1

L'obstinació d'un Agustí Ferrer d'aproximadament uns 21 anys es converteix en un entrebanc per a la seva progressió professional en l'ambient cultural i artístic de l'època. Segons ell mateix explica en els seus escrits, professors i mestres de l'escola l'aconsellaven continuar en els seus estudis per poder marxar a París després. Fins i tot el mateix Agapito Vallmitjana li torna a oferir la possibilitat d'anar en qualitat

---

³⁸ Durant els anys que l'Agustí Ferrer està vinculat a la Llotja de Barcelona, les escoles o acadèmies d'art s'havien desprestigiats al no poder adaptar-se als nous corrents estètics que anaven sorgint: *“Se afirma así la doctrina de la libertad del arte como dogma fundamental en la estética de los siglos XIX y XX. (...) El proceso siguiente viene marcado por la oposición de los artistas liberales al sistema instructivo anquilosado de las academias y los cambios tardíos que intentaban introducir en su estructura docente cada vez que una nueva tendencia se imponía, lo que generaría una progresiva decadencia de la institución.”* Díaz Padilla, Ramon. *El dibujo del natural en la época de la postacademia*. Ed. Akal Bellas Artes. Madrid. 2007. Pàg. 20.

³⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº9 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

d'aprenent al seu taller. Agustí Ferrer, després del tercer any a l'Escola i d'obtenir, segons explica, una nota d'excel·lent⁴⁰ a final de curs, es desvincula i marxa de viatge amb Muñoz Morató⁴¹ per Catalunya i Espanya amb els seus estalvis. El seu caràcter romàntic i rebel, la incomoditat amb les estructures de poder de l'època, i alguns antecedents familiars influeixen en la presa d'aquesta decisió i com veurem, en d'altres de futures. La seva personalitat desafiadora, un caràcter torturat i la pressa per viure són factors que expliquen el final sobtat de la seva vida acadèmica.

“El día que fuimos a recoger los diplomas y moneda como premio al sobresaliente, el jurado nos felicitó a los alumnos aventajados encorajándonos para lo futuro y augurándonos toda clase de éxitos, me hicieron un sermón mis profesores y otros maestros algo que [il·legible] desinterés y falta de correspondencia por las atenciones y esfuerzos para encauzarme en el camino del triunfo que yo menospreciaba siempre increpándome a que me dejara guiar e la táctica, que tenía que desplegar en la empresa de ser un buen artista. El Sr. Peresans (de Ascó) también se había quejado a la dirección de bellas artes y en especial a mis profesores por no querer yo aceptar las proposiciones de protección que él me ofrecía. Vallmitjana me hizo jurar que iría a su taller y me pondría a sus órdenes en todo. Lo juré entre dientes pero nunca fui. Mi timidez i exceso de confianza en mi mismo me daban un optimismo feroz y no había quien me sujetara, y de entre medio de mi bondad se desprendía una especie de arrogancia que me hacía escéptico por las injusticias y desengaños (en todos los sentidos) que desde mi más tierna infancia había tenido que soportar (mucho más) en un temperamento observador y muy atento en los matices del vivir. La perdida de mi madre, el advenimiento en mi casa de una madrastra, la perdida de mi querido hermano José que yo tanto amaba, el desviar mis inclinaciones de pintar, mis familiares etc. La mala fe y los absurdos que yo ya había observado y soportado de la sociedad. Tenía algo de desprecio y repugnancia para todo y creía que tenía que morir joven (mi salud no era de las más robustas).”⁴²

---

⁴⁰ Aquesta informació no s'ha pogut contrastar, ja que com hem mencionat anteriorment la documentació relativa als expedients i matricules de la Llotja d'aquesta època s'ha perdut.

⁴¹ “Muñoz Morato, Enric. Forjador, repujador y escultor **graciense** del siglo XX. Concurrió con notables obras de forja y repujado a la Exposición de Bellas Artes celebrada en Barcelona en 1919 (...). Sus obras fueron muy apreciadas en cuantos certámenes tomó parte.” Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum II. Barcelona. 1954. Pàg. 229.

⁴² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº9 i nº10 de l'annex *Escrips Agustí Ferrer Pino*.

Observem en aquestes últimes paraules escrites per Ferrer Pino el que ja apuntàvem al començament. D'una banda, explicita clarament que les circumstàncies vitals de la seva infància subordinen en certa manera les seves accions. A la mort de la seva mare i el seu germà, sembla afegir-s'hi cert neguit en les relacions amb altres familiars. Alhora s'hi copsa la desavinença cap el comportament mundà d'una part de la societat. La personalitat de Ferrer Pino sembla voler refugiar-se d'aquest ambient social a través de la protecció que li ofería la pintura, i vol protegir-la de qualsevol influència externa; per això rebutja i rebutjarà, com veurem més endavant, els contactes i relacions que pretenen encaminar-lo o, si més no, situar-lo en el context artístic de l'època definit per les acaballes del Modernisme. Tanmateix, també detectem en les seves paraules una inquietud existencial que comporta una actitud impacient i vehement en la seva conducta. Llegim, així, un altre fragment dels seus escrits que referma aquest tarannà exposat d'Agustí Ferrer.

“Dibujando en el antiguo, Moles⁴³ me enteró de que unos [il·legible] de estos que se arrastran habían obtenido una cantidad de dinero de la dirección para ir a Madrid a ver el museo unos días. Martinet, Gabaldá, Tusquellas, Bartra, etc. Levantaron la protesta contra la injusticia (los agraciados no merecían este premio), como sucede en la

---

⁴³ Podem confirmar que el cognom “Moles” al que fa referència Agustí Ferrer, és el del pintor Joan Molas Sabaté: *“Pintor y dibujante de la primera mitad del siglo XX, de Tarragona, donde nació en 1887. Cursó sus estudios artísticos en la barcelonesa Escuela de Bellas Artes y en la valenciana de San Carlos.(...) En 1918 se le nombró académico correspondiente de la de Bellas Artes de San Fernando. Ejerció el profesorado de Dibujo en el Instituto Nacional de Enseñanza Media y en las Escuelas de Magisterio de su ciudad natal.”* Rafols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum II. Barcelona. 1954. Pàg. 189.

Adjuntem a la fitxa n°72 de l'annex *Documentació* esbossos de cartes dirigides a aquest pintor escrites per Ferrer Pino. Podem comprovar pel to com estan escrites que entre ells dos hi havia una confortable amistat i una entesa estètica, tal i com suggereix el nostre pintor amb paràboles de caire clàssic. En transcrivim alguns fragments: *“Apreciado amigo, y admirado, tribuno Romano: La señora Salvadora de Padrol, madre de tu discípulo, llegaba de Tarragona con su hija, ayer lunes con el mismo tren que yo y mi hija Teresa, cojiamos para Barcelona. Con las prisas de bajar y subir del tren me dijo algo atolondrada que tu venias el domingo proximo a Sitges para vernos y que te escribiera si estaria yo allí ese dia.”* *“Apreciado Moles, como que vivir en Tarragona representa estar extasiado por los aromas de un tergel o por los encantos del patio de la favoritas sean esclavas o libertas (...). Entre tales bendiciones sean de la Fortuna, de Venus, [il·legible], o Cibeles, porque en cuanto a Juno creo que debe tener gran ajeriza por no haber cumplido el voto que le prometiste (...). Yendo conmigo no te atacaran la ordas femeninas y si lo hicieran yo tengo un talisman que auyenta a las furias y calma tempestades ¿como no ha de protegerte a ti, oh!, hijo de Tarraco? Si el domingo proximo tienes algun que hacer avisame y vendre otro dia.”* *“Apreciado amigo! Ya he recibido la carta por conducto del padre [il·legible] que me pareció muy explicita (...). El día de la leccion de perspectiva cuyo problema consistia en rebatir un cuadrado de la posicion vertical a la horizontal, en nuestro esplendido viaje por las costas de Garraf ya te dije e insistí que para venir a Sitges tenias los medios de viajar que fueran de tu agrado, por mar, por el aire o por el suelo (...). La afinidad que reina entre nosotros nos libra de las ramplonas formalidades de mal entendidas etiquetas (...).”* Veure cartes originals a la fitxa n°72 de l'annex *Documentació*.

mayoría de las veces. Moles y yo fuimos a casa del alcalde de Barcelona, sr. Veladesas⁴⁴, a reclamar y no fuimos atendidos. Esto me causó decepción y resentimiento. Tenía una profunda adversidad a las farsas e hipocresías de la sociedad donde triunfa la astucia y la mala fe y obté por divorciarme de ella precisamente en la ocasión que más necesitaba su apoyo. Así pues, en vez de ir a Francia (ya que despreciaba toda protección en España) obté por emprender una excursión pictórica por España con mis ahorros pagando los gastos a Muñoz que me acompañó hasta Zaragoza. Mi espíritu libre se reveló contra las sumisiones de la urbe barcelonesa y un domingo de primavera, a primera de Junio tomamos un tren en dirección a [il·legible] cargados con nuestras cajas y carpetas y con mucha ansia de trabajar.”⁴⁵

Tot i el seu esperit compungit, manté una actitud rebel propia dels modernistes genuïns de finals del s.XIX que desperta en la consciència de Ferrer Pino l’enteniment de completar el seu aprenentatge en la capital cultural i artística de l’època, París: *“Terminé el curso espléndidamente pero no quise hacer oposiciones ni matricularme de pintura y otras asignaturas porque quería ir a París pero por mi propios méritos y fuerzas. Sin experiencia marché con Muñoz en una turné artística por España, en vez de tomar el primer tren que pudiera para Francia.”*⁴⁶

Agustí Ferrer, a més d’allunyar-se de l’ambient carregós que ell experimentava en l’Escola i les institucions, pot començar a deslliurar-se dels estudis acadèmics a través d’aquest viatge que comença a realitzar a partir de l’any 1906 per l’Aragó. En aquest viatge, Ferrer Pino es comença a interessar per l’autenticitat de la vida de costums que oferien les múltiples poblacions rurals que va visitar abans d’arribar a Saragossa. Així ho expressa ell mateix per escrit, i també en els seus dibuixos, plasmant en aquests escenes de la vida quotidiana i retrats de personatges autòctons.

“Pinté el hijo de un médico vestido de monaguillo con sotana roja y roquete blanco y su padre me lo compró con dos notas más, pinté tres retratos, un niña y su mamá, y un labrador rico. Los hijos e hijas de la posada nuestra, en el pueblo nos querían como

---

⁴⁴ L’alcalde de Barcelona d’aquesta època no correspon amb aquest nom, pensem que pot tractar-se d’algun altre responsable de l’Ajuntament de Barcelona.

⁴⁵ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l’autor. Veure document original a la fitxa nº11 de l’annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁴⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l’autor. Veure document original a la fitxa nº9 de l’annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

hermanos y nos llevaban siempre con su carro por todas partes y a sus fincas a vendimiar. Vendimiaban en octubre todos nos ponían de modelo sin cuidarse de trabajar y se nos pasaban los días con juergas y bailoteos. Pinté una cabeza de una hija de la posada muy interesante, parecía de la escuela prerrafaelista.

*Pasamos por Pina y Puente, sacando apuntes y acuarelas que después vendí en Zaragoza, de las lagunas, de bueyes, labrando, de calles y campanarios, etc.*⁴⁷

Tot i les dificultats raonables per identificar cronològicament en els seus dibuixos de manera precisa alguns dels temes que esmenta Agustí Ferrer, podem exposar-nos a presentar alguns exemples d'aquests⁴⁸.

Imatge 7. Dibuix a l'aquarel·la i tempera d'Agustí Ferrer Pino. (1902-1909). 16x21,5cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 3.5.2.8

Imatge 8. Dibuix a tempera d'Agustí Ferrer Pino. (1902-1909). 18x17cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 3.5.2.10

⁴⁷ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº12 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁴⁸ Pràcticament tota la obra d'Agustí Ferrer no està datada, tanmateix després d'haver catalogat i identificat una part important de la seva obra, i també d'haver estudiat i analitzat la seva evolució estètica, que presentem en el capítol 4.3. *Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic*, considerem que podem garantir certa autenticitat temporal i argumental en les obres mostrades.

Imatge 9. Dibuix a llapis negre d'Agustí Ferrer Pino. (1902-1909). 22x32cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 4.A.1.3.4

A Saragossa, l'activitat pictòrica de Ferrer Pino augmenta, i segons sembla li permet viure del que anava venent. A l'hivern el seu company de viatge, Enric Muñoz, torna a Barcelona.

“Nos poníamos a pintar en cualquier sitio de la urbe zaragozana y nos rodeaban haciendo grandes corros solicitando que les vendiéramos lo que pintábamos. Un joven me encargó doce notitas al oleo con vistas de Zaragoza, las hice en tres días y me encargó veinte más. Me trajo muchas postales preparadas para pintar al oleo para que las probara. Resultaron bien y me las pagaba a diez duros y las vendía a quince. En el café también nos rodeaban si sacábamos algún apunte al lápiz y los dibujados nos compraban los dibujos, una pena de amigos estudiantes, etc; nos preguntaron si les haríamos el retrato al oleo o en miniatura en una postal. La contestación fue ir a por la caja de colores y postales y manos a la obra. El primer día hice tres retratos en dos horas y gané treinta duros; el segundo día hice solo uno porque era fiesta y los asiduos estaban extraviados excesivamente. El tercer día hice solo cuatro retratitos y así sucesivamente. Después me salieron retratos grandes a domicilio. Muñoz grababa para todo el mundo que se enteraba de sus cualidades. El frío iba creciendo y Muñoz preocupándose por su salud. Además la ciudad le astiaba y asustado por un resfriado que pilló junto con una carta de sus padres que le pedían que fuera a pasar la Navidad con ellos, decidió tomar el exprés y deseándome buena salud y buena suerte me dejó.”⁴⁹

---

⁴⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº13 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Agustí Ferrer després de passar l'hivern a Saragossa, marxa cap a Caspe acompanyat d'un aragonès fotògraf i antiquari anomenat Sabino Pelegrin⁵⁰.

“Pasé el invierno en Zaragoza con bastante regocijo con Pelegrín y su familia, su señora, su hija Teresa, y dos sobrinos, todos muy buenos, y a mediados de marzo, siguiendo los planes de Pelegrin regresamos en Caspe, llenos de aspiraciones y buen humor.”⁵¹

A Caspe hi resideix durant uns mesos, i aconsegueix una feina decorant la capella de l'hospital en el convent de Santo Domingo⁵². Segurament es tracta de la primera decoració mural que va realitzar Agustí Ferrer i segons les seves notes es tractava de varies composicions de temàtica religiosa i realitzades sobre tela que posteriorment acompanyarien un monument al·legòric a la Setmana Santa.

“El señor Leonardo Sancho (gran doctor en medicina y hombre ilustre me habló en nombre de Don Agustín Atre, pintor y buen copista de Velazquez) por si quería pintar unos lienzos al temple que tenías de complementar el monumento de semana santa en la capilla del Hospital situado en el convento de Santo Domingo (junto a la estación del ferrocarril). Don Agustín no podía pintar estos lienzos a causa de su mal estado de salud porque ya era anciano y urgía alguien apto para este trabajo porque se acababa la cuaresma. Fuimos a ver a Don Agustín me dio las medidas para un esbozo de estilo gótico y una breve explicación de algunos detalles. Los lienzos estaban ya montados en bastidores y en una galería del convento donde tenía que pintarlos. La directiva del Hospital con el señor Torrens de presidente, jefe de estación y catalán a la vez y Don Leonardo Sancho, consejero tesorero y no se cuantos cargos más me aconsejaron que me instalara en el convento para estar bien tranquilo y poder pintar mejor. Des de la estación atravesamos la via toda la comitiva en procesión con el señor Torrens delante con una linterna porque era de noche (esto me gustó por lo que tenía de pintoresco). Llegamos al convento penetramos en la sala de reuniones donde fui presentado a la madre abadesa y otras hermanitas del orden de Santa Ana, que estaba al cargo del Hospital, y sentados algunos puntos quedamos en que al día

---

⁵⁰ En relació a aquest personatge no hem localitzat cap referència explícita, tanmateix les seves fotografies surten publicades en el llibre *Apuntes de Alcañiz* de Jesús Taboada Cabañero l'any 1898.

⁵¹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº14 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁵² Del convent de Santo Domingo de Caspe en l'actualitat només es conserva part de l'estructura exterior.

*siguiente principiaria a pintar fijando mi residencia en el convento en un estancia separada de la clausura como es natural.*⁵³

Imatge 10. Dibuix a llapis grafit d'Agustí Ferrer Pino. "Convent de Santo Domingo de Caspe" (1907). 22x32cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 3.3.2.15

Un cop acabada la decoració, Ferrer Pino planifica la seva tornada Sitges:

*"Sor Margarita esperaba que terminara los lienzos del monumento para que le pintara dos cuadros con flores, después de pascua se las pinté y me preparé para ir a Sitges. Quedamos con Don Leonardo Sancho y el señor Lozano esposo de Petra y cuñado de Marina que vendrían al mes de Julio a tomar baños en Sitges y después regresaríamos juntos para reformar el teatro con objeto del homenaje a Osorio y Gallardo por haber salido diputado por el distrito de Caspe, y tenía que celebrarse aquel año antes de tomar posesión de gobernador de Barcelona.*⁵⁴

I quan arriba a Sitges:

"Al llegar a Sitges, Pepet Carbonell⁵⁵, me contó la partida a Francia de él i Silanso, este se quedaba a vivir allí. Conocí a Casañas⁵⁶, que era un joven de quinze años y

⁵³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº15 i nº16 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁵⁴ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº17 i nº18 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

*vino a mi casa atraído por mi reputación. Hice amistad con el gran pintor Joaquín Miró⁵⁷. El eco habló de mi llegada a Sitges⁵⁸. Me puse a dibujar y pintar hasta que Jose Vidal⁵⁹ me invitó a que le ayudara a pintar el telón de boca del teatro del Retiro que él estaba reformando.*⁶⁰

Un cop a Sitges Ferrer Pino s'instal·la en un taller a prop de la platja Sant Sebastià (al carrer Barcelona com després mencionarem). Manté contactes amb artistes de l'ambient cultural de l'època. Com ja hem vist, durant els seus estudis a la Llotja de

⁵⁵ Josep Carbonell tindrà un paper destacat en la vinculació d'Agustí Ferrer amb la revista *L'Amic de les Arts* i en alguna de les seves exposicions, tal i com explicarem en el capítol 4.3. (Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic, pàg 611-612). Afegim una breu referència biogràfica del personatge: “Josep Carbonell i Gener. Promotor cultural, polític i historiador. (Sitges, 1897-1979). Comença a escriure els seus primers articles a la premsa sitgetana (...). Impulsor del noucentisme a Sitges, fou el principal organitzador de la Festa de la Poesia (...). Francesc Armengol li encarregà la direcció de la revista *Terramar* (...), va publicar la revista *Monitor* (...) Casat amb Rosa Montanyà (1924), la projecció de Carbonell com a figura capdavantera de la intel·lectualitat sitgetana es consolidà entre 1926 i 1929, quan impulsà i dirigí *L'Amic de les Arts*.” Sierra, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 85.

⁵⁶ “Magi Albert Cassanyes i Mestre. Crític d'art i dibuixant. (Sitges, 1893- Barcelona, 1956). Malgrat que estudià un temps al col·legi dels Maristes, fou bàsicament un autodidacte. A través dels llibres adquirí una sòlida i heterogènia formació cultural, i arribà a ser un profund coneixedor de les avantguardes europees (...). Dibuixant notable, començà publicant apunts a les revistes *Un enemic del poble* i *Terramar* (...). Incorporat des de 1922 a *La Publicitat* com a crític d'art, posteriorment formà part de la comissió organitzadora de l'Exposició Històrica d'Art Sitgetà i del consell de redacció de *L'Amic de les Arts*, on van aparèixer els seus millors articles.” Op. Cit. Pàg. 105.

⁵⁷ Del pintor Joaquim Miró hem fet referència en el capítol 3.3 (Sitges: de l'Escola Luminista al Noucentisme, pàg. 102-103). Afegim altres dades: “(Sitges, 1849-1914). Artista de formació autodidàctica, no es va moure pràcticament mai de Sitges i desenvolupà aquí la totalitat de la seva obra. (...) impulsà l'anomenada Escola Luminista de Sitges i n'esdevingué el principal exponent. (...) Excel·lí com a pintor de marines, horts i masies (...)” Op. Cit. Pàg. 267.

⁵⁸ No hem trobat cap referència escrita a *El Eco de Sitges* de l'arribada d'Agustí Ferrer Pino durant aquest període. Pensem que l'autor quan escrivia aquests documents es devia confondre amb altres referències posteriors que assenyalen també la seva arribada a Sitges després de tornar d'un altre viatge.

⁵⁹ “Josep Vidal i Vidal. Pintor i escenògraf. (Sitges, 1876-1950). Començà la carrera d'Arquitectura, però l'abandonà aviat per dedicar-se al dibuix i a la pintura. Estudià a la Llotja i alhora treballà al taller del prestigiós escenògraf Francesc Soler i Rovirosa (...) Vers el 1911 s'establí pel seu compte i pintà nombrosos decorats per als teatres Principal i Novedades, de Barcelona. **Durant aquests mateixos anys realitzà també diversos treballs a Sitges** (...). Exercí de professor de dibuix a l'Escola de Llotja. (...) Participà a l'Exposició Històrica d'Art Sitgetà i a les exposicions d'Art del Penedès. A Barcelona, exposà a les Galeries Laietanes i va concórrer a l'Exposició Internacional de 1929 (...) El 1935 publicà un modèlic *Tratado de Perspectiva*.” Sierra, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 408.

⁶⁰ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº18 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Barcelona el jove Agustí es relaciona activament amb altres pintors. Així, l'any 1907 participa en l'exposició col·lectiva "*l'Exposició de Belles Arts d'Artistes Independents*"⁶¹ organitzada pel *Círcol de Propietaris de Gràcia* a Barcelona. En aquesta, també hi exposen companys d'estudis com José Segrelles⁶², Enric Muñoz o Llobet Ribas⁶³, alhora que d'altres artistes més consolidats també hi formen part, com Opisso, Santiago Rusiñol, Ramon Casas o Isidre Nonell. Ferrer Pino, tot i viure a Sitges, és coneixedor de les tendències i els artistes que circulen per Barcelona. Tant és així, que Carles Pellicer⁶⁴ el maig de l'any 1907, i lu Paqual⁶⁵, Josep Llimona⁶⁶ i Jaume Serra i Aleu⁶⁷ l'any 1908, visiten el seu taller a Sitges. La crònica local de *El Eco de Sitges* en fa menció:

⁶¹ Fontbona, Francesc. *Repertori de Catàlegs d'Exposicions Col·lectives d'Art de Catalunya (fins l'any 1938)* Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2002. Pàg. 81.

⁶² "Segrelles Albert, José. *Dibujante ilustrador de la primera mitad del siglo XX, nacido en Albaida (Valencia) en 1885. Muy joven vino a Barcelona, donde cursó en la Escuela de Bellas Artes (...)*." Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum III. Barcelona. 1954. Pàg. 50.

⁶³ "Llobet Ribas, Sebastià. *Pintor y dibujante del siglo XX, nacido en Barcelona en el año 1887. Cursó en la Escuela de Bellas Artes y fué discípulo de Vicente Climent.*" Op. Cit. Volum I. Pàg. 74.

Agustí Ferrer esmenta aquest pintor com un company de classe i amic en un dels seus textos inèdits (Veure document original a la fitxa n^o8 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*).

⁶⁴ Pensem que pot tractar-se del pintor Carles Pellicer Rouvière per correspondència cronològica i històrica amb Agustí Ferrer: "*Pintor y dibujante del siglo XIX-XX, nacido en Barcelona en 1865. Curso en la barcelonesa Escuela de Bellas Artes de Lonja, con Antonio Caba.(...)participó habitualmente en los certámenes y exposiciones oficiales barcelonesas.*" Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario de Artistas de Cataluña, Valencia y Baleares*. Ed. Catalanes, SA. Barcelona. Volum III. 1980. Pàg. 909.

⁶⁵ "Pacual Rodes, lu. *Pintor paisajista de la primera mitad del siglo XX, nacido en Villanueva y Geltrú en 1883 (...). Empezó con firme resolución el estudio de la pintura, siendo su maestro Joan Llimona (...). Desde su primera exposición en el Círculo Artístico de San Lucas, el año 1902, siguió un camino ascendente (...). En 1914 fué nombrado, por oposición, director de la Escuela de Dibujo, de Olot.*" Op. Cit. Pàg. 899.

⁶⁶ "Llimona Bruguera, Josep. *Escultor del siglo XIX-XX, nacido y fallecido en Barcelona (1864-1934). (...) Durante muchos años fue presidente de la Junta de Museos de Barcelona (...). Entre las muchas distinciones de que fue objeto cuenta la de haber sido el primero a quien se concedió la medalla de oro de la ciudad de Barcelona, que le fue solemnemente impuesta en 1932. José Llimona fué el escultor de Cataluña por excelencia (...). Plasmó la espiritualidad del alma catalana, dándole fisonomía, que resolvía siempre en una joven clara, resuelta y serena (...)*." Op. Cit. Pàg. 642-643.

⁶⁷ "Serra Aleu, Jaume. *Pintor del primer cuarto del siglo xx, nacido en Barcelona. Cursó en la Escuela de Bellas Artes. (...) Sus figuras y composiciones eran de un vigoroso realismo.*" Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum III. Barcelona. 1954. Pàg. 63.

“El pasado domingo estuvo en esta villa el distinguido pintor D. Carlos Pellicer, visitando entre otros puntos notables que encierra nuestra localidad, el sobervio Cau Ferrat y la hermosa Necrópolis, habiendo también dedicado una visita al estudio que el joven artista don Agustín Ferrer Pino tiene en un piso de Port-Alegre.”⁶⁸

“El pasado domingo estuvieron en esta población los artistas D. José Llimona, D. Ivo Pacual y don J. Serra y Alou con otros señores, que vinieron en el automóvil del señor Viura para admirar el Cau Ferrat y cuanto de notable encierra Sitges, habiendo dedicado una visita al taller del aprovechado joven pintor D. Agustín Ferrer y Pinós.”⁶⁹

Al gener de l'any 1907 també ens consta a través de la premsa local que exposa un dibuix al·legòric dedicat al Dr. Benaprès⁷⁰ als aparadors de Casa Massó de Sitges.

“El Estudioso artista Don Agustin Ferrer ha tenido expuesto estos días en el aparador del establecimiento del señor Massó, una al·legoria al lapiz-carbon del difunto dr. Benaprès, de exacto parecido, protegiendo a los pobres con una figura simbólica de la gloria coronando su efigie y en último termino el dibujo de un monumento a su memoria. Es de aplaudir el pensamiento del joven Ferrer, pues demuestra poseer condiciones para el arte pictórico”⁷¹

En la recerca i catalogació de dibuixos d'Agustí Ferrer Pino hem pogut trobar el dibuix mencionat en el fons de la família d'Agustí Ferrer, tot i que el seu estat de conservació no és òptim.

---

⁶⁸ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 11 de Maig de 1907. Núm. 1093. Pàg 3. Veure notícia original a la fitxa nº1 de l'annex *Bibliografia*.

⁶⁹ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 10 de Maig de 1908. Núm. 1146. Pàg 3. Veure notícia original a la fitxa nº2 de l'annex *Bibliografia*.

⁷⁰ “Gaietà Benaprès i Mestre. Metge, polític i publicista. (Sitges, 1848-1907).” Sierra, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 408.

⁷¹ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 19 de gener de 1907. Núm. 1078. Pàg 3. Veure notícia original a la fitxa nº3 de l'annex *Bibliografia*.

Imatge 11. Dibuix a llapis grafit d'Agustí Ferrer Pino. "retrat del Dr. Benaprés". (1907). 36x27cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 5.A.1.4.

L'any 1908, trobem la primera valoració de l'obra d'Agustí Ferrer Pino publicada a la premsa. A *El Eco de Sitges* podem llegir una glossa dedicada a l'artista signada amb el pseudònim de "Jhon" que explica el següent:

"Vagi avuy ma glossa adreçada envers tant personal artista.

Que no's dongui'l cas, llegidors meus, que tot volent esbrinar qui es en Ferrer, me vegi obligat a citar-lo pel seu nom popular, nascut entre les malifetes de baylet y les ensopides hores d'un colegi sense llum ni ayre y ab un mestre que ja no sab que ensenyar als seus petits deixebles... Y que tampoch penseu que faig propaganda d'amich. No. El meu petit elogi ha florit expontani, fill d'un série d'impresions davant de les teles de dit artista.

Considero en va dir que ho fa be perque es una lloança vulgar. Aixis es, que la veritat pura es que en Ferrer es un artista d'ánima y d'un esperit inquiet y observador. Els seus caps d'estudi son la mostra veritable de que te fibra y escola.

Les seves platjes, fan mal als ulls de tant sol qu'hi cau...

Recordo haverli vist un pati blau, tan pur de color, que sembla que hi fa una frescor d'un cap al tart d'estiu...

Y'l seu quadro predilecte, desarrollant les costums marineres hi campeija un ambient de pau y conformitat en la vida. Es un quadro que a més de lo que l'artista ha volgut ferli veurer, també te la seva historia de peripecies...

Una gama de colors alegres domina els seus apunts...

Qui tingut interès pels artistes del poble qu'hi fassi una visita d'auzell de pas y s'endurá l'ambient d'art que hi flota en aquell piset vora la platja. Piset d'estudi y exposició purament individual pera'l que estimi passarhi...

El dia que en Ferrer pugui sostenir una llarga lluyta en les grans ciutats, pera posar un peru en el primer graó del palau de l'Art, aleshores tindrem l'artista refinat y ferm de si mateix... D'artista ja ho es... Falta imponerse y acabar de pulir la pedra que haurá d'esdevenir joya.

Y consti qu'estich més que content d'haverme capigut l'honor d'ésser el primer en allistar el seu nom en la batalla artistica y ferlo surar un instant per damunt de les multituds indiferents...⁷²

Durant els anys 1908 i 1909 realitza estades a Madrid segurament per ampliar la seva formació estudiant un dels seus pintors predilectes, Velázquez, en el museu del Prado. Ho escriu ell mateix en un text que publica a la revista *Ilustración Iberica* l'any 1923 dedicat a Sitges. En transcrivim el fragment en que s'hi refereix: *"A fin de poder estudiar la pintura española, pasé a Madrid, donde estuve largas temporadas."⁷³* En el mateix text segueix: *"De Madrid pasé a Andalucía, Francia y Africa, al objeto de compenetrarme del color y del sabor oriental y educar la retina en ese sentido. Más tarde pasé a París con el objeto de estudiar a fondo las condiciones estéticas del arte para salirme de las tendencias actuales cada día más en pugna con las ideas trascendentales del arte"*

Tal i com indica ell mateix en les línies anteriors abans de viatjar a França s'instal·la a Andalusia per pintar, concretament a Granada durant l'agost i setembre del 1909⁷⁴.

Agustí Ferrer viatja finalment a França aproximadament entre el gener i febrer de l'any 1910 amb la intenció d'arribar a París. Ferrer Pino té 25 anys i, com hem vist, no sembla gaire atret ni preocupat per establir connexions amb altres artistes o agrupacions d'artistes catalans, ni tampoc per mostrar o exposar la seva obra a Catalunya. Tal i com explicàvem anteriorment, existeix en Ferrer Pino un desig inherent des de que acaba els estudis a la Llotja per marxar de Barcelona i anar-se'n a

---

⁷² Jhon. "Glosari de Vila". *El Eco de Sitges*. 10 de Maig de 1908. Núm. 1146. Pàg 2. Veure article original a la fitxa nº4 de l'annex *Bibliografia*.

⁷³ Ferrer, Agustín. "Agustin Ferrer". *Ilustración Ibérica*. Any I. 15 d'Agost de 1923. Sense pàg. Veure el text original a la fitxa nº5 de l'annex *Bibliografia*.

⁷⁴ Veure permisos per pintar a l'Alhambra de Granada i als jardins de la Marquesa de Campotéjar de l'any 1909 a la fitxa nº4 de l'annex *Documentació*.

París. Tanmateix, per la seva joventut, la seva impulsivitat i inquietuds, i també una certa indisposició envers la societat que l'envolta, no sembla sentir-se atret pel nou context artístic català que estava sorgint enfront l'esgotament del Modernisme. L'ambient artístic havia reaccionat adoptant una nova modernitat basada en la racionalitat i el neoclassicisme. Així, quan Ferrer Pino marxa, el Noucentisme a Catalunya comença a esclatar.

Ferrer Pino s'estableix primer a Perpinyà⁷⁵, on treballa aproximadament durant tot l'any 1910 en una empresa de pintura decorativa on sembla que gaudí de gran prestigi.

“Decidí quedarme en Perpiñan, y la patrona me presentó a la casa Daniel Ermanos, de pintura decorativa y me quedé para los trabajos artísticos. (En esta misma casa había trabajado Piqué, hijo de Sitges, desertor de cuando España perdió las Americas o sea la última guerra de Cuba).

Al ingresar en esta casa pinté en un rato dos cuadros, uno con flores y el otro un paisaje; los dos sin modelo; para garantizar mis aptitudes pictóricas. Los dueños se entusiasmaron, especialmente Alexandre, cuñado de Daniel y los operarios también. Pronto se esparció por Perpiñan un ambiente algo legendario sobre mis condiciones artísticas que me valió la admiración y el respeto de muchos.”⁷⁶

El seu treball és satisfactori i reconegut per l'empresa en qüestió anomenada *Daniel & Cie* que li proporciona contactes de vàlua per promocionar-se com artista. Així ho podem llegir en el certificat que li proporciona l'esmentada empresa:

“Nous soussigné: Daniel et Cie, entrepreneurs de peinture a Perpignan, déclarons avoir occupé en qualité d'ouvrier peintre décorateur du 19 Féurier 1910 au 25 Novembre 1910, le Sr. Agustín Ferrer. Nous déclarons en ordre être satisfaits de ses services”⁷⁷

I també en els escrits del mateix Agustí Ferrer:

---

⁷⁵ Veure Certificat de nacionalitat expedit pel Consol espanyol el 1 de febrer de 1910 a la fitxa nº5 de l'annex *Documentació*.

⁷⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº19 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁷⁷ Veure certificat de l'empresa *Daniel & Cie* de l'any 1910 a la fitxa nº6 de l'annex *Documentació*.

“Alexandre estaba encantado con mis pinturas y me quería como si hubiera sido hijo suyo. Fue un protector formidable y un consejero de gran valía.”⁷⁸

Tot i així, potser endut per la rauxa d'aventurer, un jove Agustí confiat de si mateix renega de favoritismes:

“Pinté unos cuantos cuadros de figura y jardines, y monsieur Alexandre se puso de acuerdo nada menos que con monsieur [il·legible], el millonario fabricante de licores, un francés honorable y de mucha reputación, para darme a conocer en París, (lanzarme que dicen ellos) patrocinado por él. Me presentó a monsieur Brousse que al poco tiempo fue ministro, y fuimos amigos, era enamorado de Cataluña, y me recitaba versos y trozos de literatura catalana, francesa y española. Era el diputado por Perpiñan y vivía allí. Se puso a mi disposición en todo lo que de él dependiera para protegerme, era noble, sencillo y de buena condición, me trataba con una amistad muy sabia, practica y llena de dignidad. Pero yo nunca he sabido digerir los excesos de beneficios que se me han presentado”⁷⁹

Anem veient que aquest individualisme aferrissat és un dels trets destacats de la forta personalitat de Ferrer Pino durant la seva joventut. Tot i així, podem constatar pels mateixos escrits que l'artista va redactar posteriorment, que reconeix que les decisions presses en aquell moment potser no van ser les més adients:

“Eduardo Diaz y basco muy inteligente y práctico, me situaron entre sus disputas. Verri, era un decepcionado de la vida del arte y de la gloria. El vasco bastante diplomático acariciaba la idea de intervenir en mi presentación o aparición, o lanzamiento patrocinado por Alexandre y Violet a París, y de intrigas para el éxito, después lo he visto.”⁸⁰

Ell mateix mostra una lleugera recança per aquell excés de confiança en les seves capacitats. L'orgull malentès per ser admirat com artista l'encaparrava a seguir un camí propi i diferenciat. Podem pressentir així, que l'èxit i el reconeixement social

---

⁷⁸ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº20 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁷⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº21 i nº22 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁸⁰ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº23 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

estaven presents en el seu pensament, igual que altres artistes coetanis i amb qui havia mantingut contacte⁸¹, però la seva visibilitat era un pèl ingènua.

“Porque yo algo alucinado y quizás demasiado mimado por lo que prometía era como un especie de potro desenfrenado que no había manera de sujetarme. El vasco veía en mi un gran porvenir para el arte, y una solución para su vida. Vivía disgustado porque yo no escuchaba sus consejos que eran de marchar a París sin perder un instante más, y de todo lo demás corría su cargo. Ese hombre tenía razón pero yo sufría una indigestión de bienestar de reconocimiento a ser admirado. Una especie de triunfo demasiado prematuro que no hacía caso de nada. Era como estas bellezas humanas que hay por esos mundos que a fuerza de halagos las hacen volver algo imbéciles. Además tenía un exceso de confianza en mi mismo muy justificada acompañada de una sencillez o dejadez de abandono de mi mismo sin precedentes en la historia.”⁸²

Amb aquest mateix sentiment de malencert s'expressa quan decideix marxar de Perpinyà: *“En un ataque de estupidez dejé Perpiñan, mis protectores y amigos, dando un disgusto muy serio a Alexandre y a Brousse, dejando todos los beneficios, la felicidad y un porvenir.”⁸³*

Enmig d'aquest viatge, sabem que a finals del 1910, al desembre, es mor la seva germana, Mercedes, que era un any més gran que ell⁸⁴. Ferrer Pino no escriu res sobre aquest fet i per tant no coneixem si se n'assabenta durant la seva estada a França.

Després de la seva sortida de Perpinyà marxa cap a Niça...

---

⁸¹ És el cas també del seu company d'estudis a la Llotja de Barcelona Ismael Smith: *“Una personalidad marcada por un inicio fulgurante que instaló en su mente la idea fija de que pronto alcanzaría la cima de la gloria que tan pronto había llegado casi a tocar. Ismael Smith siempre se creyó predestinado a la fama (...).”* García-Herraiz, Enrique. *“Esplendor y desgracia de Ismael Smith”*. A: *Ismael Smith, reivindicat*. Ed. Fundació Palau. Caldes d'Estrac. 2005. Pàg. 22-23.

⁸² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº23 i nº24 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁸³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº25 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁸⁴ Així ens consta en el certificat de defunció. Veure certificat a la fitxa nº7 de l'annex *Documentació*.

“Salimos a media noche en dirección a Niza. Vimos [il·legible], la costa azul, Montecarlo, etc; estuvimos unos días de turista visitando lo más importante de Niza.”⁸⁵

“Vendí un cuadro y lo celebramos con un poco de extraordinario en la mesa invitando a un joven que comía en nuestra mesa. Nos hicimos amigos. Ese joven era un sargento del ejercito francés que servía en Africa en un regimiento de [il·legible] residente a poca distancia de Oran.”⁸⁶

“Decidimos marchar con él a Africa y fuimos a embarcar a Marsella. Marsella es una ciudad parecida a Barcelona, muy cosmopolita y prosaica, es muy libertina y aventurera, tiene dejes de estafalario oriental, un puerto magnifico y la celebre canaviere.”⁸⁷

Constatem doncs, que després d'aquesta primera estança a França, Ferrer Pino marxa a l'Àfrica, concretament a Orà, on s'estableix aproximadament durant mig any. Allà, a més de treballar pel seu compte venent pintures de paisatges i retrats, té l'oportunitat de col·laborar en la decoració del teatre espanyol⁸⁸ d'aquella ciutat.

“El judío que había mediado para vender la vista de Oran a su camarada, vino un día en la pensión a proponerme que tomara parte en la decoración del teatro español de Oran, me presentó a otro judío que se llamaba Abraham, muy españolista y buen muchacho. Este me presentó al dueño del teatro y quedamos de acuerdo para cooperar en la reforma.”⁸⁹

Aquest episodi és detallat en la documentació inèdita escrita per ell mateix:

---

⁸⁵ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº25 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁸⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº26 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁸⁷ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº27 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁸⁸ Ampliem informació sobre aquesta intervenció mural d'Agustí Ferrer Pino en el capítol 4.2.3 (Altres pintures murals d'Agustí Ferrer Pino, pàg. 431)

⁸⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº28 i nº29 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

"El dueño del teatro andaba preocupado porque quería un telón de boca extraordinario, algo nuevo y que no se hubiera visto en ninguna parte (...). Un día a la hora de comer aproveché la soledad y pinté un boceto del telón de boca en la pared de mi taller, un departamento del mismo teatro destinado para mí pero sin llave en la puerta a causa de las reformas. Hice unas traperías de seda tornasoladas con un fleco muy suntuoso, una parte recogida, más de la mitad en línea recta a vertical, y la otra algo recogida en triángulo por la tirantez de cordones y borlas muy ricos, dejando ver un fondo de sabor clásico algo olímpico con figuras [il·legible] y algo de arquitectura. Me fui a comer y cuando regrese al taller estaba lleno de gente mirando el boceto. Todos elogiaron mucho y Abraham y el otro estaban entusiasmados. Por la noche el dueño invitó algunos amigos y a Milthen, escenógrafo francés de mucha valía a ver el boceto."⁹⁰

Així, d'aquesta manera Ferrer Pino es guanya la confiança d'aquest escenògraf francès que li ofereix treballar en el seu taller amb un sou considerable i diversos privilegis.

"Yo estoy establecido hace años en Oran, y tengo un contrato en todos los teatros de la ciudad para pintar los decorados. – me dijo. – Ese boceto está muy bien y deseo su cooperación para pintarlo pero lo que yo quiero es que usted entre en mi taller con el sueldo que a usted le apetezca y será usted mi amigo y mi colaborador."⁹¹

Agustí Ferrer, però, torna a rebutjar aquesta oportunitat que se li presenta, mostrant un cop més el seu desig d'anar per lliure sense sotmetres a possibles benefactors. Constatem, doncs, que aquest fet és una constant, ja que en aquests anys de joventut mostra una actitud inflexible amb les disposicions relatives a la seva projecció artística.

"Milthen no sabía que yo había menospreciado casos muy importantes sin sentir siquiera el menor desdén, y con una naturalidad genial solo atendía a la confianza conmigo mismo. El no sabía el disgusto que acababa de dar a Alexandre, a Violet, y al futuro ministro Brousse, no sabía que [il·legible] y Gallardo, en el banquete celebrado por su nombramiento de gobernador de Barcelona en Caspe, me prometió lo que yo quisiera(...). Tampoco sabía que el celebre escultor Agapito Vallmitjana, entusiasmado

---

⁹⁰ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº30 i nº31 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁹¹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº32 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

con mis condiciones para el arte, quería que fuera escultor para poder guiarme y protegerme mejor (...). No sabía que Morera⁹² habló a Graner⁹³, para que fuera en su taller de discípulo en la pintura y ayudante en la sala Mercé, y tampoco fui. Tampoco sabía que el señor Peresans, noble muy rico quería ser mi protector y me busco un taller de un pintor que a mi no me gustaba su modo de pintar y no quise aceptar ni la protección ni el maestro.”⁹⁴

I en el futur immediat de Ferrer Pino hi torna ser França i, concretament, París: *“Orán era para mi una película vivida llena de matices y atractivos que rodeaban por todas partes, pero llegada la primavera desplegué mucha actividad en mis compromisos de la pintura para marchar a París.”⁹⁵*

D'aquest període d'Agustí Ferrer a Orà, no hem pogut identificar gaires dibuixos o pintures tot i el gran nombre d'obres localitzades a l'arxiu familiar. Entenem que Ferrer Pino deuria prendre moltes notes, alhora que pintava, ja que ell mateix ho referma en els seus escrits com llegiem en l'anterior transcripció. Així deduïm que molts d'aquests dibuixos es deuen haver perdut ja que després de la seva estada a Orà, Ferrer Pino continua viatjant i la fragilitat del paper facilita que no pugui conservar-se adequadament en condicions errants. Tanmateix, mostrem una nota a color (imatge 12) queensem pot ser indicativa de la seva estada a Orà ja que el tipus d'embarcacions recorden a naus orientals.

⁹² *“Enric Morera i Viura. Músic. (Barcelona, 1865-1942). Convidat per Santiago Rusiñol, Morera vingué a Sitges per primera vegada el setembre de 1893 (...). Casat amb la sitgetana Maria Riera i Mestre, l'estiu de 1901 s'instal·là al Mas d'en Puig, on va compondre l'òpera Empòrium. A partir de 1904 va tenir un estudi a la platja Sant Sebastià, i més tard comprà una petita masia als afores de la població, en la qual residí permanentment de 1906 a 1909.”* Sierra, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 279.

⁹³ *“Graner Arrufi, Lluís. Pintor del siglo XIX-XX, nacido y fallecido en Barcelona (1863-1929). (...) **Hombre de notables iniciativas, entre las cuales pueden mencionarse su famosa ‘Sala Mercé’** (...). Obtuvo siempre grandes éxitos de crítica y público.”* Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario de Artistas de Cataluña, Valencia y Baleares*. Ed. Catalanes, SA. Barcelona. Volum II. 1980. Pàg. 540-541.

⁹⁴ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº33 i nº34 de l'annex *escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁹⁵ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº35 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Imatge 12. Dibuix a l'aquarel·la i tempera d'Agustí Ferrer Pino. (1910-11). 35x55cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 3.5.2.7.

A la primavera de l'any 1911, finalment arriba a París. Des que havia deixat la Llotja, Ferrer Pino havia volgut viatjar a París encomanat segurament per les notícies del dinamisme cultural de la capital francesa que atenyia als artistes catalans de l'època. És doncs, entenem, segurament un moment important per ell.

Llegim algunes de les sensacions del pintor en el seu camí i arribada a París:

“Despertar en un tren en un domingo por la mañana en plena campaña francesa es algo estupendo y mucho más si no se conoce la Francia como me sucedió a mí. La media tinta del paisaje español es de ocre y verde, y así continua hasta el Rosellón. Pero el despertar apareció ante mis ojos una gama de pardo y gris claro con una vegetación de verde oscuro muy entonado con el color de los pueblos. Carreteras asfaltadas, tejados de pizarra, aberturas sin balcón. Pueblos y jardines muy bien alienados, canales, fabricas, puentes de hierro, pero todo bien, muy claro y limpio. Bastantes automóviles (en aquella época) y muchas bicicletas.”⁹⁶

“A poca distancia de la metrópolis todo cambio de facciones y aparecieron los suburbios de la capital francesa. Yo estaba muy contento y emocionado. Por fin nos metimos por un subterráneo y llegamos a París. La Gare d'Orsay, junto al Sena, al otro lado el Lamore [sic], la Lillate [sic], más abajo Notre Damme. No tardó el coche en llegar a la calle de Sant André des Arts, donde está la academia de Bellas Artes. En

⁹⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°36 i n°37 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

un hotel de esa calle estaba hospedado Rigual⁹⁷, y su prima Torelló, y otros amigos catalanes de Juanito. Me gustó el sitio y tomamos dos cuartos para nosotros. Y ya estamos en París.⁹⁸

A la ciutat s'incorpora ràpidament en l'ambient parisenc gràcies als seus coneguts. Allà es retroba amb el seu amic i company de l'escola Llotja, Vincenç Santolaria⁹⁹: *"Maldito Santolaria, con su cabeza de filosofo de ocasión. - Hace un mes que te estoy buscando -, me dijo en nuestro emocional encuentro en los jardines del Luxemburgo."¹⁰⁰*

Ferrer Pino connecta amb artistes de diferents nacionalitats i visita assíduament i apassionadament el museu del Louvre : *"El primer día de llegar a París era domingo y en el 'bulmiso' [sic] me presentaron a pintores y pintoras de entre la caterva de artistas flotantes de toda especie y de todos los países, y fuimos a paso largo hacia el Louvre. La primera visita fue a los departamentos de pintura. Allí vi a Sorolla, acompañado de su hija que tenía mucho interés en escuchar nuestra opinión sobre los cuadros antiguos (...)."¹⁰¹*

---

⁹⁷ Les referències que hem trobat del cognom Rigual són varies. Segons un quadern de notes i adreces d'Agustí Ferrer el seu nom es Pau.

(Veure anotació original a la fitxa n°73 de l'annex *Documentació*).

Pensem que segurament es tracta d'un pintor decorador barceloní que en l'actualitat encara conserva el cognom en una empresa familiar de pintura decorativa fundada l'any 1915 que es troba al carrer Balmes de Barcelona anomenada "Pintors Rigual". Constatem que no hi han referències bibliogràfiques de la seva persona, tal i com ens confirma el net del pintor i actual propietari de l'empresa. Tot i així, no podem descartar altres pintors cohetanis a Ferrer Pino amb cognoms similars com Antoni de P. Rigau Tolosa nascut l'any 1886, paisatgista i dibuixant.

⁹⁸ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°38 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

⁹⁹ Pintor, amic i company de viatge de d'Agustí Ferrer Pino que el cita anteriorment en els seus escrits (veure nota 36 a la pàgina 130).

Es van conèixer a la Llotja, on Santaolaria va ser pensionat en la "bolsa" de pintura: *"Las bolsas del curso 1905-1906 correspondieron: (...). Las bolsas de la sección de Bellas Artes se otorgaron: en pintura a Vicente Santaolaria Montoro y en escultura a Jaime Otero Camps."* Marés Deulovol, Federico. *Dos Siglos de Enseñanza Artística en el Principado*. Ed. Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. Barcelona. 1964. Pàg. 349.

En relació a aquest pintor no hem trobat referències explícites. Pensem que Vicente Santaolaria deuria desenvolupar la seva obra pictòrica més aviat a París o França.

¹⁰⁰ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°38 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁰¹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°39 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

En relació a les seves visites al Louvre, Ferrer Pino les descriu amb gran entusiasme i fixant la seva atenció en l'obra clàssica i primitiva, per la qual sent gran predilecció: *“En el museo de Louvre de París conocí personalmente a una señora que me tenía el corazón robado y le tenía ofrecido un beso el día que la viera en realidad. Me refiero a la Venus de Milo.”*¹⁰²

*“Allí estaban congregados los ejemplares griegos, romanos, del renacimiento y los Luises, mostrando sus bellezas que marcaban su época. La Victoria de Samotracia navega en la entrada del museo encima de unas gradas que parecen olas de dignidad que la elevan a la gloria. Esa figura tiene la majestad del que se eleva con sus propias alas. Esa escultura alada es todo lo amable y sabrosa que puede ser una forma femenina sin ser de carne y huesos. Tiene un deje decadente (de estilo) explicando accidentes y detalles de las carnes y el ropaje que ya no puede ser más atractivo y hasta seductor. No es un angel que se lleva a los hombres en el vuelo de sus alas, es una belleza que se da a los hombres con un amabilidad divina, es ella la que da la victoria, es ella la misma victoria, es ella el premio de la victoria.”*¹⁰³

*“Egipto, Asiría, Persia, Caldea, etc. Son estas las mayúsculas del abecedario artístico. Son diamantes arqueológicos. El Louvre ostenta maravillas de esta clase y también fenicias, guardadas en sus salas para hacerlas asequibles al visitante”*¹⁰⁴. El món antic és un referent constant en la vida artística i espiritual del pintor: *“Estas obras de arte comunican sabiduría, dignidad y optimismo”*¹⁰⁵.

Les seves visites al Louvre no acostumen a ser solitàries, si més no, així ens ho fa entendre en els seus escrits, on esmenta alguns dels seus companys, també artistes: *“La presencia del terceto catalán compuesto por Martrus”*¹⁰⁶, *Santaolaria y yo, en las*

---

¹⁰² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº40 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁰³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº41 i nº42 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁰⁴ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº42 de l'annex *escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁰⁵ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº42 de l'annex *escrits Agustí Ferrer Pino*.

salas egipcias del Louvre, desentonaba del ritmo académico y ordenado de aquel ambiente amanerado que huele a orden y drogas arqueológicas”¹⁰⁷.

També destaca en la seva estança a París el retrobament, precisament en el museu del Louvre, amb Ismael Smith i Mari¹⁰⁸, excompany de Ferrer Pino a la Llotja de Barcelona: “En el curso de nuestra carrera soberana dirijo mis ojos hacia un cuadro de Rafael, y me veo a mi querido Smith, compañero inseparable de la clase en la Lonja de Barcelona. Me lo veo aferrado a la barandilla que separa los cuadros del público, con su bombín gris, traje claro y extremado de echuras y su melena a la alemana, y un cuello planchado que le invadía las orejas, alto de palmo y doblado, muy ancho. Bonito encuentro y grata sorpresa. Nunca aquellas obras maestras habían presenciado saludo tan afectuoso (...). Le vi algo decepcionado porque el público no entendía sus esculturas en el grado que merecían y le pesaba ver su gran talento mal interpretado por eruditos y profanos. Nos despedimos con la promesa de que iría a verle antes de que volviera a Barcelona él.”¹⁰⁹

Agustí Ferrer no concreta altres esdeveniments de París en els textos als que hem pogut tenir accés. Però a través d'altres documents¹¹⁰ i en la definició del seu caràcter

¹⁰⁶ “Martrus y Riera, Jaime. Escultor eborario, medallista y dibujante novecentista, nacido en Manresa en 1883. Cursó en la Escuela de Bellas Artes con José Campeny y Pedro Carbonell. También concurrió a la Academia libre del Cercle de Sant Lluc. Influido por los éxitos artísticos de los dibujos que aparecieron en el semanario muniqués *Simplicissimus*, dejó de lado la escultura para dedicarse al dibujo, consiguiendo con ellos llamar la atención del crítico Raimundo Casellas y del escultor-medallista y literato Julio Vallmitjana, los cuales le **indujeron a que fuera a París para practicar y perfeccionarse.**” Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Tomo II. 1954. Barcelona. Pàg. 129.

¹⁰⁷ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°43 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁰⁸ “Ismael Smith i Mari (nascut el 1886), barceloní, format a Llotja i a l'Acadèmia Baixas i amb diferents escultors –Querol, Agapit Vallmitjana, Josep Llimona. Fou primerament conegut com a dibuixant de la premsa satírica catalana –‘Cucut’, per exemple- i estrangera. Com a escultor, i malgrat el títol de noucentista que li conferí Xènius al ‘Glosari’, es troba més aviat en el punt d'inflexió del modernisme amb el noucentisme (...).” Vallès, Edmon. *La cultura contemporània a Catalunya (1888-1931)*. Ed. Edmon Vallès per encàrrec de “la Caixa”. 1977. Barcelona. Pàg. 202.

¹⁰⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure fitxa n°44 i n°45 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹¹⁰ Comprobem, per exemple, a través de la documentació consultada en el fons de la família de Ferrer Pino qui era el seu marxant a París; si examinem un mapa de París de l'artista, observem senyals en aquest que ens poden indicar adreces d'interès i que alhora ens suggereixen possibles contactes o llocs en els que Agustí Ferrer hi mantenia algun tipus de nexa; en un quadern de notes apreciem varies adreces i notes relatives a la capital francesa. Veure documents a la fitxa n°74, n°75 i n°76 de l'annex *Documentació*.

treballador, sí que podem pressentir que devia nodrir-se en i dels posicionaments estètics i culturals del París del moment. També fa esment que guanya alguns diners que li permeten continuar viatjant, i en aquest sentit, entenem que devia realitzar alguns encàrrecs decoratius, retrats o paisatges a la capital francesa, tal i com ja havia fet anteriorment en altres localitats; tot i que, com hem dit anteriorment, no en tenim cap referència explícita en els textos escrits per ell mateix ni en altres documents.

Ferrer Pino deuria estar a París aproximadament entre quatre i cinc mesos, perquè a la tardor d'aquell mateix any marxa cap a Roma acompanyat de l'amic Rigual: *“Mi salida de París hacia Roma fue bastante original; como que había ganado algún dinero, invité a Rigual que me acompañara pagándole yo los gastos. Aceptó agradecido y nos pusimos en marcha.”*¹¹¹

Abans d'arribar a Roma però, Ferrer Pino s'estableix uns quatre mesos a Orleans: *“Orleans es una fracción de París. Yo viví allí coronado de encantos durante cuatro meses.”*¹¹²

Segons relata ell mateix, a Orleans també obté feines que li permeten subsistir: *“En Orleans habían esperantistas amigos por correspondencia esperantista de Rigual. En el restaurante hicimos amistad con personas que les conocían y fuimos con ellos a visitarles. Al día siguiente empecé el primer retrato que pinté en esta ciudad; era un esperantista humilde pero de una filantropía muy sabia. Rigual se ocupaba de los tratos para los encargos guiado por sus amigos de causa. Después pinté una señora, un busto muy bien ejecutado y bien de parecido. Este me proporciona cinco más, vendí dos vistas de la ciudad no pagadas como merecía pero tampoco abandonadas de precio. Me encargaron una copia de un cuadro del museo.”*¹¹³

---

¹¹¹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº46 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹¹² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº47 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹¹³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº48 i nº49 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

“Trabajé por un arquitecto que además era ilustrador de libros de arquitectura e ingeniería. Yo le dibujaba las figuritas de unos tres centímetros término medio, pintadas al guache.”¹¹⁴

“Un día Rigual trajo una tarjeta del cónsul de España en Orleans para que fuera a pintarle una cabeza. (...)El día que fui yo telefoneo a unos amigos suyos diciendo ahora están los pintores que ustedes querían ver. Que vengan, contestaron. ¿Quieren ustedes ir ahora mismo?. Sí. Se trata de la familia Gautier, les gusta mucho las artes y quieren algún retrato. Fuimos a verles y me encargaron el retrato del señor, la señora y el de un muchacho de catorce años.”¹¹⁵

Seguint el camí cap a Roma, abans que comencés la primavera de l'any 1912, arriba a Lió on sembla que s'hi estableix durant algun temps.

“Des de Orleans se extiende un camino de hierro en dirección al sur este que va a parar a Lyon. Allí fuimos nosotros al rayar la primavera.”¹¹⁶

A Lió decora diversos restaurants...

“Fuimos a comer en el restaurante de S. Seguí¹¹⁷, un balear muy simpático y sencillo, nos hicimos amigos y quiso que decorara los salones del establecimiento con temas españoles. Otros dos dueños de restaurantes y también de Mallorca, siguieron su ejemplo.”¹¹⁸

... i descriu de la següent manera la ciutat:

---

¹¹⁴ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº50 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹¹⁵ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº50 i nº51 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹¹⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº52 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹¹⁷ En relació al restaurant del senyor Seguí hem pogut localitzar l'adreça de l'establiment a Lyo en un quadern de notes d'Agustí Ferrer. Es trobava situat a la *Rue de la Charite, 84*. (Veure document original a la fitxa nº77 de l'annex *Documentació*). Tot i així, hem pogut verificar que en l'actualitat encara existeix un restaurant en aquesta adreça, anomenat *Restaurant Flair Gourmandise & Connivence*, però el local està totalment reformat i modernitzat. Per tant, segurament les pintures d'Agustí Ferrer es deuen haver perdut.

¹¹⁸ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº53 i nº54 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

“La vida de Lyon no era tan poetica como la de París ni Orleans, pero yo la califique del paraíso de seda, aludiendo las industrias sederas de esta ciudad. La noches de Lyon tenían el romanticismo sucio de suburbio descrito por Victor Hugo.”¹¹⁹

Quan marxa de Lió, passa per Ginebra: *“Para ir a Italia desde Lyon pasamos por Suiza. Llegamos a Ginebra al medio día sin ninguna diferencia notable entre las dos naciones (...)”¹²⁰*

“La limpieza de Suiza es ejemplar, un guardia me llamó la atención a la puerta de correos porque al abrir una carta eché un pedacito de papel en la calle. Suiza tiene el tono de una cosa nueva de trinca y estando allí parece a uno que tiene mejor salud.”¹²¹

La primera ciutat italiana que visiten Agustí Ferrer i el seu amic Rigual és Milà, i sembla que no els causa gaire bona impressió.

“En la primera estación italiana se siente un tremendo resbalón hacía un mundo inferior, la decepción es dolorosa.”¹²²

“El día siguiente rondábamos por Milán como desesperados buscando alguna emoción que nos animara pero fue al revés; al informarnos para visitar la casa de la celebre cena nos ponen en conocimiento que los dueños están de veraneo y no se puede ver. Nos desquitamos del golpe metiéndonos de cabeza al museo.”¹²³

La ciutat de Milà no els sembla prou atractiva i decideixen marxar cap a Roma després de pocs dies de residir: *“Unos pelotarios vascos nos cuentan su nostalgia por España,*

---

¹¹⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº54 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹²⁰ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº55 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹²¹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº55 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹²² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº56 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹²³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº57 i nº58 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

*y nos hacen un esquema de Italia muy pesimista. En tres o cuatro días nos hartamos de Milán.*¹²⁴

Un cop a Roma, les impressions de Ferrer Pino són més positives:

“Al llegar a Roma nos quedamos a refrescar en un bar junto a la estación y contemplar las murallas de extramuro y todo lo que nos abarcaba la mirada. Un guía muy amable nos tomo por su cuenta y nos daba muchos datos camino del hotel; solo dejar el equipaje y a la calle yo andaba emocionado y con los ojos muy abiertos, me parecía que yo era de allí y que despertaba de un sueño cataléptico de muchos siglos; me había convertido en un romano imaginario y me molestaba mi condición de bohemio siglo veinte¹²⁵. A ser posible hago evacuar Roma para quedarme solo a soñar reposadamente y sin ruido de tranvías ni olor a gasolina, me sentía emperador.”¹²⁶

Advertim, doncs, per les descripcions que fa Ferrer Pino sobre Roma, que la ciutat l'apassiona, especialment per les reminiscències que li suscita l'art clàssic de l'antiga Roma imperial.

“El capitolio, el circo romano, el panteón, el foro, las catacumbas, la plaza de las columnas, el castillo de Sant Angelo, las termas, museos, templos en ruinas, palacios, etc; hacen una suma de atractivos turísticos dignos de recomendación.”¹²⁷

També transmet aquesta atracció per la cultura clàssica en alguns dels seus dibuixos recuperats de la seva estada a Roma, observem com s'interessa per les estructures i runes clàssiques, estudiant-ne les seves característiques. (Imatge 13)

---

¹²⁴ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº59 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹²⁵ Advertim en aquest punt que Ferrer Pino es descriu a si mateix com un bohemí del segle XX. En aquest sentit, ens sembla important recalcar-ho ja que pot ajudar a precisar la idiosincràsia del personatge durant aquests anys i alhora entendre el seu capteniment envers alguns dels successos descrits fins ara.

¹²⁶ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº60 i nº61 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹²⁷ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº62 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Imatge 13. Dibuix a llapis grafit d'Agustí Ferrer Pino. (1912). 14x20cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 3.1.3.3

A Roma coneix a Josep Pijoan i Soteras¹²⁸, que li encarrega una pintura mural a la sacristia de l'església de Sant Jaume de Montserrat: *“Por conducto de algunos miembros de la embajada española conocí a Pijoan. Célebre arquitecto y arqueólogo español que en aquella ocasión acababa de fundar la escuela de arqueología y arquitectura en las estancias del convento de Sant Jaime de Montserrat. Me encargó un friso alusivo a la vida de San Jaime, en un departamento junto a la sacristía de la iglesia que él había reformado”*¹²⁹. Aquest encàrrec obliga a Agustí Ferrer a passar molt de temps en el convent de Sant Jaume i pensem que també a viure-hi¹³⁰. Així, la relació entre Pijoan i Ferrer s'estreny fins a establir una bona amistat segons explica Agustí Ferrer:

¹²⁸ *“Arquitecto del siglo XX, nacido en Barcelona en 1881. Con título profesional de 1902. Más conocido como historiador de arte y poeta. A poco de terminar su carrera marchó a Italia para ampliar sus estudios. A su retorno, en 1906, intervino activamente en la vida artística y cultural catalana, de un modo especial como miembro de la Junta de Museos y del Institut d'Estudis Catalans. A la vez desempeñaba el profesorado en la Escuela Superior de Arquitectura y colaboraba en revistas tales como Pèl & Ploma y Catalunya. Fue uno de los dialogantes del arquitecto Antonio Gaudí. Se ocupó después en la organización de la Escuela Española de Estudios Históricos, en Roma, (...)”* Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum II. 1954. Barcelona. Pàg. 338-339.

¹²⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°62 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹³⁰ Entre la documentació inventariada d'Agustí Ferrer, hem localitzat un fragment d'un sobre de carta dirigida a Ferrer Pino amb l'adreça de l'església de Sant Jaume (*Via Giulia, 151*). Per tant es probable que l'Agustí Ferrer estigués visquent a la sacristia de l'església durant la seva estada a Roma.

Veure fragment del sobre original a la fitxa n°8 de l'annex *Documentació*.

“Trabajé cuatro horas diarias y las restantes las invertía en ver y pintar para mí. Pijoan obtuvo del gobierno italiano un pase gratuito para visitar todo lo de Roma, y él mismo me hizo la fotografía para dicho carnet. Fuimos muy amigos y me enseñaba y leía algo del material de su historia del arte, que entonces estaba preparando”¹³¹.

Com ja havia passat en altres ocasions, Pijoan també es mostra disposat a ajudar Agustí Ferrer en la seva carrera artística oferint-li altres encàrrecs: “Cuando acabe de aquí ya puede usted ir a trabajar en la casa de correos, edificio monumental decorado al fresco. Tengo en mis manos la opinión de los que le han de hacerle hombre, me decía Pijoan. También estaba dispuesto a intervenir pero reconocía que Italia no era el país del porvenir que necesita el artista del siglo veinte”¹³².

Durant l'estada de Ferrer Pino en el convent de Sant Jaume de Roma, Rigual, el seu company de viatge, marxa a Nàpols: “A Rigual no le cuadró tener que ayudarme en las pinturas murales y se marchó a Napoles.”¹³³ A Roma també coneix altres artistes¹³⁴ com el valencià Josep Pasqual Ortells López¹³⁵, Planelles¹³⁶ i Manuel Medina Diaz¹³⁷.

---

¹³¹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº63 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹³² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº64 i nº65 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹³³ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº64 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹³⁴ Creiem oportú apuntar que durant l'estada de Ferrer Pino a Roma, el pintor Joaquim Torres Garcia també visita Roma al maig d'aquell mateix any. Tanmateix no hem trobat cap referència ni cap al·lusió en els textos de Ferrer Pino a cap mena de trobada o coincidència. Evidentment Roma era ja una ciutat gran, però el fet que Ferrer Pino tingués contacte freqüent amb Josep Pijoan, podria suscitar que Torres Garcia visités en algun moment a Josep Pijoan, coetani amb Torres Garcia en l'impuls del Noucentisme a Catalunya i això ens fa pensar en la possibilitat que Ferrer Pino hi hagués coincidit. En aquest sentit, incidim en aquest pressupòsit anecdòtic perquè segons ens va explicar la neta d'Agustí Ferrer, Eulàlia Serra, sembla que un dels artistes que li agradaven a Ferrer Pino era precisament Torres Garcia.

¹³⁵ “Per oposició lliure, guanya la beca de la Fundació Piquer concedida per la Real Acadèmia de Belles Arts de San Fernando, **que li permet residir durant cinc anys a Roma i a París. Al primer lloc, com a altres d'Itàlia, troba una nova dimensió per al seu art. París li dona el contrast necessari per a assolir l'equilibri estilístic i definir la pròpia personalitat.**” Viquepèdia. L'enciclopèdia lliure. Josep Pasqual Ortells López [En línia]. [Wikimedia Foundation, Inc]. [Consultat: 25/01/2013]. Disponible a Internet: http://ca.wikipedia.org/wiki/Josep_Pasqual_Ortells_L%C3%B3pez

“Conocí un grupo de artistas que vivían la vida apocada de Roma. Les aconsejaba que fueran a París. Ortells me obedeció en seguida. Planelles que después nos encontramos en Madrid y más tarde en Barcelona no creía con Francia. Lo mismo Medidna¹³⁸ pintor castellano atacado de españolismo.”¹³⁹

A l'Agost finalment marxa de Roma per tornar a Sitges, aturant-se uns dies a Gènova.

“Satisfecho de haber visto todo lo de Roma (...) y siendo ya últimos de agosto me dirigí a Genova con objeto de ir a Sitges por mar para ver la fiesta mayor antes de regresar a Francia. Por un percance del tren tuve que parar en Piedra Santa y Carrara donde tuve la ocasión de saludar a Rossi¹⁴⁰, escultor italiano conocido a París.”¹⁴¹

“Este retraso me hizo perder el barco y tuve que esperar unos días. No quise tomar el tren porque ya tenía el pasaje. Pase ocho días de veraneo encantado de Genova. El cónsul argentino me compró dos notas de Roma.”¹⁴²

---

¹³⁶ En relació a aquest cognom, hem trobat una referència escrita per Agustí Ferrer en un quadern de notes i adreces: “Rafael Juan Planelles. Escultor” (Veure document original a la fitxa nº78 de l'annex *Documentació*).

La única referència bibliogràfica en relació a aquest escultor que hem considerat factible per una qüestió de concordància cronològica amb Ferrer Pino és la d'un tal Josep Planelles. Tot i així no podem afirmar amb rotunditat que es tracti d'aquest artista ja que el nom no concorda: “Planelles, Josep. *Escultor del segundo cuarto del siglo XX, de Barcelona, especializado en figuras para belenes*”. Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. 1954. Barcelona. Pàg. 354.

¹³⁷ “Manuel Medina Díaz (Roces(Gijón)1881/Roces(Gijón)1955). (...)En 1911 y tras varias exposiciones, una de ellas individual en el Instituto Jovellanos, **obtuvo una beca en Roma donde permaneció cuatro años.**”

Gobierno del Principado de Asturias. *Manuel Medina Díaz* [En línia]. [Asturias: Portal del principado de Asturias]. [Consultat: 25/01/2013]. Disponible a Internet: http://tematico.asturias.es/cultura/ciudadartes/art_cons/buscar/paginaArtista3.php?id=116

¹³⁸ Segons un quadern de notes i adreces d'Agustí Ferrer Pino, el cognom de l'artista és *Medina* no *Medidna*. Veure nota del document original a la fitxa nº77 de l'annex *Documentació*.

¹³⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº65 de l'annex *escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁴⁰ No hem trobat referències bibliogràfiques d'aquest escultor italià. Tot i així, consta la seva adreça de París en el quadern de notes d'Agustí Ferrer. Veure adreça en el document original a la fitxa nº77 de l'annex *Documentació*.

¹⁴¹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº66 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁴² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº66 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

A Gènova es retroba amb el seu amic Rigual i embarquen junts cap a Barcelona arribant a Sitges a finals d'Agost.

“Al llegar a Barcelona recibí muy buena impresión de la ciudad, era un día lleno de luz y de color, creo que el penúltimo de agosto. Tomé el tren a medio día para Sitges; en el apeadero Modesto Milá¹⁴³ me ayudó a bajar el equipaje.”¹⁴⁴

Al Setembre la premsa sitgetana es feia ressò de l'arribada de Ferrer Pino al poble.

“Hace unos días se halla entre nosotros el estimable compatriota D. Agustín Ferrer y Pino, de regreso de Roma (...).”¹⁴⁵

Agustí Ferrer tornarà a París anys després.

Quan Ferrer Pino torna a Catalunya a finals de l'estiu de l'any 1912, prestament s'incorpora al Cercle Artístic de Barcelona i al novembre és acceptat com a soci condicional del Cercle Artístic¹⁴⁶. Allà coneix a Baldomer Gili i Roig¹⁴⁷, també pintor i president de la secció de pintura del Cercle Artístic. Ferrer Pino ajudarà a Baldomer Gili en la realització d'uns frescos en el panteó de la duquesa de Sevillano, a Guadalajara¹⁴⁸, durant la Setmana Santa del 1913.

“En el círculo artístico de Barcelona conocí a Gili i Roig. Dijo que fuera con él a Guadalajara, para ejecutar unas pinturas murales al fresco, que él tenía encargadas.

---

¹⁴³ “Aiguader, l'. Modest Milà i Termes, dit també MATA D'ELLES. Vivía al carrer de la Carreta, i era abstemi del tot. Bevia molt aigua.XIX.” Panyella, Vinyet. *Recull de Motius de la Vila de Sitges (segles XVI-XX)*. Ed. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges. 1987. Pàg. 41.

¹⁴⁴ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº67 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁴⁵ “Cronica Local” . *El Eco de Sitges*. 22 de Setembre de 1912. Núm. 1375. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº6 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁴⁶ Veure document d'admissió a la fitxa nº9 de l'annex *Documentació*.

¹⁴⁷ “Pintor del siglo XIX-XX, nacido en Lerida en 1873 y fallecido en Barcelona en 1927. (...) Fue el autor de la ilustraciones del Misal Romano que publicó la Editorial Litúrgica Española, **y de las pinturas al fresco de la capilla del palacio de la duquesa de Sevillano, en Guadalajara. Diversas veces ejerció la presidencia de la sección de pintura del Círculo Artístico de Barcelona.**” Ràfols, Josep Francisc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum I. Barcelona. 1954. Pàg. 481.

¹⁴⁸ En relació a aquesta obra mural amplièm informació en el capítol 4.2.3.3 *Capella del Palau de la Marquesa de los Sevillanos a Guadalajara*.

Nos pusimos de acuerdo pero como que él no entendía de técnica al fresco quiso antes de partir que pintara un metro cuadrado en la pared de su taller con este procedimiento. Satisfecha su curiosidad nos pusimos en marcha por semana santa (la pascua era muy baja). Fuimos derechos a Madrid y estuvimos hasta el jueves santo viendo museos y demás, el viernes fuimos a Toledo, nos arrodillamos ante los cuadros del Greco como dos benditos. La procesión del viernes santo por aquellos callejones tan pintorescos y accidentados de Toledo es algo recomendable y fantástico. Hicimos la vida toledana un par de días con un sábado de gloria bastante glorioso, y el día de pascua fuimos a Guadalajara.”¹⁴⁹

En relació a aquests frescos de Guadalajara, la premsa de Sitges també en dóna compte, felicitant a Ferrer Pino en la seva comesa i fent notar l'enaltiment del seu treball.

“Nuestro amigo, el inteligente artista D. Agustin Ferrer Pino, en su breve estancia en Guadalajara, ha pintado unos frescos que avaloran el oratorio de la preciosa finca que posee en dicha ciudad la Excelentísima Sra. Duquesa de los Sevillanos. El trabajo de nuestro compatriota ha merecido entusiastas elogios de la prensa. Le felicitamos.”¹⁵⁰

Un cop acabat el fresc es trasllada a Madrid on coneix a José Francés¹⁵¹, director artístic de la revista *La Esfera*, que més endavant li dedicaria una crònica en un número de la mateixa.

“Enseñé mis pinturas a José Francés, director artístico de la Esfera y me dedicó un número presentándome como un innovador en la pintura. La revista siguió publicándome algunos cuadros míos elogiando mis facultades artísticas extraordinarias en composición y colorido”¹⁵².

---

¹⁴⁹ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº68 i nº69 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁵⁰ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 8 de juny de 1913. Núm. 1419. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº7 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁵¹ “uno de los críticos más influyentes, con una postura claramente abierta orientada sobre todo en la defensa de la corriente simbolista española y sus representantes” Caparrós, Lola. *Prerrafaelismo, simbolismo y decadentismo en la pintura española de fin de siglo*. Ed. Universidad de Granada. Granada. 1999. Pàg. 19.

¹⁵² Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº70 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

Al setembre de 1914 es publica a la revista *La Esfera* l'article dedicat a Ferrer Pino acompanyat d'algunes de les seves pintures i dibuixos, tal i com apuntava ell mateix en la transcripció dels seus escrits presentada en les línies anteriors. Exposem sencera la crònica que se'n fa ja que es tracta de la primera aparició d'Agustí Ferrer en una revista d'art d'àmbit estatal. Adjuntem la fotografia del pintor publicada en l'article i dos dels cinc dibuixos publicats:

Imatge 14. Fotografia d'Agustí Ferrer Pino assegut pintant en el seu estudi. Imatge extreta: *La Esfera*. Vol.2 Núm.36. Madrid. 5 de setembre de 1914. Sense pàg.

“Poco a poco, sin apartarnos del eclecticismo estético que constituye nuestra norma, las páginas de LA ESFERA van reflejando todos los aspectos interesantes de nuestro arte contemporáneo, lo mismo que reproducen las obras artísticas de otros siglos, con un entusiasta deseo de vulgarización.

Pero acaso nos halaga y complace más que el estudio de una personalidad ya gloriosa y conocida, la de un artista inédito que comienza con seguridades y aciertos definitivos.

Agustín Ferrer es uno de esos artistas. Desconocido, absoluta y voluntariamente desconocido, su nombre suena por primera vez en una Revista y por primera vez se publican sus dibujos.

Y, sin embargo, antes de ello, este hombre ha viajado mucho, ha estudiado mucho, ha puesto por encima de la lucha cotidiana con la vida sus ideales estéticos. Sólo así se conquista el derecho al triunfo.

Tiene treinta años, y una labor sólida, equilibrada, pronta a desenvolverse de un modo limpio y sereno, para acusar su personalidad. Frente al mar Mediterráneo –padre de

las leyendas latinas- que envuelve la blancura de Sitges, su pueblo natal, empezó a amar estas bellas armonías, tan decorativas de sus dibujos. Después marchó a tierras del sol –Italia, África- y ya bien educada la retina, cultivó su espíritu en París. Acaso pudiéramos evocar, ante estos dibujos de Ferrer, los nombres de los grandes artistas modernos a cuyo frente figura Gustavo Moreau, el magnífico. Pero no sería del todo justa esa evocación.

No es el arte del joven pintor catalán un arte reflejo de las viejas escuelas clásicas a través de ajenos temperamentos contemporáneos. Directa es la influencia; sin intermediarios, ha vibrado su sensibilidad frente a la murales pinturas helénicas y egipcias.

Todo en las aptitudes, en los acordes, en las valoraciones de tonos, en los asuntos, en la euritmia total, en fin, de sus dibujos, responde a los antiguos maestros.

Y si a otras vuelve su inspiración, se detiene en la suntuosa Bizancio, impulsado por su amor de joyas, telas y desnudos femeninos. Sano, confortador optimismo se desprende de las obras de este artista tan apasionado y sensible. Nuestra mirada descansa como ante los majestuosos espectáculos naturales del cielo, del mar o del campo encalmados o tranquilos; nuestro espíritu se aquieta, se adormece como a la suave dulzura de una música lánguida y penetrante, como si nos invadiera también esa vaguedad soñadora de los perfumes muy concentrados...

Esto en cuanto al aspecto sentimental de las obras del joven artista. Técnicamente Agustín Ferrer deja esfumados, incluidos casi, en una vaga imprecisión de ensueño sus creaciones. Enamorado de otros siglos diríase que los comenta y no los pinta. La cultura, la escrupulosidad documental de tales joyas, armas y accesorios, queda por debajo de la evocación imaginativa. Es como si hiciera resurgir el pasado por el simple placer de sí mismo, no en un propósito de popularidad. Esta independencia de criterio y este desdén a las vulgaridades cotidianas merece todos los elogios. Es lo que impulsa y aupa al artista hacia la verdadera originalidad.

Dentro de la dulzura armónica de las combinaciones colorista de Ferrer hay dos acordes preferentes: el azul y el blanco. Es el recuerdo del mar, que pone ante su retina, siempre que pinta la visión clara y azul de Sitges. Algunas veces interviene en esta placidez de los dos tonos un transparencia rosácea de carnes desnudas y juveniles, de nubes que reflejan luces, de mármoles coloreados por el sol ya débil.

Aun los mismos sienas y cadmios que emplea de cuando en cuando, contribuyen a sostener este equilibrio y esta adormecida languidez de toda su obra.

Y siempre sencillamente, serenamente, sin esfuerzos, ni nerviosos retorcimientos, sin esa recargada suntuosidad que algunos artistas emplean para conseguir un falso carácter de arcaísmo.

Esta sencillez, esta clara alegría de pureza artística y de elegante buen gusto que resplandece en toda la obra de Ferrer, es además un gratisimo contraste de optimismo y de luminosidad frente al obscuro pesimismo de la pintura contemporánea en España. Sin necesidad de citar nombres ni títulos de cuadros, recordemos que precisamente es la tristeza la amargura, la inspiración limitada al influjo de los maestros sombríos. ¡Bien venidos este regocijado renacimiento de las paganas alegrías y esta consoladora teoría de dioses, héroes, danzarines y efebos que ponen sobre la vida moderna una visión luminosa.

Fuera de España Agustín Ferrer ha decorado varios edificios religiosos y civiles; toda una nave del San Jaime de Montserrat, en Roma; las salas de tres restoranes en Lyon; el Teatro de la Zarzuela española en Orán, y otras obras de idéntica importancia.

En España nada aún...

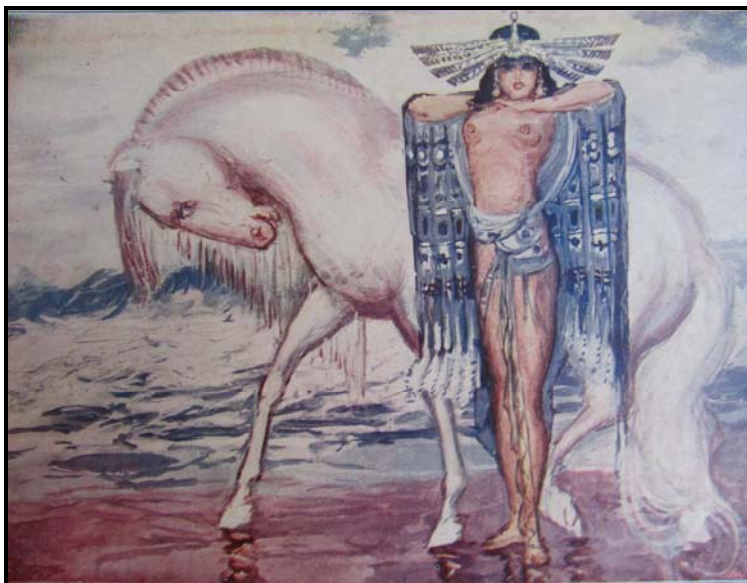
No obstante, contemplando estos dibujos bellísimos de Agustín Ferrer, no es difícil predecir que dentro de algún tiempo será uno de los maestros del arte decorativo español.

*Y entonces La Esfera tendrá derecho a enorgullecerse un poco, porque estos dibujos que hoy publica habrán sido el preludio o sinfonia de una gran obra.*¹⁵³

Imatge 15. Dibuix a tempera d'Agustí Ferrer Pino. "Página de Llegendá". (1909-1918). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Esfera*. Vol. 2. Núm. 36. Madrid. 5 de setembre de 1914. Sense pàg. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 5.A.4.2.23.

¹⁵³ S.L. "Artistas jóvenes: Agustin Ferrer". *La Esfera*. Vol. 2. Núm. 36. Madrid. 5 de setembre de 1914. Sense pàg. Veure article original a la fitxa n°8 i n°9 de l'annex *Bibliografía*.

Imatge 16. Dibuix a tempera d'Agustí Ferrer Pino. "Blanc i blau". (1909-1918). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Esfera*. Vol. 2. Núm. 36. Madrid. 5 de setembre de 1914. Sense pàg. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 5.A.4.2.21.

La publicació d'aquest article motiva l'aparició d'un altre a *El Eco de Sitges* titulat "Honrando a un artista" i signat per Fèlix Coromines. En reproduïm les parts més suggestives degut a l'extensió del mateix i amb la finalitat de no repetir dades.

"Con satisfacción hemos visto en la importante revista madrilenya La Esfera, el 5 del actual, unos originales trabajos debidos al pincel de nuestro compatriota D. Agustín Ferrer Pino. Más satisfacción, al cabe, hemos tenido al leer el artículo de la misma ilustración, titulado Artistas españoles, en el que pone en relieve la personalidad artística de nuestro amigo, presentandolo como uno de los mejores.(...)"

Hijo éste de una familia modesta, que no ha dispuesto de los medios necesarios para dotarle de una cultura proporcionada a su clara inteligencia, no será aventurado afirmar que todos los conocimientos los debe a su talento, cuyos deseos de gloria han hecho que triunfara y llegara a ser lo que es: un excelente artista, precursor de un arte desconocido...

Aquí, en nuestra amada villa, la mayoría de nuestros compatriotas apenas conoce la personalidad artística del novel maestro, pues, a pesar de sus muchísimas simpatías por su trato cariñoso, es sólo conocido de un escaso número de nuestros intelectuales. La inmensa mayoría de los que le han tratado, nunca han sabido comprenderle en lo que a asuntos de arte se refiere; nadie le ha prodigado honores a que, por su esclarecida inteligencia, es acreedor. (...)"¹⁵⁴

¹⁵⁴ Coromines, Félix. "Honrado a un artista". *El Eco de Sitges*. 13 de setembre de 1914. Núm. 1478. Sitges. Pàg. 1. Veure article original a la fitxa nº10 de l'annex *Bibliografia*.

Tal i com hem pogut llegir, durant aquests anys, l'obra de Ferrer Pino és pràcticament desconeguda a Catalunya i sembla que també a Sitges. Encara no ha realitzat cap exposició important, i a més ha residit molt de temps a l'estranger. Tanmateix, a través dels seus textos sabem que durant el 1914 resideix a Madrid, i allà treballa per diversos antiquaris assessorant-los en la qualitat i valor d'obres d'art, realitza retrats per encàrrec i pintura decorativa.

“Un señor mejicano me propuso cooperar con su propaganda secreta en pro de la republica que estaba preparando y que al cabo de unos años estalló con Alcalá Zamora de presidente. Prefería pintar retratos por cincuenta duros, y hacer proyectos de decoración que enmiscuirme en asuntos políticos.”¹⁵⁵

L'inici de la Gran Guerra i, especialment, la mort del seu pare¹⁵⁶, al febrer de 1915, són el motius de la seva tornada a Sitges.

“A causa de la muerte de mi padre, dejé Madrid.”¹⁵⁷

A finals d'agost de l'any 1915 i ja a Sitges, Agustí Ferrer emmalalteix a causa d'una pleuresia que el manté convalescent varies setmanes.

“Esto fue en verano al día siguiente de Sant Bartolome, la fiesta mayor de Sitges, me puse en la cama a causa de una pleuresía. Benaprés me la curó muy bien. Pero pase momentos que todo el mundo creía que eran los últimos de mi vida.”¹⁵⁸

A mitjants d'Octubre el diari *El Eco de Sitges* ens assenyala la seva recuperació:

---

¹⁵⁵ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°78 i n°79 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁵⁶ El seu pare Josep Ferrer es mor el febrer de l'any 1915, així consta en el seu certificat de defunció. Veure certificat a la fitxa n°10 de l'annex *Documentació*.

¹⁵⁷ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°71 i n°72 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

¹⁵⁸ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa n°73 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

“Hemos tenido gran complacencia en saludar a nuestro querido amigo, el artista suburense don Agustín Ferrer Pino, completamente restablecido de la enfermedad que le ha retenido en casa algunas semanas.”¹⁵⁹

Observem que des del seu retorn, Ferrer Pino viu a Sitges, concretament a casa de la seva germana gran Micaela al carrer Barcelona¹⁶⁰. Així, un cop recuperat, a mitjans de novembre del 1915, és l'encarregat de pintar unes composicions murals a la capella de l'Hospital de Sant Joan de la mateixa vila.

“Se ha confiado a nuestro amigo, el celebrado artista D. Agustín Ferrer, el decorado de dos asuntos en la Capilla del Hospital de San Juan Bautista, cual trabajo empezó el pasado jueves”¹⁶¹

Sembla que Agustí Ferrer s'esmera en la realització d'aquesta pintura, ja que el mateix diari ens anuncia a finals de novembre que ja l'havia vist.

“Hemos visto el fresco que el artista D. Agustín Ferrer está pintando en la Capilla del Hospital de Sant Juan de esta villa. El artistico trabajo representa la aparición del Bautista al rey Herodes y Salomé, cuyo asunto bíblico desarrolla con acierto nuestro amigo.”¹⁶²

A principis de 1916, pinta una altra composició mural sobre la mateixa temàtica a l'escala del vestíbul del mateix Hospital¹⁶³.

---

¹⁵⁹ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 10 d'octubre de 1915. Núm. 1534. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº11 de l'annex *Bibliografia*.

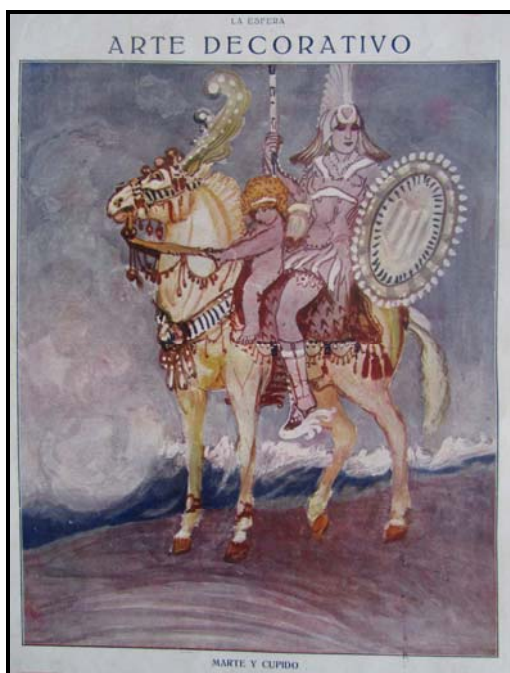
¹⁶⁰ En el padró consultat de l'any 1915 consta que la seva germana Micaela viu al carrer Barcelona. Alhora, podem afirmar que Ferrer Pino viu amb la seva germana Micaela per un carta que hem pogut recuperar entre la documentació inventariada del fons familiar que s'envia a Agustí Ferrer l'any 1917 on consta l'adreça del carrer Barcelona. Veure padró a la fitxa nº11 de l'annex *Documentació*. Veure carta original enviada a Ferrer Pino a la fitxa nº12 de l'annex *Documentació*.

¹⁶¹ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 14 de novembre de 1915. Sitges. Núm. 1539. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº12 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁶² “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 28 de novembre de 1915. Sitges. Núm. 1541. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº13 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁶³ Ampliem la informació i adjuntem les imatges i altres referències bibliogràfiques sobre aquestes pintures murals en el capítol 4.2.3.5 *Hospital Sant Joan de Sitges*.

Al setembre de 1916 la revista *La Esfera* publica dos dibuixos més de Ferrer Pino a pàgina sencera.¹⁶⁴ En reproduïm un d'ells titulat "Marte y Cupido".

Imatge 17. Dibuix al tremp d'Agustí Ferrer Pino. "Mart i Cupido". (1909-1918). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Esfera*. 30 de setembre de 1916. Núm. 144. Madrid. Sense pàg. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 5.A.4.2.28.

En relació a les seves col·laboracions en la revista *La Esfera*, volem parar esment a un escrit de Ferrer Pino; podria tractarse de l'esbòs d'una carta dirigida a Jose Francés, director artístic de la revista i, com hem pogut llegir anteriorment, abalador de l'obra d'Agustí Ferrer. Observem l'interés del pintor per publicar les seves pintures en aquesta revista d'influència simbolista, alhora que expressa un possible acord entre el pintor i el crític per a realitzar una exposició.

*"estuve dos veces en las oficinas de la esfera, y no le he podido ver. Desearia me dijese si será posible hacer la exposición de la forma que U. Dijo, o no , y si publicaran pronto laminas de las mias. Ya que he puesto confianza con U. Desearia ayudara a librarme del mal de españa."*¹⁶⁵

¹⁶⁴ "Marte y Cupido. Dibujo al temple por Agustín Ferrer." "Arte Decorativo". *La Esfera*. 30 de setembre de 1916. Núm. 144. Any III. Madrid. Sense pàg.

¹⁶⁵ Ferrer Pino, Agustí. Text extret de document inèdit escrit per l'autor. Veure document original a la fitxa nº77 de l'annex *Escrits Agustí Ferrer Pino*.

En relació a l'exposició que anomena Ferrer Pino, és possible que es tracti de l'exposició en la que participa l'any següent. El 1917 *El Eco de Sitges* ens revela que Agustí Ferrer viatja a finals d'abril a Madrid per presentar dues obres a l'Exposició de Belles Arts d'aquella ciutat, que es realitza en els mesos de maig i juny.

*“Nuestro compatriota, el pintor D. Agustín Ferré Pino, ha salido para Madrid con el fin de hacer entrega de dos preciosos cuadros para la exposición de Bellas Artes que tendrá lugar en este mes en la villa y corte”*¹⁶⁶

A l'octubre del 1917 s'instal·la a Barcelona al carrer València 439 entresol 2^a.¹⁶⁷

El 25 de juliol de 1918 es casa amb Eulàlia Oliver i Bori al temple expiatori de la Sagrada Família. *El Eco de Sitges* també se'n fa ressó.

*“El día de San Jaime tuvo efecto en Barcelona el enlace matrimonial de nuestro estimado amigo el artista don Agustín Ferré Pino con la encantadora señorita Eulalia Oliver Bori. El acto nupcial celebrese en el magestuoso Templo de la Sagrada Familia, siendo presenciado por los respectivos allegados de ambos compatriotas. Reciban los novios nuestra cordial felicitación y les deseamos un sin fin de prosperidades.”*¹⁶⁸

A partir d'aquest any celebra varies exposicions individuals¹⁶⁹: *Sala Reig* (1918), *Sala Malmedé* (1925, en dues ocasions), *Galeria Dalmau* (1926), *Sala Busquets* (1929), *Sala Parés* (1930 i 1932), entre d'altres que anirem comentant.

En la seva primera exposició individual a la *Sala Reig*, el gener-febrer del 1918, el jove Agustí Ferrer es presenta amb una exposició on hi apareixen un conglomerat de 148 obres d'estils heterogenis. A més del catàleg¹⁷⁰, on s'hi reproduïxen algunes de les obres exposades i es presenta al pintor amb el mateix text que va escriure José

---

¹⁶⁶ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 29 d'abril de 1917. Núm. 1615. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº15 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁶⁷ Així consta en el contracte de lloguer de l'immoble. Veure contracte de lloguer a la fitxa nº13 de l'annex *Documentació*.

¹⁶⁸ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 28 de juliol de 1918. Núm. 1680. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº16 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁶⁹ Fontbona, Francesc. *Repertori d'Exposicions Individuals d'Art a Catalunya (fins l'any 1938)* Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2002. Pàg. 136-137.

¹⁷⁰ Veure portada del catàleg a la fitxa nº18 de l'annex *Documentació*.

Francés a la revista *La Esfera* dos anys abans, *El Eco de Sitges* li dedica la portada del diari per la seva primera exposició individual amb un escrit de Lluís de Dalmau Centera:

“Agustín Ferrer, cuyo nombre encabeza estas lineas y del cual publicamos el retrato y reproducimos dos de sus obras, celebra actualmente en el Salón Reig, de Barcelona, una numerosa Exposición de sus originales producciones.

Enamorado Ferrer, desde muy joven, de la belleza sin igual de nuestra villa, e impresionada su sensibilidad por la visión luminosa de nuestro paisaje y de nuestro mar latino, tomó los pinceles y dió vida a las armonías blancas y azules que constituyen la nota más simpática y característica de sus cuadros y guaches.

Impulsado por su espíritu inquieto, peregrinó después por las tierras del sol y de arte. Viajó largo tiempo por Italia en cuya capital, Roma, decoró una nave de la Iglesia de Sant Jaime de Montserrat; por el continente africano, y en París, metrópoli del mundo moderno, donde vivió largo tiempo cultivando, a fuerza de estudio y trabajo, su infatigable espíritu.

Vuelto a España, educado su gusto y afinada su retina por la contemplación entusiasta de arcáicas pinturas y esculturas, rodeado de este ambiente mediterráneo, enamorado de los antiguos pueblos orientales, cuyas costumbres y leyendas solicitan de modo preferente su imaginación, entregóse con ardor al trabajo cuyos frutos constituyen esta Exposición.

Mujeres amorosas y llenas de sensualidad, envolviendo las divinas desnudeces de sus cuerpos con suntuosas telas y ricas joyas, sonrisas enigmáticas de esfinges entre arquitectóricas fantasmagorías de exquisito arte exótico, que nos evocan poéticamente los sueños, los deseos, la vida de un mundo quimérico, parecido a la antigüedad egipcia.

Interpreta Ferrer habilmente –y este contraste puede que sea lo más atrayente de su Exposición- paisajes de un carácter objetivo en que las formas se volatilizan armoniosamente en la atmósfera.

Los dos cuadros que reproducimos dan idea de la Exposición, más que un proliga enumeración de las obras que la forman.

El que titula Diumenge es una simpática nota de nuestra playa en un día de sol, lleno de este característico y agradable bienestar de las horas tranquilas, en que el mar y el cielo están llenos de placidez que el artista interpreta armoniosamente.

El otro es uno de sus fantasías en que Ferrer exprime su amor por hiperestéticas armonias del color y por el preciosismo fastuoso y estilizado de la composición.

En un ambiente de ensueño, una sacerdotisa ofrece un sacrificio.

Acabamos afirmando que Ferrer ha logrado un verdadero triunfo con esa su primera Exposición.

*El Eco de Sitges se enorgullece de felicitarle y de alentarle para más altas empresas.*¹⁷¹

Mostrem a continuació la imatge de la pintura “Diumenge” extreta del diari a la que fa referència l’article reproduït i que ahora també apareix en el catàleg de l’exposició.

Imatge 18. Pintura a l’oli d’Agustí Ferrer Pino. “Diumenge”. (1909-1918). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: Catàleg Exposició al *Saló Reig* d’Agustí Ferrer Pino. Pintura Catalogada. Fitxa núm. 1.1.8

Segons llegim a la crònica de *El Eco de Sitges*, els quadres de trets simbòlics que evocuen escenes de fantasies exòtiques, i que són distintius d’aquests anys primerencs de l’artista, conviuen amb paisatges, essencialment sitgetans, de caràcter objectiu i propis de la pintura de cavallet. Les tècniques, com la tipologia de quadres, també seran diverses. Les tècniques al tremp amb suport de paper i cartró predominaran en les composicions de caràcter simbòlic i de petit format, destacant en aquestes el colorit de games blaves per aconseguir així tonalitats harmonioses. D’altra banda, les pintures de paisatges treballades a l’oli agrupen temàtiques marineres de les platges de Sitges, en les que la inquietud per captar la llum blanca i mediterrània de la vila mostra la sensibilitat i la passió de l’artista envers la seva terra¹⁷². A més, en aquesta primera exposició d’Agustí Ferrer, l’artista sorprèn per la gran quantitat d’obres presentades, moltes d’elles fruit del treball de recerca i aprenentatge dels seus viatges per l’estranger. Per exemple, en el catàleg consten dotze notes de la seva

¹⁷¹ Centera, Luís de Dalmau. “Agustí Ferrer Y Pino”. *El Eco de Sitges*. 2 de febrer de 1918. Núm. 1655. Sitges. Pàg 1. Veure article original a la fitxa nº17 de l’annex *Bibliografia*.

¹⁷² “*El so de les campanes de Sitges és el so de campanes més bonic que mai podràs sentir. Com aquest color de mar de Sitges no el trobaràs en lloc més. Com aquesta llum de sol batent i enlluernador. Com aquesta sorra groga de sol*”. Frase de Ferrer Pino que Ventura Sella escriu en un article a *L’Eco de Sitges* titulat “Goig per als Ulls, goig per a l’Esperit”. Ventura Sella escriu que Ferrer Pino li va dir a ell quan era petit en el Baluard de Sitges. Sella, Ventura. “Goig per als ulls, goig per a l’esperit”. *L’Eco de Sitges*. 1 de febrer de 1986. Núm. 4880. Sitges. Pàg. 27. Veure article original a la fitxa nº92 de l’annex *Bibliografia*.

estada a Roma (mostrem en la imatge 19 una nota que podria haver estat exposada en aquesta exposició); també esmentada en el catàleg, trobem l'obra "Parisencs" de l'any 1910 i que recorda el seu pas per París (mostrem una pintura en la imatge 20 que podria ser representativa d'aquesta obra). Observem així, que en aquesta època la influència d'algunes corrents de la pintura europea de moda en l'època són paleses en aquestes obres primerenques del pintor, com ho és també l'art mural antic¹⁷³.

Imatge 19. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. (1909-1918)/(1912). 20x24cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Pintura Catalogada. Fitxa núm. 1.1.1

Imatge 20. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. (1909-1918). 27x34cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Pintura Catalogada. Fitxa núm. 5.1.2.

Arrel d'aquesta exposició, l'Ajuntament de Sitges inicia gestions per adquirir algunes de les obres que Agustí Ferrer té exposades a la *Sala Reig*. Així consta en la sessió ordinària celebrada per l'Ajuntament el 11 de febrer de 1918 publicada a *El Eco de Sitges*.

¹⁷³ Recordem per exemple la descripció que es feia de l'obra d'Agustí Ferrer en la revista *La Esfera*: "No es el arte del joven pintor catalán un arte reflejo de las viejas escuelas clásicas a través de ajenos temperamentos contemporáneos. Directa es la influencia; sin intermediarios, ha vibrado su sensibilidad frente a las murales pinturas helénicas y egipcias." "S.L. Artistas jóvenes: Agustín Ferrer". *La Esfera*. Vol. 2 Núm. 36. Madrid. 5 de setembre de 1914. Sense pàg. Veure article original a la fitxa n^o8 i n^o9 de l'annex *Bibliografia*.

“D. Rafael Padrol indicó la oportunidad de adquirir uno de los cuadros que tiene expuestos el artista don Agustín Ferrer Pino, contestandole Llansó que estan practicandose para ello las necesarias gestiones en la confianza de éxito”¹⁷⁴

Finalment l'Ajuntament compra un dels quadres, que porta per títol “La parella”¹⁷⁵ i un altre és regalat pel mateix artista a l'Ajuntament de Sitges per a què sigui exposat a la Biblioteca de Sitges¹⁷⁶. Els dos quadres seran exposats al març de 1918 als aparadors de *El Siglo*, a Sitges.

“En los escaparates del establecimiento El Siglo, en la Plaza del Marqués de Mont-Roig, han estado estos dias expuestos del artista nuestro compatriota D. Agustín Ferrer Pino, procedentes de la exposición verificada en el Salón Reig, de Barcelona, uno adquirido por el Ilmo. Ayuntamiento y el otro regalado por su autor para ser colocado en la Biblioteca Popular de nuestra villa.”¹⁷⁷

Adjuntem a continuació la imatge del quadre titulat “La Parella” al que hem estat fent referència.

Imatge 21. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. “La parella”. (1909-1918). Sense determinar. Museu Maricel Sitges. Imatge extreta: Arxiu Històric de Sitges. Pintura Catalogada. Fitxa núm. 4.3.9.

---

¹⁷⁴ “Sesion Ordinaria”. *El Eco de Sitges*. 17 de febrer de 1918. Núm. 1657. Sitges. Pàg 2. Veure notícia original a la fitxa n°18 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁷⁵ “El 1918, a iniciativa seva, la corporació presidida per Bonaventura Julià i Masó adquirí el quadre *La parella*, d'Agustí Ferrer i Pino.” Sierra, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 291.

¹⁷⁶ Veure document d'agraïment de l'Alcalde de Sitges per la donació del quadre a la fitxa n°19 de l'annex *Documentació*.

¹⁷⁷ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 3 de març de 1918. Núm. 1659. Sitges. Pàg 3. Veure notícia original a la fitxa n°19 de l'annex *Bibliografia*.

A part del quadre adquirit per l'Ajuntament de Sitges, podem constatar que Ferrer Pino va vendre vint-i-tres obres més a particulars. Així queda reflectit en el document de l'estat de comptes¹⁷⁸ d'aquesta exposició realitzada al *Saló Reig*.

Finalment, en relació a aquesta exposició, reproduïm unes iròniques notes publicades en el setmanari satíric *L'Esquella de la Torratxa*:

“El senyor don Agustí Ferrer, molt senyor nostre, exposa a can Reig un munt de dibuixos colorits, o esboços o com vulguin dir-ne.

Diu que el tal senyor Ferrer natural de Sitges ha corregut la Ceca, la Meca i la vall d'Aran, encès per la flama d'una noble ambició artística. No direm que no. Ell pot ésser coneixedor de les piràmides de Santa Sofia, de les ruïnes de Pompeia i nosaltres recordar-nos d'allò de que no tenen ulls i no hi veuen que diu el Sant Evangeli.

També ens expliquen que ha decorat un teatre a Oran. Meno.

Peor están en Oran.

Si vol creure'm a mi que se'n torni al moro.”¹⁷⁹

Algunes de les obres exposades al *Saló Reig* segurament també foren mostrades en l'exposició que realitzà l'abril del mateix any al *Saló Mateu* de Madrid amb el seu amic Enric Muñoz Morató. Agustí Ferrer marxa cap a la capital d'Espanya a mitjans de març: *“Ha salido para Madrid nuestro amigo y compatriota el artista D. Agustín Ferrer Pino, al objeto de exponer una colección de sus obras. La celebramos.”¹⁸⁰* En aquesta exposició conjunta hi exposa 38 quadres, dels que la premsa madrilenya en destaca els de caràcter tradicional pel que fa a la representació, trobant-t'hi semblances amb la pintura de Joaquim Mir, i elogiant la personalitat i tècnica d'aquests tal i com indiquen els següents articles:

“Agustín Ferré nos da la sensación de ser un pintor demasiado vehemente y en exceso impulsivo. Es un artista fácilmente impresionable, raudo en la visión y vertiginoso en la ejecución. Sus obras son más bien impresiones, sensaciones, algo así como bocetos. De pincelada amplia y nerviosa, de trazo rápido e impaciente, sus

---

¹⁷⁸ Veure document de l'estat de comptes a la fitxa nº20 de l'annex *Documentació*.

¹⁷⁹ Rei, M. “Notes d'Art”. *L'Esquella de la Torratxa*. 15 de febrer de 1918. Núm. 2042. Any XL. Barcelona. Pàg. 123. Veure notícia original a la fitxa nº20 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁸⁰ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 17 de març de 1918. Núm. 1661. Sitges. Pàg 3. Veure notícia original a la fitxa nº21 de l'annex *Bibliografia*.

cuadros, si muchas veces incorrectos, tienen en cambio la huella cálida, febril, de un gran temperamento.

En estos cuadros que expone en el Salón Mateu apreciamos a un pintor de mucho porvenir. Ferré es joven y cuando el trabajo, el estudio y la Naturaleza refrenen sus fogosidades y pongan un poco de reposo a sus sentimientos, producirá obras de verdadera importancia, puesto que tiene lo principal, que es la personalidad, y no le faltan ni retina ni paleta.

De las 38 obras que integran la Exposición, reputamos como dignas de estimación la núm.3, titulada el aljibe, en la cual hallamos semejanzas con la manera de Mir, y las números 19 (Sol y agua), 26 (los molinos) y 33, 34, 35, 36, 37 y 38, todas ellas escenas de muchachos en la playa, llenas de gracia y de travesura, y en las cuales se exteriorizan más fuertemente que en las demás sus cualidades de pintor.

Como artista decorativo, se muestra inferior; pero ello no quiere decir que carezca de la imaginativa necesaria para serlo. Su arte decorativo, en general, es una traducción personalísima del egipcio y del griego; pero no siempre agrada.¹⁸¹

Altres cròniques dels diaris de Madrid enalteixen, per exemple, la lluminositat d'alguns dels seus quadres i notes:

“José Francés, ese buen literato a quien tanto deben los artistas y muy principalmente los que empiezan, nos dió a conocer en un número de ‘La Esfera’ la personalidad de Agustín Ferré, y es de presumir que a Francés se debe el que Agustín Ferré haya expuesto en la Casa Mateu algunas obras que revelan su tendencia francamente lumínica, tendencia naturalísima, por otra parte, pues se trata de un pintor nacido en Sitges y educado en países de sol como Italia y Africa.

El arte de Agustín Ferré, de un sensualismo tal vez un poco exagerado que recibe su inspiración de Gustavo Moreau a través de la pinturas murales helénicas y egipcias, ricamente exornadas sus figuras con joyas de una suntuosidad oriental, es como un resurgimiento de luz y de color frente a la tendencia sombría de la pintura contemporánea española.

La mayor parte de las obras de Ferré se distinguen por su azulada tonalidad, tal vez recuerdo del mar y de la clara y azul visión de Sitges, como acertadamente hace notar Pepe Francés.

---

¹⁸¹ De Martos, Ballesteros. “Los artistas catalanes”. *La Mañana*. 9 d'abril de 1918. Núm. 3028. Madrid. Pàg. 4. Veure article original a la fitxa n°22 de l'annex *Bibliografia*.

No es nuestro proposito criticar la labor pictórica de Agustín Ferré, cuya retina, llena de luz, promete continuar la obra luminosa, clara y bellísima empezada en España por Sorolla y que tiene en Anglada su más fuerte y revelante representación.

Afortunadamente, esa tendencia va adquiriendo adeptos entre los paisajistas españoles.”¹⁸²

Mostrem així en la imatge 22 un pintura que exemplifica les connotacions lumíniques a les que fa referència la notícia anterior.

Imatge 22. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. (1909-1918). 31x21cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita realitzada fotogràfiada per Toni Sangrà (2006). Pintura Catalogada. Fitxa núm. 5.1.17.

En el diari *La Nación*, també trobem un breu comentari sobre les obres exposades d'Agustí Ferrer en aquesta exposició conjunta amb Enric Muñoz:

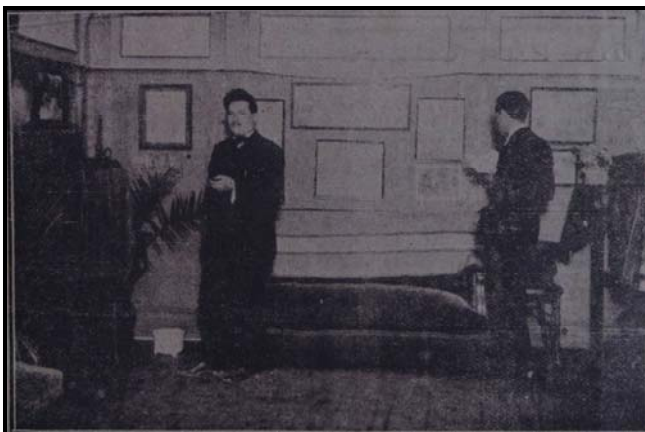
“Los hermanos Mateu, no contentos con haber hecho un Centro literario del local inaugurado hace poco en la calle del marqués de Cubas, hicieron también un lugar de Exposiciones artísticas, y en él se celebra en estos días una Exposición de pintura y hierros artísticos. Los jovenes artistas Agustín Ferré y Muñoz Murató son los autores

¹⁸² Eldelye. “Exposición Agustín Ferré”. *El Liberal*. Madrid. [nota: d'aquesta notícia ho hem pogut localitzar la font original. Es tracta d'un retall de diari trobat en el arxiu familiar d'Agustí Ferrer Pino, per això no podem aportar la data exacta de la notícia.]

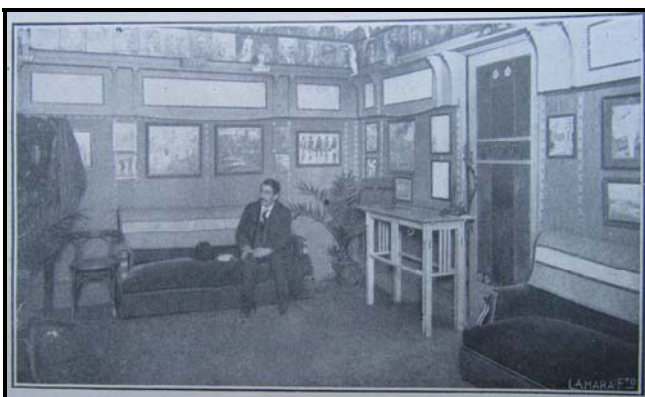
Veure notícia original a la fitxa nº23 de l'annex *Bibliografia*.

de las obras expuestas. (...) Su compañero Agustín Ferré tiene un temperamento de buen ilustrador, mucho gusto y aceptable concepto de orientación.¹⁸³

Adjuntem a continuació dues fotografies de l'esmentada exposició localitzades en els diaris *La Mañana* i *Mundo Gráfico*.

Imatge 23. Enric Muñoz Morató a l'esquerra i Agustí Ferrer Pino a la dreta i d'esquena a la *Sala Mateu* de Madrid. "Un aspecto de la Exposición inaugurada en el Salón Matheu." Imatge i text extrets: *La Mañana*. 9 d'Abril de 1918. Núm. 3028. Madrid. Pàg. 4.

Imatge 24. Agustí Ferrer Pino assegut a la Sala Mateu de Madrid. "Un aspecto de la exposición de pinturas del artista Sr. Ferrer, instalada en el Salón Mateu, y que ha sido muy celebrada". Imatge i text extrets: *Mundo Gráfico*. Madrid. Núm. 337. 10 d'abril de 1918. Sense pàg.

A finals de l'any 1918, també podem confirmar, a través d'una altra notícia a *El Eco de Sitges*, que pinta un tapís de la Verge del Vinyet, que se sorteja precisament per contribuir a les despeses de l'església del Vinyet de Sitges. D'aquesta manera, també observem que els medis i suports pictòrics utilitzats per Ferrer Pino són variats, i en aquest sentit es demostra la versatilitat de l'artista per adaptar-se a nous modes creatius. Igualment, també és oportú assenyalar que Ferrer Pino és capaç d'incorporar en el seu imaginari pictòric altres referents que no provenen pròpiament del natural o

¹⁸³ F.P. *Notas de Arte*. "Exposición Agustín Ferré y E. Muñoz Murató". *La Nación*. Madrid. 7 d'abril de 1918. Pàg. 4. Veure notícia original a la fitxa nº24 de l'annex *Bibliografía*.

del món mitològic, com pot ser l'element religiós, que com veurem tindrà un pes important en la seva producció pictòrica, especialment en la pintura mural. Llegim així la notícia a la que fèiem referència:

“Para sufragar los gastos de semejante adquisición se han puesto a la venta unos billetes, a peseta el número, teniendo opción a un tapiz con la Virgen del Vinyet, pintada por el artista don Agustín Ferré Pino (...)”¹⁸⁴

A començaments de l'any 1919, els mateixos administradors de l'ermita del Vinyet de Sitges encarreguen a Agustí Ferrer la decoració del camaril de la Verge. Així consta en una notícia publicada a *El Eco de Sitges*:

“Nuestro compatriotó el artista D. Agustín Ferré Pino, por encargo de la Administración del Santuario del Vinyet, está pintando el camarín de la Virgen. Esta mejora hacia tiempo dejábase sentir, sabiendo nosotros que el señor Ferré Pino pone en ello su alma para salir airoso de su obra al fresco.”¹⁸⁵

L'any 1919 s'acaba de construir el Xalet Voramar a Salou, dissenyat per l'arquitecte vinculat a Antoni Gaudí, Domènec Sugrañes¹⁸⁶. Ferrer Pino també en decorarà el seu interior amb un conjunt mural essencialment de caràcter simbòlic i històric repartit en tres sales de la casa. Segons fonts orals¹⁸⁷ coneixedores de l'obra, l'artista hi treballà durant dos anys, residint a Salou llargues temporades.

Aquest mateix any, el 1919, José Francés publica el llibre *El Año Artístico*, en el que fa un repàs dels principals esdeveniments artístics de l'any 1918, que segons ell

---

¹⁸⁴ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 8 de desembre de 1918. Núm. 1699. Sitges. Pàg 3. Veure notícia original fitxa nº25 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁸⁵ “Cronica Local” . *El Eco de Sitges*. 9 de febrer de 1919. Núm. 1708. Sitges. Pàg 3. Veure notícia original a la fitxa nº26 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁸⁶ “Sugrañes Gras, Domingo. Arquitecto de la primera mitad del siglo XX, de Barcelona, en cuya ciudad cursó los estudios profesionales y ejerció su carrera. Obtuvo el título en 1912. Trabajó en el templo de la Sagrada Familia a las órdenes de Gaudí. Entre las construcciones proyectadas por Sugrañes figura el Colegio de PP. Escolapios de la calle de Balmes, en Barcelona.” Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum III. Barcelona. 1954. Pàg. 112.

¹⁸⁷ Aquesta informació ens la va transmetre el sitgetà Joan Josep Rocha i Serra , que ens va facilitar algunes fotografies de les pintures realitzades per ell mateix en una visita al xalet quan era propietat dels anteriors inquilins. Tanmateix, ampliem la informació i anàlisi d'aquesta obra en el capítol 4.2.2 *Casa Xalet “Voramar” de Salou*.

mereixen ser destacats. En aquest llibre, de quasi quatre-centes pàgines, hi trobem un capítol dedicat a Agustí Ferrer titulat: “Un decorador catalan: Agustín Ferrer”, en el que s’hi afegeixen dues reproduccions de les pintures simbòliques de l’artista. Es tracta de la pintura titulada “Fris de l’heroi”, publicada anteriorment en el catàleg de l’exposició de la *Sala Reig* i que en el llibre esmentat anomena “*Friso decorativo*”; i una altra pintura al·legòrica titulada “Clar de lluna”, també publicada anteriorment en el mateix catàleg i que en el llibre apareix amb el nom de “*Paganía*”. Sobre el contingut redactat, en transcrivim les primeres línies ja que es tracta d’una repetició de les dades escrites pel mateix autor en articles anteriors:

“En el Salón Mateu, y en compañía del forjador Muñoz Morató (de quien hablamos en el primer capítulo de esta obra), expone un excelente dibujante decorador.

Es el catalán Agustín Ferrer, cuyo nombre no tiene todavía ecos para la crítica y para el público. Es casi un desconocido.

Y, sin embargo, antes de exponer sus obras -primero en Barcelona en el Salón Reig, i ahora en Madrid- este hombre ha viajado, ha estudiado, ha puesto por encima de la lucha cotidiana con la vida sus ideales estéticos.”¹⁸⁸

Mostrem en la imatge 25 la pintura titulada “Fris de l’heroi” a la que fèiem referència anteriorment.

Imatge 25. Pintura a l’oli o tremp d’Agustí Ferrer Pino. (1909-1918). Mides sense determinar. Museu Maricel (Sitges). Imatge extreta: Catàleg de l’exposició al *Saló Reig*. Pintura Catalogada. Fitxa núm. 4.3.10.

L’any 1920 pinta en algunes cases senyoriales de Reus; destaquem les pintures realitzades en el sostre de la Casa Gay, de la mateixa manera que també les ressalta la revista *Heraldo de Cataluña*:

“En uno de los regios salones de la Casa Gay, hemos admirado un magnífico techo decorado con singular arte por nuestro colaborador Sr. Ferrer. Prometemos publicar

¹⁸⁸ Francés, Jose. *El Año Artístico*. Ed. Mundo Latino. 1919. Madrid. Pàg. 115.

los dibujos decorativos de dicho techo, en uno de nuestros próximos números así como el tapiz decorativo que el Sr. Ferrer a pintado para el Banco de Cataluña a instancias de nuestro buen amigo, el arquitecto D. José Simó Bofarull¹⁸⁹.¹⁹⁰

L'any 1921 comencen les reformes de la sala principal del Casino Prado de Sitges i Agustí Ferrer serà l'encarregat de la seva decoració, començant pel sostre. Tanmateix, amplièm informació i analitzem aquesta obra mural en el capítol 4.2.1. *Casino Teatre Prado de Sitges*.

Tot i l'activitat intensa que Ferrer Pino destina a la realització de les pintures murals del Teatre Prado de Sitges abans mencionades, l'artista es belluga pels espais artístics de Barcelona. Tant és així que participa en alguna de les exposicions col·lectives de la ciutat, com per exemple a les galeries *Laietanes* en el *Tercer Saló de Tardor organitzat per la Associació d'Amics de les Arts el 7 de Gener de 1922*¹⁹¹, on exposa conjuntament amb altres artistes de renom, molts d'ells amb una obra de marcat sentiment noucentista com Francesc Labarta, Jaume Mercader, Josep Mompou, Xavier Nogués, Josep Obiols, Joaquim Sunyer o fins i tot Isidre Nonell. L'obra exposada per Agustí Ferrer és una composició religiosa de configuració decorativa. El crític d'art i dibuixant Magí Albert Cassanyes en lloa el sentit compositiu: "*Ultra un petit paisatge de constructives i mates matisacions, el senyor Ferrer exposa un estudi decoratiu de tema religiós, -"Verge amb l'infant i dos àngels",- amplament abocetat, la composició del qual, ordenada simètricament omple amb simple sumptuositat l'espai de decorar: un semicercle. Ens decela aquesta obra un decorador veritable.*"¹⁹²

¹⁸⁹"SIMÓ Y BOFARULL (José). *Biog. Arquitecto y publicista español, n. en Reus el 20 de diciembre de 1889. Cursó el bachillerato en Barcelona con los padres jesuitas y la carrera de arquitecto en la "Ecole Speciale & Architecture" de París, obteniendo, además, el título de "Architecte Salubriste" en 1913. Su grandioso proyecto de Instituto de Estudios Superiores fue premiado en la exposición de Bellas Artes de Madrid, de 1914. Entre sus obras más notables figuran los proyectos y dirección de los edificios de los cines "Kursaal" y "Pathé" y el que ocupa el Banco de Cataluña en Barcelona, y El Centro de Lectura, Hotel de Europa, Sociedad Exportadora de Vinos e Instituto de Puericultura, de Reus.*" Instituto Dominicano de Genealogía, INC (01/02/2013). *Huellas de Familia: La Familia Simó*. [En línia]. [Republica Dominicana: Instituto Dominicano de Genealogía]. [Consultat: 05/02/2013] Disponible a Internet: http://www.idg.org.do/simo/contenido/primera_parte/capitulo_ii/personajes_simo.pdf

¹⁹⁰ Ataram. "Notas de Sociedad". *Heraldo de Cataluña*. 30 d'agost de 1920. Núm. 186. Barcelona. Sense pàg. Veure notícia original a la fitxa nº27 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁹¹ Fontbona, Francesc. *Repertori de Catàlegs d'Exposicions Col·lectives d'Art de Catalunya (fins l'any 1938)* Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2002. Pàg. 130.

¹⁹² Cassanyes, Magí Albert. "Saló de Tardor de Barcelona". *Monitor*. 1 de gener de 1922. Any II. Núm. 1. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº28 de l'annex *Bibliografia*.

Malauradament no hem pogut localitzar l'obra descrita per Cassanyes.

Ferrer Pino també participa en l'Exposició d'Art de Barcelona del mateix any (1922) amb el seu quadre titulat "Adam i Eva"¹⁹³ que mostrem a continuació en la imatge 26.

Imatge 26. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. "Adam i Eva".(1918-1926)(1922). 161x105cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2006). Pintura Catalogada. Fitxa núm. 4.2.4.

A més, al febrer d'aquell any, és acceptat com a soci numerari al Cercle Artístic de Sant Lluç¹⁹⁴. Com veurem més endavant, ho serà com a mínim uns dos anys, fins el 1924.

Igualment, l'any 1922, la seva activitat artística també es manifesta a Sitges; a més de les pintures del Teatre Prado, Ferrer Pino rep l'encàrrec de l'Ajuntament de Sitges per pintar un tapís¹⁹⁵ per la balconada de la Casa de la Vila. En podem llegir la crònica a *El Eco de Sitges*:

---

¹⁹³ Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum I. 1954. Barcelona. Pàg. 397. Veure també referència bibliogràfica al diari *El Eco de Sitges* a la fitxa n°29 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁹⁴ Veure document d'acceptació a la fitxa n°21 de l'annex *Documentació*.

¹⁹⁵ A la fitxa n°22 de l'annex *Documentació*, adjuntem una fotografia realitzada segurament a la dècada dels anys quaranta en la que es pot apreciar un tapís penjat en la balconada de l'Ajuntament de Sitges, que podria tractar-se del tapís pintat per l'Agustí Ferrer.

“Durante las fiestas, en el asta del baluarte y en las Casas Consistoriales, flamearon a los cuatro vientos las enseñas nacionales. En la colgadura del balcón central del palacio municipal, se exhibió el nuevo tapiz que ha pintado nuestro compatriota el artista don Agustín Ferré Pino, quien se ha lucido en su obra decorativa.”¹⁹⁶

Un altre encàrrec que rep de l'Ajuntament de Sitges és la ideació d'una bèstia pels balls populars de la Festa Major de la vila. Agustí Ferrer dissenya i pinta un drac anomenat “Fera Foguera”, que al llarg dels anys s'ha convertit en un símbol de la Festa Major de Sitges, i per bé o per mal és un dels fets pels quals es coneix més el nom de Ferrer Pino entre els habitants actuals de Sitges.

“La otra sorpresa de dotar a Sitges de su mascota, denominada Fera foguera, consiste en un monstruo ideado por el artista señor Ferré Pino y construido en la carpintería del señor Forment, equivalente al célebre Drach, arrojando surtidores de fuego por sus fauces.”¹⁹⁷

Imatge 27. Fotografia del “drac” de Sitges dissenyat i pintat per l'Agustí Ferrer l'any 1922. Imatge Extreta: Fons familiar d'Agustí Ferrer Pino. Imatge catalogada a la fitxa núm. 23 de l'annex *Documentació*.

L'any 1923 Agustí Ferrer acaba la decoració mural del sostre del Teatre Prado de Sitges i en realitza una altra al Palau Reial de Pedralbes de Barcelona. En el capítol 4.2.3.7 *Palau Reial de Pedralbes de Barcelona* ens hi referirem més detalladament.

¹⁹⁶ “Fiesta Mayor en 1922”. *El Eco de Sitges*. 3 de setembre de 1922. Núm. 1892. Sitges. Pàg. 1. Veure notícia original a la fitxa n°30 de l'annex *Bibliografia*.

¹⁹⁷ “Fiesta Mayor en 1922”. *El Eco de Sitges*. 27 d'agost de 1922. Núm. 1891. Sitges. Pàg. 2. Veure notícia original a la fitxa n°31 de l'annex *Bibliografia*

A l'agost d'aquell mateix any es publica a la revista *Ilustración Ibérica* un número dedicat a Sitges, en la que hi té un protagonisme especial Ferrer Pino.

En un article de l'esmentat número de la revista, escrit per M. A. Cassanyes, a qui ja ens hem referit anteriorment, es descriu de la següent manera al nostre artista:

“El decorativismo el campo donde Agustín Ferrer puede dejar que su poderosa fantasía, enamorada de la suntuosidad y del hieratismo orientales, extienda sus alas sin ningún estorbo. Caso estético, asaz, curioso es el de este artista, las obras del cual, así como las de Sunyer evocan la sólida, maciza y austera ondulación de nuestras montañas, nos hacen soñar en cambio en una fulgurante apoteosis de nubes que el sol enciende, palmeras y naranjos entre los que despliega milagrosamente su cola un pavo real.”¹⁹⁸

També a la mateixa revista, és el propi Agustí Ferrer Pino qui escriu un article sobre alguns dels seus fets biogràfics i pensaments estètics acompanyat de dues reproduccions d'obres seves, “Adam i Eva” que ja hem mostrat en la imatge 26 i “El paseo del Gharmi” que adjuntem en la imatge 28. A continuació reproduïm l'article sencer, tot i haver fet referència a alguns fragments en pàgines anteriors:

“Disntinguido Corresponsal de LA ILUSTRACIÓN IBERICA:

Con mucho gusto voy a borreonearle unas cuartillas para el número dedicado a Sitges, no pudiendo eludir los requerimientos de V. Para completar la nota dedicada a los hijos de Sitges que cultivan con más o menos fortuna las Bellas Artes. He ahí a grandes rasgos descrita mi carrera.

Salí de Sitges con el objeto de estudiar en la Academia de la Lonja donde recibí las primeras lecciones del venerado maestro D. Agapito Vallmitjana. A fin de poder estudiar la pintura española, pasé a Madrid, donde estuve largas temporadas. De Madrid pasé a Andalucía, Francia y Africa, al objeto de compenetrarme del color y del sabor oriental y educar la retina en ese sentido. Más tarde pasé a París con el objeto de estudiar a fondo las condiciones estéticas del arte para salirme de las tendencias actuales cada día más en pugna con las ideas trascendentales del arte.

Estudí en los Museos de París, Roma y otras ciudades de Italia, los diferentes estilos de las civilizaciones en las diversas épocas cotejándolas entre sí para tomar lo mejor de todas las producciones. Reconocí que el verdadero Arte ha tenido su cuna en

---

¹⁹⁸ Cassanyes, Magí Albert. “Sitges y la Pintura”. *Ilustración Ibérica*. 15 d'agost de 1923. Any I. Sense pàg. Veure article original a la fitxa nº32 de l'annex *Bibliografia*

Oriente y que en las primeras dinastías egipcias cuando se levantaron Memphis, Tebas y Carnac, se realizaron las obras de arte que más gloria conquistaron para la posteridad. Me consagré, por lo mismo, enteramente al arte egipcio, convencido de que la decadencia del arte en Egipto no se ha levantado jamás. Ni Grecia ni Roma ni ninguna civilización es comparable a la raza superior e inmensamente aristócrata que habitaba las deliciosas riberas del Nilo.

Revolucionarios del Arte que inquietos buscáis lo que de tantos siglos se va inquiriendo sin resultado positivo, no es en Italia ni en Francia ni en Inglaterra donde tenéis que encontrarlo. Mirad las esfinges que están hablando con la lengua de los siglos y gritan con la vista fija en el infinito: Yo soy la lección permanente, venid y leed en mis jeroglíficos y veréis hasta donde el error ha descendido.

AGUSTIN FERRER

Sitges, Junio 1923¹⁹⁹

Imatge 28. Pintura (segurament a l'oli/tremp) d'Agustí Ferrer Pino. "El Paseo del Gharmi". (1918-1926). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: Arxiu Històric de Sitges. Pintura Catalogada. Fitxa núm. 4.3.2.

Al gener de l'any següent, el 1924, mor la seva germana Miquela als 55 anys d'edat. Així consta en la secció de defuncions del diari *El Eco de Sitges*. Recordem, tanmateix, que quan Ferrer Pino vivia a Sitges abans de traslladar-se a Barcelona i casar-se, apuntàvem que segurament convivia en el mateix domicili de la seva germana gran Miquela, i per tant també segurament deuria ser una mort sentida per l'artista.

¹⁹⁹ Ferrer, Agustín. "Agustin Ferrer". *Ilustración Ibérica*. 15 d'agost de 1923. Any I. Sense Pàg. Veure article original a la fitxa nº5 de l'annex *Bibliografia*.

“Tras penosa dolencia ha dejado de existir a los 55 años de edad, la bondadosa y estimable compatriota Dª Miguela Ferré Pino”²⁰⁰

Al febrer d'aquell mateix any, *El Eco de Sitges* també informa que Ferrer Pino regala una pintura a l'Ajuntament de Sitges i que aquesta es col·loca en el saló de sessions de la casa de la vila.

“Enterado el Consistorio de que el artista D. Agustín Ferré Pino había regalado una de sus obras pictóricas, acordóse consignar el agradecimiento e instalarla en el salón de sesiones.”²⁰¹

També l'any 1924, al març, Ferrer Pino torna a publicar un altre article sobre art a la revista *Ilustración Ibérica*. Descriu un conjunt de postulats estètics relacionats amb la cultura i l'art egipci. Creiem que és d'interès transcriure tot l'article, tot i la seva llargària, per poder conèixer els pensaments de l'artista en aquesta matèria, si més no en aquesta etapa de la seva vida. L'article va acompanyat de dues reproduccions d'obres seves de temàtica egípcia. En mostrem una d'elles al final de la transcripció a la imatge 29. Tanmateix, analitzarem les idees expressades per Ferrer Pino en aquest text de manera contextualitzada en el capítol 4.3. (Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic, pàg. 575-576).

“He aquí dos reproducciones inspiradas en el arte egipcio, cuyos estudios e influencia tan triunfalmente han invadido la vida moderna, con motivo de las últimas excavaciones llavadas a cabo en Tebas, ‘la de cien puertas’, por el infortunado egiptólogo Lord Carnavon y sus discípulos.

Negar la influencia del arte egipcio en todos los movimientos artísticos que desde tiempos remotísimos han florecido bajo el sol, sería un caso de lamentable indocumentación. El arte egipcio ha sido, a través de las edades, como el fermento, como la levadura de las mejores obras clásicas. De la misma manera que Aristóteles, en el terreno de la Filosofía y de las Ciencias, echó los cimientos de lo que habían de ser éstas, en tiempos venideros, estableciendo los principios fundamentales, así el

---

²⁰⁰ “Fallecimientos”. *El Eco de Sitges*. 13 de gener de 1924. Núm. 1963. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa n°33 de l'annex *Bibliografía*.

²⁰¹ “Ayuntamiento. Sesión de segunda convocatoria del día 6 de Febrero de 1924”. *El Eco de Sitges*. 10 de febrer de 1924. Núm. 1967. Sitges. Pàg.2. Veure notícia original a la fitxa n°34 de l'annex *Bibliografía*.

arte egipcio ha sido la base de los más pomposos florecimientos artísticos. Mas el afán de progreso y novedad ha sido muchas veces refractario y antitético al 'modo de hacer' de los anónimos artistas egipcios, y, como consecuencia de esto, la decadencia se ha enseñoreado de las manifestaciones artísticas en el momento, en que han aparecido las tentativas de suplantar las leyes básicas del arte egipcio con importaciones exóticas de persas e indo-persas. Estos pueblos asiáticos, de religiones y costumbres relajadas por naturaleza, han sido los que con más influencia contribuyeron a la degeneración del arte clásico. Sabido es, que fueron los inventores de muebles y objetos, cuyo uso rompió la línea pura del cuerpo humano y creadores de vitandas concepciones artísticas que, aunque en ellas campea una fantasía decadente y enferma, con ciertos atisbos de genialidad, nunca llegan a la pulcritud y pureza, ni a la enérgica concisión y orden de las obras egipcias.

Aparte asirios y caldeos, el arte de los pueblos asiáticos no tiene otro valor que el puramente ocasional de la rareza y el exotismo.

Como ejemplo de la perjudicial intromisión de las influencias asiáticas en el arte, citaremos el arte griego, unánimemente reconocido como el colmo de la maestría y la más alta representación estética de la forma. Mientras el pueblo griego, en sus primeras expansiones de conquista, asimiló el arte egipcio a la concepción natural de sus artistas, estuvo en la cúspide de su gloria. Mas, en el momento en que a la primitiva influencia egipcia se añadieron otras, el arte griego no produjo más que esperpentos, comparadas las obras griegas con las arcaicas que vieron la luz en las orillas del Nilo.

Ya sé que estas ideas harán fruncir el ceño a muchos eruditos helénicos y helenizantes, mas no he de parar mientes en ello, porque creo firmemente que ha llegado la hora de la verdadera revisión de valores artísticos...

Otro ejemplo de degeneración artística, que patentiza claramente la progresión decadente, a medida que las obras de arte se distancian del arte arcaico egipcio, es el arte romano, el más influenciado por gustos barbaros y extraños. Durante los períodos de conquista en que el Imperio Romano sojuzgó el mundo entero entonces conocido, salvo algunos países del Norte, afirman la mayoría de los eruditos que floreció el arte romano. El pueblo romano se caracteriza, tanto sus leyes como en su religión y su arte, por la facilidad de adaptar a su modo de ser las más opuestas y encontradas influencias. Primeramente Grecia, invadida y dominada, sufrió la imitación burda de su religión, su filosofía y sus costumbres por parte del pueblo vencedor; después todos los pueblos orientales corrieron igual suerte. Otra raza, no tan salvaje por naturaleza como la romana, hubiera podido dar una orientación nueva a las actividades artísticas, aprovechando el gran caudal de conocimientos adquiridos durante las guerras con los

pueblos invadidos; mas esto, que los romanos supieron crear con la legislación y el derecho jurídico, no lo pudieron hacer con el arte; antes, por el contrario, imitaron burdamente las obras de arte griego, dando un sello antiestético, a las nuevas creaciones, de barbarie y pesadez. Y lo peor fué que este nuevo arte innoble se propagó rápidamente por todas las provincias gobernadas por Roma, invadiéndolas con un nuevo gusto y una nueva concepción sobre la belleza, inadmisibles de todo punto.

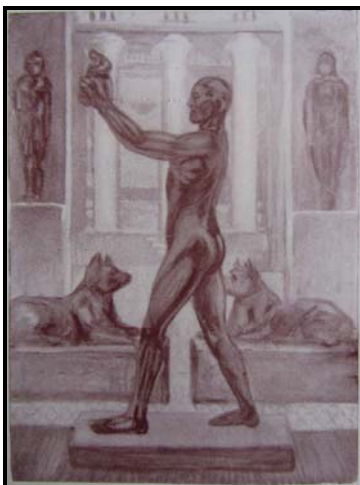
El arte romano nunca ha sido arcaico ni clásico, en la justa acepción de la palabra; caricatura del arte helénico, degenerada en concepción barroca con sus dioses excesivamente robustos y sus diosas gordas y flácidas que parecen verduleras del barrio de la Suburra.

Debido a la gran influencia de la Roma antigua sobre el mundo, el arte romano ha sido una valla donde se ha estancado el buen gusto artístico. Una prueba de este aserto es su fatal influencia en el cristinismo. Si la escultura cristiana hubiera podido liberarse de esta influencia, otra sería la situación artística de nuestros tiempos.

Las primeras manifestaciones del arte cristiano primitivo son egipcias de concepto. Véanse los Cristos primitivos. Influenciado luego por el paganismo romano, se desbarata la austera concepción del espíritu oriental que le anima, y cae en la degeneración del arte romano.

Menos mal que ya son muchos los que se preocupan del proceso de todas estas cosas y encauzan el arte hacia las primitivas manifestaciones del arcaico egipcio...

A.FERRÉ²⁰²

Imatge 29. Dibuix (segurament al tremp o tempera) d'Agustí Ferrer Pino. (1918-1926). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *Ilustración Ibérica*. Març de 1924. Any II. Pàg. 19. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 5.A.4.5.7

²⁰² Ferrer, Agustí. "Arte". *Ilustración Ibérica*. Març de 1924. Any II. Pàg. 19. Veure article original a la fitxa nº35 de l'annex *Bibliografia*.

A l'agost, en el setmanari d'humor *El Borinot*, es dediquen unes pàgines a la població de Sitges i a l'entitat del Prado. S'hi fa un parell de referències a Agustí Ferrer, de les que destaquem la que al·ludeix al sostre acabat de pintar en el Prado i que anteriorment ja hem esmentat:

*"N'Agustí Ferrer pinta un sostre que només en Sert podria igualar."*²⁰³

També en el mateix número hi apareix un dibuix caricaturitzat del retrat d'Agustí Ferrer (imatge 30) juntament amb el d'altres personalitats de Sitges com Miquel Utrillo, Joaquim Sunyer, Trinitat Catasús, Arcadi Mas i Fontdevila o Roig i Raventós, entre d'altres.

Imatge 30. Retrat caricaturitzat d'Agustí Ferrer. Imatge extreta: *El Borinot*. 21 d'agost de 1924. Núm. 39. Any II. Barcelona. Pàg. 9.

Al maig de 1924, Ferrer Pino és acceptat com a soci de número en el Reial Cercle Artístic de Barcelona²⁰⁴, i per tant, entenem que deixa d'assistir al Cercle Artístic de Sant Lluç.

Segons ens indica el seu passaport²⁰⁵, el 22 de juny d'aquell mateix any, viatja a França. En el capítol 4.3. (Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic, pàg. 591-592) indicarem les possibles raons del seu viatge.

²⁰³ Arlequí. "Entreviu amb el Gall". *El Borinot*. 21 d'agost de 1924. Núm. 39. Any II. Barcelona. Pàg.7. Veure referència original a la fitxa nº36 de l'annex *Bibliografia*.

²⁰⁴ Veure document d'acceptació a la fitxa nº24 de l'annex *Documentació*.

²⁰⁵ Veure passaport a la fitxa nº25 de l'annex *Documentació*.

L'any 1925, al març i després a l'octubre, realitza dues exposicions individuals a la *Sala Malmedé*, titulades ambdues "Paisatges:Figures:Fantasies", al Passeig de Gràcia de Barcelona.

Imatge 31. Cartell de l'Exposició d'Agustí Ferrer a la *Sala Malmedé* a l'octubre de 1925. Imatge Extreta: Fons familiar d'Agustí Ferrer Pino. Imatge catalogada a la fitxa núm. 28 de l'annex *Documentació*.

Ferrer Pino comença a ser destacat per la crítica i l'opinió barcelonina com un pintor amb gran qualitat tècnica que combina amb lirisme i temperament el cromatisme de la seva paleta, sobresortint el blau com a color determinant en la seva obra. També, com en l'anterior exposició a la *Sala Reig*, Ferrer Pino exhibeix una obra eclèctica on ressalten els seus quadres més simbòlics, que es caracteritzen pels motius al·legòrics a l'antic egipci i civilitzacions quimèriques. Les obres, que estan treballades des d'un prisma molt íntim amb connotacions gràfiques d'indole clàssic pel que fa la seva elaboració formal, entusiasmen els crítics per la sinceritat i l'emoció que transmeten. Tanmateix, en el capítol 4.3 (Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic, pàg. 582-591) aprofundirem en la tipologia d'obres presentades en aquestes dues exposicions a la *Sala Malmedé* i mostrarem algunes de les pintures exposades. Recuperem, però, en aquest capítol les cròniques periodístiques a les que fèiem referència anteriorment.

Apuntem en primer lloc l'article de Miquel Utrillo, amic d'Agustí Ferrer, al diari *La Noche*, on fa una mena de presentació de l'artista realçant les seves intervencions murals realitzades fins el moment, dotades també d'aquest aire personal i subratllant la facilitat de l'artista per portar a terme projectes d'aquesta mena. També menciona la

predilecció del pintor pel color blau, conegut com a blau Sitges en aquesta localitat, i la modernitat de les seves composicions de temàtica exòtica i clàssica. Finalment també emfatitza el bon efecte dels paisatges que presenta en l'exposició. Pensem que és d'interès llegir l'article sencer d'en Miquel Utrillo ja que la seva descripció és com una fotografia històrica del moment d'Agustí Ferrer:

“Esta semana son tres las que yo he visitado. La de Juan Cardona en el Salón Parés, de Sainz de la Maza en las Galerías Areñas y la de Agustín Ferré en la casa Malmadé. Comenzando por esta última por ser la que nos pilla más lejos, hállome de manos a boca, en un comercio de antigüedades muy bien instalado y en cuyos aparadores, muestras o vitrinas ya se echa de ver la experta mano de un mercader, que ha ejercido su oficio fuera de nuestros muros, si se me admite esta figura de antes del Ensanche.

En un gran departamento iluminado con luz artificial, expone Agustín Ferré un gran número de paisajes, figuras y fantasías, según muy exactamente reza el catálogo, que comprende 44 números.

Pero Agustín Ferré es muy amigo mio y además es de Sitges, de modo que yo que me paso todo el día de luz en Barcelona y la noche en Sitges, sufro un pequeño mareo al hallar aquí, lo que he dejado allí.

Agustín Ferré, pinta desde su niñez y contra viento y marea si así puede llamarse la violenta oposición que le oponía quien tenía fuero para ello. Pero de nada sirven los castigos cuando un muchacho quiere seguir la espinosa senda artística.

Nuestro pintor logró el apoyo de algunos amigos y la consideración de muchos, logrando por su propio esfuerzo, visitar Italia. La impresión recibida, fué indeleble y desde entonces Ferré se siente decorador y no le arrendran ni las grandes superficies ni la velocidad del tiempo. Cuanto mayor es el destajo, más intenso es el empeño en salir airoso del cometido que se ha impuesto y de este modo y por esta razón, nuestro ‘Lucca fa presto’ suburense, decoró en Roma una para de la iglesia española de Sant Juan de Montserrat. Más tarde, pudo continuar su arte en las casas de los señores Bonet, Sisquellas y Gay, de Reus, y en la del coleccionista José Planas, de Sitges, en cuya villa decoró el camarín de la Virgen del Vinyet y el teatro de la Sociedad recreativa Prado suburense.

Los esgrafitos exteriores muy decorativos y sólidos, de materia, solo podían ser la obra de una mano diestra y agil cual la de Ferré. En el interior, un inmenso techo paralelográmico de unos veinte metros de longitud, fué poblado de millares de figuras en muy pocos días, gracias a la pasmosa rapidez y a la inagotable fantasía del artista. Si fuese permitido hablar de la Exposición ‘in-partibus’, hombres como Ferré son los

que pueden celeridad inusitada, los deseos de las altas esferas, por informados que fuesen. Pero sin proyectos, maquetas, ni maquetos. Actualmente Ferré está dando cima a la decoración de un gran salón, en el Palació de la Música Catalana.

Para terminar la presentación de Agustín Ferré, podría añadir que él es partidario del azul por antonomasia, llamado azul de Sitges, aunque lo sea de cobalto, mientras yo deseo que este azul obtenga valor realzándole sobre amarillos y dorados. Pero como esta discusión de la sería ciánica y de sus complementarios solo nos interesa a los dos, ni la mentaré, ciñéndome a la Exposición.

Además de algunas composiciones decorativas, de muchos estudios para otras, de los paisajes y de las fantasías que menciona el catálogo, expone Ferré pinturas al pastel, bodegones y retratos. Familiarizado con los asuntos de arqueología egipcia, compone los más diversos asuntos de este género, con una imaginación que revaliza con obras análogas cuidadosamente documentadas y, en general, todos los estudios expuestos pueden agruparse como arqueológicos, aún siendo muchos de ellos ultra modernos. Así sobresale la Venus de Garraf, sencilla composición acertadamente decorativa. El Verano, que lo mismo pudiera ser Afrodita; las danzarinas; Nereida y muchas otras. Son también notables los paisajes, género en el que lograría excelentes resultados el artista y entre los que sobresale uno con figuras y otro al temple.²⁰⁶

A més d'aquest article de Miquel Utrillo, hem localitzat diverses cròniques periodístiques en diferents diaris de l'època. A continuació en transcrivim el seu contingut per tal de copsar els diferents judicis de l'obra exposada a la Sala Malmedé.

Lluís Folch i Torres²⁰⁷, germà de Joaquim Folch i Torres i notable crític d'art de l'època, també descriu l'exposició d'Agustí Ferrer al *Diario de Barcelona*, on en destaca el seu gran potencial com a pintor:

“He aquí un artista ese, que expone en los sótanos de casa Malmedé, bien desconcertante. Desde luego, este Ferré es todo un pintor, es un buen colorista, es un gran sensitivo ante los espectaculos de la naturaleza y un artista de una rica

---

²⁰⁶ Utrillo, Miquel. “Las Exposiciones artísticas”. *La Noche*. 12 de març de 1925. Barcelona. Pàg. 4. Veure article original a la fitxa n°37 de l'annex *Bibliografia*.

²⁰⁷ “Lluís Folch i Torres. 1879-1946. Crític d'art, professor i pedagog (...). Ocupà dues càtedres a l'Escola de Belles Arts de Barcelona, i fou enviat a Madrid com a Director de la Premsa Associada catalana.”

Fundació Folch i Torres. *Els germans Folch i Torres* [En línia]. [Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes]. [Consultat: 05/02/2013]. Disponible a Internet: <http://www.fundaciofolchitorres.org/llus.php?sm=3#>

imaginación. Y de los cuadros que expone la casa Malmedé pueden hacerse tres grupos, que corresponden a otros tantos aspectos de la personalidad de este artista y cada uno de dichos grupos parecería de diferente autor.

El grupo de las notas del natural es la obra de un pintor impresionista de clara y justa visión y de paleta luminosa y rica; el grupo de las composiciones decorativas, parece la obra de un preciosista decadente; nadie diría que quien demuestra gustar tanto de las realidades vivientes del paisaje, que quien tanto se place en la visión de la naturaleza pura, guste de aquellas armonías de color y de forma tan artificiales, tan sensuales y tan decadentes. No es que pretendamos con esto que decimos negar a esas composiciones un valor como arte decorativo; señalamos tan solo una diversidad con las pinturas del grupo anterior. Dentro de este grupo aun podríamos clasificar un subgrupo, el de las grandes composiciones que titula: 'Sitges'. 'Pescadors' y 'El premi', que revelan en su autor un artista muy bien dotado de sentido compositivo. Y finalmente ¡quién diría que son hijas de un mismo sentimiento del arte las pinturas que acabamos de comentar y las parcas de color, que titula: 'Estudiant', y 'La poetisa'? Y son también estas pinturas cosa notable, son retratos excelentemente contruidos y de una simpática psicología, a pesar de su triste color.

Ese artista de casa Malmedé, es un valor a tener en cuenta.²⁰⁸

En un altre article, publicat al diari *Las Noticias* i signat per Manuel Marinello, s'explica altre cop el contingut de l'exposició de Ferrer Pino a la *Sala Malmedé*, mencionant alhora les seves bones capacitats per la pintura decorativa:

"Agustín Ferré, pintor personalísimo, que ha vivido con frecuencia su nombre zarandeado por la Prensa y sus originales pinturas reproducidas por importantes revistas ilustradas, celebra en este local su primera exposición, compuesta de paisajes, figuras y fantasías.

Trátase de un artista dotado de mucha imaginación, que siente especialmente el arte decorativo en su aspecto simbólico y poemático. Enamorado del antiguo Egipto y de la Grecia de Pericles, va a buscar los temas de sus grandes pinturas y de sus lindos bocetos en aquellos remotos tiempos, con laudable corrección de dibujo, buen gusto en las composiciones y un sentido especial del color, en el cual cabe señalar, a juicio nuestro, una inclinación a los tonos terrosos y oscuros, que perjudica alguna vez la armonía del colorido y resta relieve a interesantes figuras.

---

²⁰⁸ Folch, Lluís. "Las exposiciones de la semana". *Diario de Barcelona*. 12 de març de 1925. Núm. 60. Barcelona. Pàg. 6. Veure crònica original a la fitxa n°38 de l'annex *Bibliografia*.

En este grupo de pintura omural, no obstante estar hecha al temple sobre tela, cabe señalar como obras personales de arrestos El Premi, bello boceto de ambiente helénico, y la alegoría de Sitges, con un primer término de dibujo y entonación vigorosos, que acusan en quien tal hizo un temperamento de pintor y aptitudes positivas para emprender obras de alientos, dentro del género.

Siguen en importancia a la pinturas aludidas, el grupo de Fantasias, en las cuales pueden espigarse algunas egipcias exquisitas por las finuras del colorido, y entre ellas, la tituladas Dansarina y Melangia blanca-blava. La pintura expresiva con cierto sabor de clasicismo arcaico, hállase representada por unos pocos lienzos, siendo La poetisa el mejor sentido, y el paisaje por varias impresiones, apuntadas con sobrada rapidez algunas de ellas.

*Innegablemente, el fuerte de Agustín Ferré es la decoración suntuaria de asunto heroico y legendario, que cuadra perfectamente con sus aficiones y sus bellas cualidades de pintor.*²⁰⁹

En aquest mateix diari, mesos més tard, al juny, l'escriptor Manuel Gibert Miret²¹⁰ publica un article definint l'obra d'Agustí Ferrer exposada en la sala Malmadé de lírica i emotiva:

“Para muchos el arte es construcción, es un razonar con los elementos de una paleta o aun el juicio de este razonamiento. Composición artística equivale en muchos momentos a reflexión. Este concepto del arte nos ha llevado a academizar-lo, a estructurarlo, a imprimirle normas que suelen ser moldeamientos de la idea generadora.

El arte –creemos con otros muchos tambien- es simplemente emoción. Saber sentir es el mayor de los problemas con que tropieza un artista. Se pinta muchas veces, pero no se siente, y aun otras se siente por voluntad de sentir, no movido por ese impulso irreflexivo, y sincero, y avasallador que transporta el alma hasta sumergirla en un océano de colores y de figuras, para luego, al despertar, reconstruir en forma plástica la visión sentida.

Al no ocurrir de este modo el fenómeno del sentimiento artístico, es por lo que nos hallamos huérfanos de arte emotivo. La poesía, como la pintura, como la música o la escultura, requieren una gran concentración e incluso un total desapego de la

---

²⁰⁹ Marinelló, Manuel. “Sala Malmadé”. *Las Noticias*. 18 de març de 1925. Núm. 10264. Barcelona. Pàg. 2. Veure crònica original a la fitxa nº39 de l'annex *Bibliografia*.

²¹⁰ L'escriptor Manuel Gibert i Miret es conegut pel seu llibre *Mallorca: Illa de somni* de l'any 1919 i que va ser prologat per Santiago Rusiñol.

sensiblerías, para, recreándonos en la íntima visión de lo emocional, luego hagamos carne de nuestra carne, o que momentos antes fuera luz de nuestro espíritu. También puede hallarse esta emoción simultáneamente con la plasmación, con la ejecución del pensamiento; y es entonces cuando las obras ejecutadas por una mano que responde a la concepción que la inicia, y siendo este criterio sano, ofrecen el sentimiento de la emoción que las dictara.

Ello nos invita a decirle Agustín Ferrer Pino, el pintor que exhibe sus emociones en la casa Malmadé.

El sentido del arte en Agustín Ferrer es resuelto por la espontaneidad de una visión sincerísima, a la par que voluptuosa, ya que de la paleta reflexiva toma sólo la práctica que en él es ya hábitud instintiva.

Cuando de este modo nos revela su arte, su sentimiento, el palpar de sus fibras artísticas, entonces produce notas frescas de sibarita intelectual, refinamientos de artista. El color, entonces, es arco iris que seduce la retina para hacerla copartícipe de la emoción vivida. Así ocurre con sus cuadros de temas egipcios, que son deleite precisamente porque, al pintarlos, el alma del artista sentíase voluptuosa, embriagada de luz, llena de pasión por un símbolo arrobador.

La esfinge, el caballo blanco, la arrogancia sensulísima que contempla, un pavo real, el hieratismo de la divinidad que entre columnas rematadas por flores de lotus espera la plegaria humilde, son lo más característico, lo más personal, lo más sincero y vivido de las obras que exhibe.

El gran cuadro, que es retorno del héroe, palpita una realidad: la victoria del sentimiento, la exquisitez, la dulzura de la intimidad, superior a toda esa aparatosidad a que la vida nos condena.

Este es Agustín Ferrer. Cuando obligado por la rutina circundante, cuando apremiado por su reflexión, es impresionista o evolucionista, entonces él nos convence con un superior argumento que el arte no es reflexivo, sino que el arte es emoción.

También es emoción su classicismo con que estiliza sus retratos; y si nuestro parecer pesara en su espíritu, le diríamos que este clasicismo modelador de las figuras, como aquella embriaguez de colores de arte egipcio, pueden hacer de Ferrer un artista que deje algo perdurable y sea emoción que se eterniza por la voluptuosidad con que recrea nuestro espíritu.

M. GIBERT MIRET

(Escrito expresamente para LAS NOTICIAS)²¹¹

---

²¹¹ Gibert Miret, Manuel. "El sentido del arte". *Las Noticias*. Octubre de 1925. Núm. 10334. Barcelona. Pàg. 5. Veure article original a la fitxa nº40 de l'annex *Bibliografia*.

Finalment, a *El Eco de Sitges* també s'hi fa referència, explicitant en una crònica les pintures que més van agradar:

“Embelesados ante las suntuosidades del Paseo de Gracia, al cruzar la calle de Valencia, fijamos la mirada en la casa de antigüedades Malmedé, enterándonos de que en ella tenía expuestos el querido artista Agustín Ferré Pino 44 cuadros; anhelantes llegamos a la sala donde ordenadamente se exhiben, quedando sorprendidos de su importancia, consignando gustosos nuestra felicitación sincera al estudioso compatriota.

Desde luego, llamaron nuestra atención los tres titulados bocetos imitando tapices, afirmando que el número 41, Pescadors, que representa una matrona con arreos de pesca acompañada del marido llevando en brazos a dos tiernos infantes, es una composición pictórica de empuje, donde las figuras se hallan perfectamente tratadas y alcanzan una vida extraordinaria con naturalidad de movimientos y expresión adecuada; nos causó una impresión grande, consagrando a nuestros ojos el valer del artista. El otro tapiz El Premi se distingue por el contraste del doncel bronceado escuchando la frase laudatoria de una dama embelesante cubriendo sus carnes con vaporosas gasas. El tercer tapiz Sitges representa una dama ubérrima que esplendidez soberana, ofrece cuantos dones posee.

A parte de ello, mereció nuestro caluroso aplauso el cuadro 30, Venus del Garraf, representando en sugestivo desnudo de transparentes carnes y voluptuosas líneas ordeñando una res lechera, moviéndose todo en un ambiente tal de placidez que bien merecería le titulara Pastoral.

El lienzo 3, Contrallum, atrae también con fuerza irresistible, avalorando la concienzuda labor de Ferré, quien ha vendido varias obras expuestas.

En conjunto, sin embargo, perjudica, en nuestro concepto, la referida exposición la tonalidad exageradamente azul de muchas de sus obras y los tintes oscuros de varios cuadros representando la figura humana.

De todos modos, fuerza es reconocer que la paleta de Agustín Ferré tiene destellos artísticos muy recomendables, haciendo concebir esperanzas halagüeñas en su triunfo definitivo, que muy de veras anhelamos.”²¹²

En relació a la segona exposició a la Sala Malmedé, a l'octubre, Lluís Folch torna a escriure al *Diario de Barcelona* una breu ressenya:

---

²¹² A.R.T. “Exposición Ferré”. *El Eco de Sitges*. 15 de març de 1925. Núm. 2024. Sitges. Pàg. 2. Veure crònica original a la fitxa nº41 de l'annex *Bibliografia*.

“Expone paisajes, figuras y fantasías, en la Casa Malmedé. La mayoría de estas pinturas son composiciones de tendencia decorativa realizadas al temple dentro de una policromía rica i harmónica. Son estimables además estas pinturas por su acertada composición.

Preside la exhibición una tela de grandes dimensiones con una figura ecuestre, composición elegante y movida que demuestra la capacidad del autor.

Son de notar, además, como sobresalientes en el concurso, el autorretrato al óleo Pas del Mar Roig, Diumenge, Paradís y El vencedor, como pruebas de artista.”²¹³

Al setmanari satíric *l'Esquella de la Torratxa* també trobem una anotació escrita amb molta frescura sobre la primera exposició de Ferrer Pino a la *Sala Malmedé*:

“Oi que n’hi ha de coses a les Layetanes? Doncs, anem a Ca’n Malmedé, on l’Agustí Ferrer hi exposa una colla de fantasies egípcies, persianes i gregues força interessants, demés un grans plafons al·legòrics fets amb molta grapa i amb un alt sentit de la decoració sumptuària. El Premi i Sitges, són obres que no pot pas pintar-les tothom qui vol, ni pensar-les solament.

Jo que coneixia les obres de l’Agustinet, només que per les reproduccions de les revistes il·lustrades, em faig un pler d’haverles vist d’aprop, i de posar-lo a la colla dels pintors que tenen lluc.”²¹⁴

Constatem, doncs, la bona acollida que tingué l’obra d’Agustí Ferrer exposada a la *Sala Malmedé* entre la crítica catalana de l’època. L’efervescència expositiva de Ferrer Pino durant l’any 1925 suposa que a la tardor participi en el *Salón de Otoño* a Madrid, tal i com apunta en un article dedicat a Ferrer Pino la revista francesa *La Revue Moderne illustrée des Arts et de al Vie* l’any 1926: “Sa peinture du Salon d’Automne de Madrid, Enfants, franchement dans le style de la décoration moderne, rapelait les oeuvres d’importance qu’il a menées à bonne fin et qui lui ont valu la renommée d’un artiste d’avenir.”²¹⁵ Tanmateix, transcriurem el contingut sencer de l’article en la pàgina 214 del present text.

---

²¹³ Folch, Lluís. “Las exposiciones de la semana”. *Diario de Barcelona*. 22 d’Octubre de 1925. Núm. 247. Barcelona. Pàg. 4. Veure article a la fitxa n°42 de l’annex *Bibliografia*.

²¹⁴ Arbo, C. “Xerrameques artístiques. Vinguin Pintures!”. *L’Esquella de la Torratxa*. 20 de març de 1925. Pàg. 191-192. Veure notícia original a la fitxa n°43 de l’annex *Bibliografia*.

²¹⁵ Morro, Clément. “Augustin Ferré-Pinos”. *La Revue Moderne illustrée des Arts et de la Vie*. 28 de febrer de 1926. Any 26. Núm. 4. París. Pàg.16-17. Veure article original a la fitxa n°46 de l’annex *Bibliografia*.

A l'agost, també participa amb multitud d'artistes sitgetans o vinculats a Sitges en l'Exposició Històrica de l'Art Sitgetà.

Segons les dates dels segells que hem pogut comprovar en el seu passaport²¹⁶, al desembre del 1925 torna a viatjar a França²¹⁷.

L'any 1926, Ferrer Pino ja és un artista reconegut a Sitges i en certs cercles barcelonins. Així, serà un dels artistes escollits per decorar el nou edifici de la Casa de Correus de Sitges. Agustí Ferrer decora el vestibul amb un plafó de cinc metres quadrats, representant una al·legoria a l'Anunciació amb una vista de Sitges al fons. També pinta dos frescos al sostre del vestíbul. Aprofundirem en el contingut d'aquesta obra en el capítol 4.2.3.4 *Casa de Correus de Sitges*.

D'aquest període de temps també en volem subratllar un aspecte potser anecdòtic, però prou interessant d'ésser tingut en compte. Constatem la bona relació que estableix Ferrer Pino amb el Sr. Dalmau, gerent i amo de les *Galeries Dalmau* de Barcelona. Hom coneix l'interès de l'antiquari i galerista per les noves tendències pictòriques i la seva importància històrica en l'adveniment de l'art d'avantguarda a Catalunya i Barcelona. En conseqüència, la seva experiència en el món de l'art ha de resultar àmplia i puixant, i en aquest sentit ressaltem l'atenció que dispensa el senyor Dalmau cap a Ferrer Pino.

Agustí Ferrer realitza més d'una exposició en aquest establiment i en la galeria artística *Galeries d'Art i Lletres* que el senyor Dalmau tenia oberta a Sitges²¹⁸, on segurament es van conèixer i començà la seva relació. En aquest sentit, cal indicar que probablement la primera col·laboració professional amb l'antiquari Dalmau va ser durant aquesta exposició que Ferrer Pino va dur a terme a Sitges en l'esmentada galeria durant el setembre de 1926. La premsa local i comarcal en destaca la mostra de retrats de persones conegudes, elogiant la capacitat de Ferrer Pino per treballar la

---

²¹⁶ Veure passaport a la fitxa nº25 de l'annex *Documentació*.

²¹⁷ El motiu concret dels seus viatges a França, l'anterior al juny de 1924, és difícil d'escatir, però fem notar que l'any 1925 se celebra l'Exposició d'Arts Decoratives a París. Igualment en el capítol 4.3. (Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic, pàg. 591-592) apuntem més tangiblement alguns supòsits relacionats amb els seus viatges a França.

²¹⁸ "En aquest context, s'hi instal·laren a la població tres antiquaris-marxants d'art: Artur Ramon, Josep Dalmau i Santiago Segura, tot cercant el públic (el seu) que a l'estiu abandonava Barcelona." Vidal, Jaume. *Santiago Segura (1879-1918) Una història de promoció cultural*. Ed. Museu d'Art de Sabadell. Sabadell. 1998. Pàg. 51.

figura humana. Destaquem diverses notícies on es fa referència a la bona acollida i a la sorprenent exposició de Ferrer Pino. En el posterior anàlisi de l'evolució estètica d'Agustí Ferrer aprofundirem en aquest aspecte, però avancem que la descripció de les obres ens permet considerar-les com un dels punts àlgids de la seva carrera artística; comença a deixar enrere les composicions de caire idealitzat, més adients a les característiques de la pintura mural, i centra la seva producció en el retrat i el paisatge.

A la *Gasetta de Vilafranca* es publica un article signat per Salvador Soler en el que s'entreu el canvi que hem fet notar; el reproduïm sencer tot i la seva llargària per la notable informació que exposa sobre Agustí Ferrer i alguns dels aspectes d'aquesta exposició:

“Agustí Ferré ens ha sorprès amb una Exposició a les ‘Galeries d’Art i Lletres’ que l’intel·ligent antiquari Dalmau posseix a la vila de Sitges. Diem que ens ha sorprès perquè, així com la generalitat d’exposicions són precedides d’una gran propaganda i amb vaticinis de significacions profundes, aquesta d’En Ferré ha estat muntada, oberta i clausurada com la més normal de les manifestacions artístiques. Comencem a sentir-nos europeus.

L’activitat vària d’En Ferré acaba d’expressar-se amb l’exhibició d’olis, apunts a la ploma i ceràmica. La primera satisfacció que havem experimentat ens ha vingut de la minva d’obres de factura egípcia, en comparació amb exposicions anteriors. Aquesta inclinació, lloable en certes pintures de paret i objectes d’art, no la trobàvem prou adequada en composicions emmarcades. Malgrat tot, veiem que Ferré no s’ha decidit encara a mostrar les reproduccions dels seus frescos i altres pintures murals, i això ens dol perquè el visitant qui no ha seguit la trajectòria de l’artista, deixa de conèixer aquest interessantíssim aspecte de la seva obra en grans espais, la composició de la qual recorda a Miquel Angel.

Agustí Ferré apar desistir-se definitivament del seguits de repercussions que Andalusia i Àfrica on, -segons pròpia expressió anà a ‘compenetrar-se del color i del sabor oriental i educar la retina en aquest sentit’- i s’encara resoltament, i en ple domini de la seva paleta, amb el nostre paisatge, que fou –també segons les pròpies paraules de l’artista, -‘el primer panorama vers on abocà la seva amor pictòrica’. Així mateix esdevé el mestre dels nostres tipus racials i de les figuracions plàstiques de les festes joioses de la nostra terra.

Tot i deixant de banda el caire temàtic, hem de dir clarament que allà on Ferré guanya la nostra preferència, és precisament en aquestes pintures a les quals voldriem que es

consagrés, d'una especial faisó al retrat a l'oli, ja que per a la seva execució té grans dots de semblança, -com ho demostren igualment els breus apunts a la ploma,- i qualitats alhora vigoroses i afinades.

El lector vilafraquí recordarà el ferm retrat del senyor Carbonell-Batlle que Ferré trameté a l'Exposició d'ací. Doncs, a guisa d'aquella ponderada aportació, ens ha presentat altres bells retrats, d'entre els quals excel·leix el del tocador de flabiol i timbal 'Capelles', voltat d'una visió de les danses populars, cimejada pels Apòstols de la vila. És una tela del tot reeixida i per la justesa dels tons i la vera expressió de la imatge, hom l'aparella amb les més acabades de Zuloaga. Un cap de 'Nena' d'exquisida interpretació i els retrats de Magí A. Cassanyes i Josep Ferret li fan escaient companyia.

Abonant el nostre criteri, Agustí Ferré exposa dues formoses marines on cau una llum esplèndida. Els blaus i els òpals de les pintures murals que de Ferré coneixíem, es troben en aquests llenços amb tota llur propietat i tota llur gràcia. Hi ha també uns riquíssims olis: 'Sitges des del Port Alegre' de taca esclatant i 'La Vall', d'harmonioses tonalitats.

Els plats de terra-cuita, decorats per Ferré, serven el grust primicer de l'artista i són encertadíssims de composició i colorit.

Ja al segon dia de l'Exposició, els rètols d' 'Àdquirit' confirmaven el seu èxit. Sabem que ha estat del tot falaguer i que Agustí Ferré té, a hores d'ara, comandes de retrats i decoracions d'interiors. Esperem delitosament que Nadal arribi per tal d'anar a gaudir, a la capital del Penedès, de les noves produccions que ens ha promès de portar-hi el nostre eminent pintor.²¹⁹

En l'article exposat s'hi acompanya un dibuix d'autoretrat d'Agustí Ferrer que mostrem en la imatge 32.

Imatge 32. Dibuix a plomí d'Agustí Ferrer Pino. (1918-1926) 1925-1926. Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *Gasetà de Vilafranca*. 1 d'octubre de 1926. Núm. 17. Vilafranca. Pàg. 5. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 2.7.8.

²¹⁹ Soler, Salvador. "Agustí Ferré a Sitges". *Gasetà de Vilafranca*. 1 d'octubre de 1926. Núm. 17. Vilafranca. Pàg. 5. Veure article original a la fitxa nº47 de l'annex *Bibliografia*.

A *El Eco de Sitges*, també s'hi pot llegir una referència a aquesta exposició:

*“La galería artística que, en esta villa, tiene abierta el anticuario señor Dalmau, se ha engalanado estos días exponiendo varias obras del inspirado pintor, nuestro querido compatriota D. Agustín Ferré Pino. Este, que siente la pintura con el impulso de gran artista, nos da muestra de ello con varios retratos de personas conocidas, demostrando en nuestro concepto que la figura humana es el verdadero campo en que nuestro buen amigo ha de cosechar honra y provecho. En este sentido le alentamos para que prosiga en la ruta emprendida, conceptuando un gran éxito personal suyo la exposición de referencia, digna en verdad de ser visitada.”*²²⁰

En relació a aquesta exposició podem esmentar l'adquisició d'un dels quadres exposats titulat “La Vall”, per l'advocat de Sitges Antoni Ferrer Robert. El diari *La Fita* en dona la notícia:

“Hemos tenido el gusto de admirar los trabajos que nuestro compatriota D. Agustín Ferré Pino ha tenido expuestos en Casa Dalmau, de la calle Mayor, resultando un derroche de arte, sobre todo en los retratos, donde descuella, como eximio artista, por la suavidad del colorido y un alma soñadora en sus dos egipcias, no desdiciendo en lo más mínimo en sus marinas de brochazo, así como en su trabajo sobre cerámica; en fin, una exposición de gran artista, al que, de todo corazón, felicitamos y alentamos a continuar por este camino, si bien entendemos, que el arte, como toda profesión, debe circunscribirse a una especialidad, mejor dicho, a un estilo.

El culto abogado don Antonio Ferrer Robert, particular amigo nuestro, ha adquirido el cuadro típico de Sitges, denominado La vall, lo cual nos satisface, pues habría sido una lástima hubiera salido de la población asunto que tanto puede decir el mañana, si desapareciera aquel antiguo y bello rincón.

*Agradecemos al amigo Ferré Pino el dibujo que valora la primera página de este número.”*²²¹

Adjuntem en la imatge 33 el dibuix al que fa referència l'article anterior:

---

²²⁰ “Cronica Local”. “Exposició Ferré”. *El Eco de Sitges*. 26 de setembre de 1926. Núm. 2104. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº48 de l'annex *Bibliografia*.

²²¹ “Noticias”. *La Fita*. Setembre de 1926. Núm. 7. Sitges. Pàg. 5. Veure notícia original a la fitxa nº49 de l'annex *Bibliografia*.

Imatge 33. Dibuix a plomí d'Agustí Ferrer Pino. (1918-1926) 1925-1926. Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Fita*. Setembre de 1926. Núm. 7. Vilafranca. Pàg. 1. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 6.D.2.1.

Al diari *La Punta* de Sitges, la capçalera del qual és obra del mateix Pino i que mostra una imatge de l'església de Sitges i les seves escales, anomenada popularment pels habitants de Sitges com "la punta", també publica un article reivindicant l'artista i la seva obra, en especial la seva faceta de retratista. Creiem escaient reproduir l'article sencer per la concreció amb la que descriu alguns aspectes de l'exposició de Ferrer Pino:

Imatge 34. Dibuix a tinta d'Agustí Ferrer Pino. (1918-1926). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Punta*. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 6.D.2.12.

“Nos atrevemos a afirmar que ninguna de las exposiciones que se han celebrado en esta blanca villa de Sitges, ha despertado en el público, en todo el público, un tan grande interés; digámoslo bien claro, ninguna ha gozado de una tan espontánea y sincera popularidad.

Si buscáramos las causas de esta popularidad, aparte de la parte que en ella pueda tener la simpatía personal de nuestro amigo Ferré, el motivo esencial de ella hay que buscarlo, sin ninguna clase de dudas en su excepcional talento de retratista. Era efectivamente este gozo de reconocer lo conocido, de que ya Aristóteles hablaba, lo que impulsaba a la multitud a visitar una y otra vez esta exposición, que presidía, por decirlo así, el retrato del veterano patricio don Bartolo Carbonell, de un parecido, tanto físico como psicológico, sorprendente y que considerado pictóricamente es una combinación de grises que no dudamos hubiera merecido plácemes del gran Whistler, al que daban escolta a un lado, la tan característica efigie del popular Capellas tocando el flaviol y el tamborino, con su rojo clavel a la oreja, y envuelto por el abigarrado torbellino de los típicos bailes de nuestra Fiesta Mayor, como en una apoteosis; todo esto nos hace considerar esta pintura, más que como un efigie individual, como la simbolización plástica de nuestra Sitges tradicional. Así como el sorprendente y magistral retrato del difunto don Joaquín de Miró, nos hace revivir toda una época, todo un período de la espiritualidad de esta villa, hábilmente sintetizada en una de sus personalidades más marcadas.

Señoril y severidad es lo que caracteriza la efigie de nuestro Juez Municipal el señor D. José Ferret Robert, así como la de su malogrado hijo Javier, se distingue por una etérea fluidez, por una sutilidad que verdaderamente impresiona. Debemos señalar también, entre los retratos, el de un original amigo nuestro, que podríamos bautizar por su original disposición, como retrato del hombre de la estatuilla, así como el de su señora, el del Sr. Francisco, que nos ha despertado melancólicos recuerdos, una viril cabeza de marinero y un retrato de la hija del autor, de un gris perla matizado con gran delicadeza y ejecutado con rara maestría; todas estas producciones pictóricas tenían de común el extraordinario parecido fisionómico, cualidad ésta no muy común y que debe acentuarse al reseñar esta exposición, aunque sea bajo el riesgo de ser monótono y pesado.

Varios paisajes de una sorprendente luminosidad contribuían a redondear el conjunto de esta manifestación artística; una visión natural de la típica ‘Val’, la ‘Torreta desde la playa’, de factura valiente y dos impresiones de la playa; una de ellas se distinguía por la justeza de color y la otra, por su fogosa y segura técnica, y también algunos dibujos a la pluma y al carbón ayudaban a hacernos conocer las variadas facetas del arte de nuestro amigo tan querido como admirado, lo que era también el caso de dos fantasías

orientales, una de las cuales se distinguía por la gentileza de la figura femenina, y como algo que nos revelara un aspecto nuevo de este artista, el de ceramista, varios platos de un estilo muy personal.

*Para concluir debemos afirmar, que siendo Agustín Ferré Pino un evidente temperamento de pintor, un artista de vocación sincera y no producida, como es el caso de muchos, por el deseo de figurar y que escogen este camino del arte por la imposibilidad de escoger otro para poder satisfacer su mezquina pasión de vanidad personal, con lo que a la vez que desacreditan el arte entorpecen el camino de los artista verdaderos, nuestro pueblo de Sitges debería ayudarlo tanto material como espiritualmente y a la vez aprovechar a sí y a los suyos un talento de retratista verdaderamente sorprendente. Creemos que lo hará, pues tiene el deber, la obligación de hacerlo.*²²²

Al desembre del mateix any realitza també una exposició individual en la galeria d'art de Barcelona del senyor Dalmau al Passeig de Gràcia; segurament mostrant també alguns dels quadres que va exposar en la mateixa galeria a Sitges. Les crítiques en aquesta ocasió també són favorables, lloant especialment les teles treballades amb més espontaneïtat i tractades amb un colorit més impulsiu de factura qualificada de moderna. El tarannà eclèctic de Ferrer Pino tampoc passa inadvertit i se'n fa esment, tot aconsellant al pintor que la fluctuació d'estils pot ser un handicap per aprofundir en qualsevol concepte pictòric²²³. Així ho podem llegir en una crítica al diari *La Publicitat*:

“El pintor sitgetà Agustí Ferrer té oberta una exposició d'olis, tremps i ceràmica, amb la qual ha demostrat una vegada més les qualitats del seu temperament. Autodidacta indisciplinat, l'obra una mica turbulenta i poc orientada d'En Ferrer, de tant en tant, queda il·luminada pels llampecs sorprenents d'intuïcions que us meravellen. El seu gust aventurer el fa passar capritxosament d'un estil a altre, de la pintura realista d'observació al decorativisme fantasiós d'opulències més o menys efectistes. Entremig d'aquesta inseguretats, però quan s'abandona al calor i a la fuga de la primera intenció, encerta coses que no semblen pas eixides de la mateixa mà que ha produït aquella

---

²²² C.M. “Exposición Agustín Ferré Pino”. *La Punta*. 3 d'octubre de 1926. Núm. 131. Any III. Sitges. Pàg. 2. Veure article original a la fitxa nº50 de l'annex *Bibliografia*.

²²³ Recordem que en l'exposició del mateix any a la galeria del Sr. Dalmau a Sitges, es fa referència a aquest fet en el diari *La Fita*: “en fin, una exposición de gran artista, al que, de todo corazón, felicitamos y alentamos a continuar por este camino, si bien entendemos, que el arte, como toda profesión, debe circunscribirse a una especialidad, mejor dicho, a un estilo.” “Noticias”. *La Fita*. Setembre de 1926. Núm. 7. Sitges. Pàg.5. Veure article original a la fitxa nº49 de l'annex *Bibliografia*.

tela de grans proporcions 'Fira de Nadal', indigent de color i sense cap espurna de res. En canvi, en moltes de les altres teles de l'exposició, en les quals el primer impuls de l'artista no ha estat deturat o despistat per una insistència perniciosa, el color conserva un curiós esclat i la composició un mica hiperestesiada manté un equilibri i una nerviositat impressionants. En aquestes obres En Ferrer dóna tot el que pot donar de bo la seva sensibilitat de rares intermitències i produeix fragments de pintura perfectament moderns. Potser el seu temperament o la seva indisciplina fonamental li priva d'articular més amplament aquestes precioses qualitats; això és difícil de saber mentre ell no faci les proves convenients per demostrar-ho. Mentrestant, però, quan la sensibilitat se li entona, fiant-se de la primera intenció produeix coses que tenen un valor ben considerable dintre la nostra producció artística.²²⁴

A la revista *L'Amic de les Arts*, Josep Carbonell també escriu un recordatori de l'exposició de Ferrer Pino a les *Galeries Dalmau* de Barcelona, lloant la selecció d'obres exposades i recomanant-li que abandoni definitivament les composicions egípcies:

"Del 7 al 20 d'aquest mes han estat exposades a les Galeries Dalmau algunes obres d'Agustí Ferrer. Mai, cal dir-ho, una exhibició del nostre col·laborador, havia presentat un aspecte de depuració i bon nivell artístic com la que comentem. Perdoni el nostre amic, però la mateixa amistat que a ell ens uneix i el to sincer de la nostra gasetta ens obliguen a tractar les seves obres amb franquesa i lleialtat. Un avís al bell mig d'un mal camí pot salvar d'una caiguda. La crítica, noblement exercida, és la única que hom pot agrair. Les lloes sense valoració plauen als ximplers. No cal pas dir que Agustí Ferrer no n'és i que per tant, els botafumeiros a ell, sempre aturmentat, en el fons del fons, per la recerca de l'absoluta perfecció, el desplauen.

Mai, havem dit, una exposició d'Agustí Ferrer ha estat tan escollida ni tan sèria. I pel bon nom del nostre car artista no ens podem estar de doldre que aquesta no fos la seva primera manifestació pública en els medis artístics barcelonins.

Aquell do de la pintura que Agustí Ferrer posseix per divina gràcia, i que entre amics havem tantes i tantes de vegades comentat, ha estat aquest dies ben manifest a les Galeries Dalmau, després de passar durant molts d'anys invisible als ull intel·ligents, ofegat per la munió de notes de gust pèssim i de factura nul·la plàsticament.

Hi havia en aquesta exposició una nota (la que el catàleg assenyalà amb el número 21 i tenia per nom Oriental), que, als que recordàvem les pèssimes coses que el seu

---

²²⁴ C.C. "Carnet de les Arts". *La Publicitat*. 22 de desembre de 1926. Núm. 16462. Barcelona. Pàg. 1. Veure article a la fitxa nº51 de l'annex *Bibliografia*.

Orient havia ensenyat a Agustí Ferrer, els ha, ben segur, desorientat. Heus ací una petita pintura alhora càlida i fina de to, bella de composició, i de llum perfecta, que hom pot ben agermanar a les bones petites obres de Bonnard.

Hi havia, entre els projectes aquarellats amb els números 14, 18, 27 i 28 que, ells sols, farien glòria d'un nom, com a pintor mural formidable. Agustí Ferrer podria ésser entre nosaltres l'únic decorador espontani, de gust salvatge, bàrbar, molt personal, si mantenia en plena tela la mateixa intensitat i precisió que hom ha pogut admirar en aquestes quatre peces abocetades.

Ens manca espai per parlar d'Agustí Ferrer retratista. Dintre d'aquest aspecte hi ha una tela de gran composició, amb molta de cosa bona i algunes falles remeiables. Agustí Ferrer ho sap i no cal insistir. El tros de pintura més intens, però, és aquest deliciós Capet de nena –número 4- la filleta de l'artista, sòlida des del punt de mira plàstic i plena de vida interior.

Si la cura que ha presidit la disposició d'aquesta exhibició continua, no dubten gens que dintre de poc veurem coses d'Agustí Ferrer extraordinàries. Cal, però, encara, extremar la nota. Cal que, una altra vegada, no hi hagi rastre de la vella mania egípciacca, d'un Egipte carnavalesc. Cal que no hi hagi cap nota com la que, en l'actual exposició, figura amb el número 11 –Balladora-. Bé en canvi, volem dir sempre plàsticament bé, aquesta Andaluça –número 20- que, en petit, recorda la sòlida manera de Iturrino. I bé, encara, les ceràmiques, aquests plats de la Mare de Déu del Vinyet, de Sant Bartomeu i Santa Tecla i figures de la nostra Festa Major. Entre tots, però, hi ha un plat petit deliciós.

Que l'amic Agustí Ferrer sigui cada dia més exigent amb si mateix. Aquest és l'únic camí de les grans victòries. I consti que no donem consells. Posem només de manifest el credo que guia als redactors de la nostra –de la teva, car Ferrer- gasetta.²²⁵

Aquesta col·laboració amb el Sr. Dalmau perdura en els següents anys. Destaquem que a l'octubre de 1927 Agustí Ferrer exposa amb els pintors sitgetans Magí Albert Cassanyes i Artur Carbonell²²⁶ a les *Galeries Dalmau*. Ferrer Pino hi participa amb un quadre de l'ermita de la Trinitat. El diari de *La Punta* comunica l'esdeveniment:

²²⁵ Carbonell, Josep. "A. Ferrer a les Gals.Dalmau". *L'Amic de les Arts*. 31 de desembre de 1926. Any I. Núm. 9. Sitges. Pàg. 12-13. Veure article original a la fitxa nº52 a l'annex *Bibliografia*.

²²⁶ "Carbonell i Carbonell, Artur. *Pintor, escenògraf i director teatral (Sitges, 1906-1973)*. (...) *El 1925 presentà els seus primers dibuixos al Casino Prado (...). Posteriorment intervingué a les Exposicions d'Art del Penedès (1926, 1927 i 1929), i participa, així mateix, en diverses col·lectives celebrades a les Galeries Dalmau (1927 i 1929) i a la Sala Parés (1928)*." Sierra, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 83.

“Se ha abierto una interesante exposición de obras que está llamando en gran manera la atención de los aficionados de las diferentes tendencias artísticas, habiéndose ocupado de ella con grandes elogios la prensa de Barcelona. Figuran en la misma los artistas locales Artur Carbonell, con tres magníficos cuadros, representando uno de ellos la típica calle de la Devallada; el cuadro de Agustí Ferré, de la Ermita de la Trinidad, muy bien entonado, y dos atractivos dibujos del inteligente crítico de arte Magí Cassanyes. Aconsejamos a nuestros lectores visiten las ‘Galerías Dalmau’, en que continuamente se ven aspectos diferentes y de reconocimiento mérito de todas las manifestaciones de arte que se producen.”²²⁷

El quadre de l’Ermita de la Trinitat que es cita en la notícia anterior podria tractar-se del que reproduïm a continuació.

Imatge 35. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. “La Trinitat” (1918-1926)/(1926-1930). Mides sense determinar. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2010) (imatge defectuosa). Pintura Catalogada. Fitxa núm. 1.2.2.

Gràcies a la correspondència que ens va facilitar Teresa Ferrer, filla d’Agustí Ferrer, podem documentar que, en una carta que havia enviat al pintor, el Sr.Dalmau qualifica la seva obra de magnífica i li demana que aporti dos quadres més per a l’exposició. Finalment, Ferrer Pino exposa un sol quadre. No podem afirmar amb rotunditat el motiu pel qual exposa un sol quadre, però sabem com ja hem verificat i explicat anteriorment que Agustí Ferrer és una persona amb un caràcter “refractari”, que no es presta a les comoditats i avantatges que diferents promotors i protectors artístics li havien ofert fins aquest moment de la seva vida. Potser no va ser prou conscient de la

²²⁷ “Galerías Dalmau”. *La Punta*. 30 d’octubre de 1927. Any. IV. Núm. 182. Sitges. Pàg. 4. Veure notícia original a la fitxa n°53 de l’annex *Bibliografia*

importància d'aquesta oportunitat que li ofería el Sr. Dalmau tal com expressa el mateix en la citada carta. En reproduïm el contingut:

“Amic Ferré; Jo tenia esperança de veu-ros després d’haber rebut el vostre magnífic quadro que m’habeu enviat per l’inagural.

Perqué aquest afany de parlar-vos?. Està per cert molt ben justificat. L’obra que m’habeu enviat es simplement estupenda, i volia dir-vos que debeu fer de tots los medis de que la vostra representació sis de tres quadros, maxim d’admissió, i que en sa majoria d’exposants han enviat. Teniu de fer aquest esforç, que de lograr nivellar amb tres obres, un valor pictoric de la categoria o tant sols semblants de l’obra que tinc, es probable que us poseu a primera fila, i podria arrencar d’aquí lo que vos tant anhe-leu, i que jo també tant ho dessitxo; lo que us posso de manifest perqué no desperdici-eu el moment. Us asseguro que ara us habeu trobat, i que adonantment, amb goig us ho remarco, i su dic que si sabeu donar-vos-hen ben bé compte, i fixar-vos en aquest camí, em teniu al vostre costat des de ara.

L’exposició no s’obra fins el dia 20, circumsntancia que podeu aprofitar. Tingueu present però, que us puc cedir com a maxim per la recepció de les obres, fins el dilluns dia 17 sens falta. Obligantvos a indicar-me lo que fareu per rahó de la confecció del cataleg, cosa que em precisa saber aquesta setmana.

No us preocupeu dels enquadraments, digueu-me amb l’interioritat possible les mides justes i jo los adelantaré.

Conto amb vos, que es per vos mateix.

Vostre.

Dalmau.²²⁸

En una segona carta a la que hem pogut tenir accés, podem comprovar que el marxant Dalmau torna a comptar amb la presència de Ferrer Pino en una altra exposició a l’octubre de 1928.

“Distinguit amic;

Confrimant-vos l’invitació a concórrer amb vostra col·laboració a l’Exposició Inaugural que deu lloc en mes Galeries el dia 18 del mes que som, me prenc la llibertat de recordar-vos que conto amb la vostra firma, i desitjaria que tot lo abans possible m’indiquesi el títol de les obres que penseu enviar, per rahó del cataleg.

---

²²⁸ Veure carta original a la fitxa nº30 de l’annex Documentació.

Recordeu-vos que son tres les obres que podeu exposar, que es el maxim que exposa cada autor.

Amb les mes respectuoses salutacions per la vostra muller rebeu adjunt per vostra part les de vostre afectissim amic.

*Dalmau.*²²⁹

Constatem doncs, pel que escriu Dalmau en les cartes anteriors, que Ferrer Pino és convidat pel marxant a participar en els esdeveniments que organitzava durant aquells anys en la seva galeria per tal de mostrar l'obra d'artistes poc freqüentats per al públic barceloní, avesat a les tendències més ancorades de l'oficialitat galerista de l'època. Alguns artistes que més endavant tindrien un reconeixement internacional en l'art de l'avantguarda exposaven també en aquestes col·lectives. En tenim l'exemple en l'exposició de l'octubre del 1927 on hi participen Joan Miró, Barradas o Àngel Ferrant, entre d'altres²³⁰. Potser aquest eclecticisme en les obres de les exposicions a can Dalmau és el que dificulta l'interès de Ferrer Pino en fer-se notar d'una manera clara en aquestes exposicions. El nostre artista sempre es manté ferm en les seves conviccions estètiques i es mostra poc receptiu als grans canvis que es produïen en el món de l'art en aquella època. Tanmateix, en el capítol 4.3 (Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d'Agustí Ferrer Pino en el context artístic, pàg. 610-612) analitzem amb més detall aquest fet.

A l'exposició que organitza Dalmau a l'octubre del 1928, i a la que hem trobat una referència a la segona carta, segurament Agustí Ferrer no hi participa ja que no hem trobat cap menció d'ell en el catàleg²³¹ de l'exposició ni cap referència bibliogràfica que ho manifesti. Tot i així, destaquem també que Josep Dalmau té en consideració la presència del nostre artista tal i com hem llegit en la carta anteriorment transcrita.

Ferrer Pino, però, sí que participa a l'exposició organitzada per Dalmau l'any següent, el 1929, concretament la que es realitza al novembre, anomenada *Exposició de Arte*

---

²²⁹ Veure carta original a la fitxa nº31 de l'annex *Documentació*.

²³⁰ "Unes obres de Barradas, i altres de Joan Miró, d'Àngel Ferrant, de Joan Junyer, de Miquel Villà, de Xavier Güell, de Pedro Flores, de Ramon Gaya i de disset artistes més, entre pintors i escultors –cap d'ells estranger– componien l'exposició col·lectiva que oferí Josep Dalmau del 20-X al 4-XI per inaugurar la temporada 1927-28 amb una presentació a càrrec de Josep M^o de Sucre." Jardí, Enric. *Els moviments d'avantguarda a Barcelona*. Edicions del Cotal, S.A. Barcelona. 1983. Pàg. 114.

²³¹ Fontbona, Francesc. *Repertori d'Exposicions Col·lectives d'Art a Catalunya (fins l'any 1938)* Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2002. Pàg. 161.

*Moderno Nacional i Extranjero*²³². Es tracta d'una exposició a nivell internacional on hi participen artistes bàsicament europeus i catalans. En aquesta exposició hi trobem noms com Hans Arp, Jean Hellon, Piet Mondrian o Torres García (que començava la seva etapa constructivista). Agustí Ferrer hi participa amb un sol quadre titulat "La Vall". El mostrem en la imatge 36:

Imatge 36. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. "La Vall" (1918-1926)/(1926-1930). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: Catàleg "Exposición de Arte Moderno Nacional i Extranjero". Pintura Catalogada. Fitxa núm. 1.2.9.

Tot i no detectar cap opinió destacable en l'ambient barceloní de la participació d'Agustí Ferrer en les exposicions col·lectives a can Dalmau, en general el seu art és reconegut positivament per la crítica de l'època. Posem a tall d'exemple l'escrit que dedica Josep Maria de Sucre²³³ en la invitació de l'exposició individual d'Agustí Ferrer el 1929 a la *Sala Busquets* del Passeig de Gràcia, on fa referència a la personal expressivitat d'Agustí Ferrer, definint-lo de la següent manera:

"L'Art d'Agustí Ferrer és de barboteig sensible i copsa la llum a l'atzar de la seva pupila sempre atenta a l'honrada desinvoltura dels set colors.

És més aviat un líric que un acadèmic: artista que troba tant més l'expressió de si mateix com més obeeix a llur inexaurible música.

²³² Veure portada del catàleg a la fitxa n°32 de l'annex *Documentació*.

També consultat a: Fontbona, Francesc. *Repertori d'Exposicions Col·lectives d'Art a Catalunya (fins l'any 1938)* Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2002. Pàg. 170.

²³³ "Sucre de Grau, Josep M^a de. Pintor y dibujante de la primera mitad del siglo XX, nacido en Gracia (Barcelona) en 1886. Conocido también como escritor y crítico de arte. Autodidacta. Expuso por primera vez en 1928 en las Galerías Dalmau." Ràfols, Josep Francesc. *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*. Ed. Millà. Volum III. Barcelona. 1954. Pàg. 112.

*Independementment assaja enrobustir l'estructura del seu art ennoblint-lo en arriscades exploracions en la vida de la tècnica, i cal confessar que bo i donant l'idea de trobar-se l'artista en una cruïlla de la seva ruta expressiva, hi triomfa també sincerament.*²³⁴

Tot i haver descrit fins ara els esdeveniments d'Agustí Ferrer cronològicament²³⁵, cal que ara ens tornem a situar a l'any 1926. Aquest any també trobem valoracions satisfactòries de la seva trajectòria artística en un número de *La Veu de Catalunya* dedicat a Sitges, on es destaca la seva franquesa pictòrica, el tanteig d'estils i l'èxit en la seva faceta de retratista:

“Parlar d'Agustí Ferré és fer vibrar una de les cordes més sensibles de l'espiritualitat de Sitges. Aquest ferm pintor guarda dintre les seves carpetes primícies els croquis més deliciosos de la vila actual, i de la que desapareix sota la invasió de la urbanització moderna, junt amb les figures autèntiques del tipisme sitgetà. Hom demana, sense dilacions, una Exposició d'aquest reliquiari del viure esvanit de Sitges. No pretenem fer un estudi aprofundit d'Agustí Ferré, però sigui'ns permès d'assenyalar els trets principals de la seva personalitat artística.

Totes les produccions d'Agustí Ferré denoten un gran do de sinceritat i de sobrietat a ultrança i lluny de seguir les normes cezannianes, que respecta però no l'abelleixen del tot, es complau a anomenar-se pintor tradicional.

Com la majoria dels nostres artistes, ha passat per les diverses etapes qui marquen el curs de la pintura, per bé que ni els futuristes, ni els 'fauves', ni els noucentistes, ni els divisionistes, ni els servents de la llei de complementaris l'hagin guanyat absolutament per a llurs rengles de combat.

Si pregunteu quin mestre prefereix, us respondrà sense ennuacs, Van Gogh, a qui admira des d'adolescent i ha estudiat amb preferència.

Agustí Ferré ha decorat molt murs de cases pairals de Catalunya, entre aquests, l'Orfeó Català i l'Hospital de Sant Joan Baptista de Sitges. Excel·leix, però, el sostre del Casino Prado Suburenc, d'una composició formidable, i del qual Santiago Rusinyol ha fet els millors elogis, tot assegurant que únicament En Sert porta una semblant empena.

---

²³⁴ De Sucre, Josep Maria. Veure document original a la fitxa nº34 de l'annex *Documentació*.

²³⁵ Hem volgut recuperar i relatar tota l'etapa de relació amb Josep Dalmau seguint un mateix fil narratiu, tot i això durant aquest període també hi han altres fets a destacar que esmentarem a continuació.

*El retrat ocupa actualment les activitats de Ferré, i hi triomfa amb igual desinvoltura. Sabem que els seus habituals adquiridors de París li tenen encarregades obres en gran nombre*²³⁶.

Aquest monogràfic de la vila de Sitges de *La Veu de Catalunya* s'acompanya de dues reproduccions de dibuixos realitzats amb plomí d'Agustí Ferrer que presentem en les imatges 37 i 38.

Imatge 37. Dibuix a plomí d'Agustí Ferrer Pino. "Després del temporal" (1918-1926). 14x23cm . Col·lecció particular-Sitges. Imatge extreta: *La Veu de Catalunya*. 17 de juliol de 1926. Barcelona. Pàg. 7. Pintura Catalogada. Fitxa núm. 3.3.2.16

Imatge 38. Dibuix a plomí d'Agustí Ferrer Pino. "Manuel Mariner" (1918-1926). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Veu de Catalunya*. 17 de juliol de 1926. Barcelona. Pàg. 7. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 2.3.1.7

²³⁶ H de C. "Viles de Catalunya: Sitges. Els nostres pintors". "Agustí Ferré". *La Veu de Catalunya*. 17 de juliol de 1926. Barcelona. Pàg.7. Veure article original a la fitxa n°54 de l'annex *Bibliografia*.

Aquell mateix any 1926, la revista francesa *La Revue Moderne* dedica un article en les pàgines centrals a Ferrer Pino. L'article en qüestió el presenta com un dels artistes més representatius de les tendències modernes de la pintura decorativa espanyola i el situa dins dels corrents de canvi i rejuvenidors de la pintura tradicional. A més, remarca alguns dels seus projectes murals, com les pintures que li va encarregar el compte Güell al Palau Reial de Pedralbes o les del Casino Prado de Sitges, i en realça el seu treball actual al Palau de la Música Catalana²³⁷. En transcrivim doncs el text sencer per la importància que se li otorga:

“Augustin Ferré-Pinos est un des artistes les plus repréentatifs des tendances modernes de la peinture décorative en Espagne. J'ai déjà eu l'occasion de noter à quel point l'art espagnol est resté traditionnaliste. Une tradition qui se réfère à Vélasquez et Goya vaut que l'on y prete attention. Mais un mouvement de rajeunissement de progrès, est souhaitable.

J'en ai fait observer la naissance, dans le berceau catalan. Augustin Ferré-Pinos est de Sitges (province de Barcelone); il est donc tout naturel que je le rattache à la pléiade de jeunes artistes novateurs dont j'ai déjà cité plusieurs chefs de files.

Sa peinture du Salon d'Automne de Madrid, Enfants, franchement dans le style de la décoration moderne, rappelait les oeuvres d'importance qu'il a menées à bonne fin et qui lui ont valu la renommée d'un artiste d'avenir.

Ses premières études furent accomplies à l'Académie des Beaux-Arts de Barcelone. Plus tard, il étudia la peinture classique à Madrid... et au Louvre. En Italie, où il fit également un séjour d'études, il peignit à fresque une composition décorative religieuse por le compte de l'Ambassade espagnole de Rome.

Dès son retour à Madrid, la presse, notamment notre confrère 'La Esfera', lui fit un grand succès et présenta son cas comme l'un des plus étonnants de l'évolution moderne; et sa personnalité comme celle qui doit le plus influencer sur l'avenir de la décoration en Espagne.

Au Palais-Royal de Pedralbes, à Barcelone, il a peint poru le comte de Guell une composition de style pompéien. Au Palais de la musique catalane, il exécute actuellement des peintures murales allégoriques dont la légende d'Orpheé est le sujet. Au Casino del Prado, à Sitges, il peint également des décorations dans la Salle de spectacle.

Des oeuvres de lui figurent, en outre, en France, en Italie et jusqu'à New-York. Il est à noter qu'à Paris il a vendu plusieurs tableaux de tendance nettement d'avant-garde.

---

²³⁷ Sobre aquestes referències al Palau de la Música Catalana ens hi referim al capítol 4.2.3.9 *Palau de la Música Catalana*.

*Bien que profondément espagnol, il a donc, au point de vue artistique, de sérieuses attaches avec notre pays, et nous devons nous réjouir de son succès.*²³⁸

L'article va acompanyat de tres reproduccions en blanc i negre de tres pintures d'Agustí Ferrer. Una d'elles és la titulada "Adam i Eva", anteriorment reproduïda en aquest escrit. Les altres dues són les titulades "Oració"²³⁹ i "El Premi"²⁴⁰.

Observem doncs, com durant aquests anys, Ferrer Pino mostra una gran activitat artística i el seu reconeixement a Catalunya i a fora es fa evident. En aquest sentit, també assenyallem l'exposició realitzada a la *Sala Arts Decoratives*²⁴¹, a la Via Laietana de Barcelona l'any 1928, on exposa vint obres treballades bàsicament a l'oli, però també amb pastel o pintura al tremp. Aquesta tècnica pictòrica és sovint utilitzada per Agustí Ferrer amb suport de paper en els seus quadres més al·legòrics, tot i que a partir d'aquests anys és una temàtica i una tècnica que anirà abandonant.

En els anys 1926 i 1927 és un dels artistes escollits per representar la vila de Sitges en la I i II Exposició d'Art del Penedès, certamen amb un ideari de tendència noucentista²⁴², i en el que és premiat amb una Menció d'Honor²⁴³ en la primera edició

²³⁸ Morro, Clément. "Augustin Ferré-Pinos". *La Revue Moderne illustrée des Arts et de la Vie*. 28 de febrer de 1926. Any 26. Núm. 4. París. Pàg. 16-17. Veure article original a la fitxa nº46 de l'annex *Bibliografia*.

²³⁹ Veure imatge del quadre al catàleg de pintura a la fitxa núm. 4.3.4

²⁴⁰ Veure imatge del quadre al catàleg de pintura a la fitxa núm. 4.3.5

²⁴¹ Fontbona, Francesc. *Repertori d'Exposicions Individuals d'Art a Catalunya (fins l'any 1938)*. Ed. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2002. Pàg. 136-137. Veure també la invitació a l'exposició a la fitxa nº35 de l'annex *Documentació*.

²⁴² Adjectivem com a noucentista per la descripció que se'n fa de l'exposició: "En Joan Estelric, director de la Fundació Bernat Metge, enaltint aquelles memorables civilitzacions gregues i romanes, en que l'art no era pura divagació de l'esperit, sino una funció social i patriòtica, creadora de mes exelses llivertats." "II Exposició d'Art del Penedès". *La Punta*. 7 d'agost de 1927. Núm. 171. Sitges. Pàg. 2.

²⁴³ Veure Menció d'Honor a la fitxa nº36 de l'annex *Documentació*.

amb un retrat de Bartomeu Carbonell²⁴⁴. Comparteix cartell amb Joaquim Sunyer, Mas i Fontdevila, Rusiñol, Mir, Sisquelles o l'escultor Pere Jou²⁴⁵.

Llegim en relació a aquestes exposicions uns fragments de les cròniques del diari *La Punta* en els que es concreten els participants i les obres presentades:

“La Exposició d’Art del Penedès ha obtingut un sorollós èxit, contenint dues seccions: Art Antic, molt valuosa, però exclusivament d’objectes de Vilafranca; i la d’Art Modern, en quina hi han obres de quasi tots els artistes penadesencs. Es molt nodrida i interessant.

De Sitges s’hi enviaren les següents obres:

De Bergnes (Flors), Albert Bartés (Posta de sol), Agapit Casas (La Ribera i El Campanar), Artur Carbonell (dos dibuixos i Bodegó), Ramón Casas (Retrato), Josep Carbonell (Dibuix), Agustí Ferré (esplèndit retrato del patrici D. Bartomeu Carbonell Batlle), Pere Jou (vàries escultures), Mas i Fontdevila (Interior), Joaquim Sunyer (Catedral de Rouen i Apunt), Miquel Utrillo (dos dibuixos de Montserrat), Josep Vidal (dos interiors de les esglésies del Hospital i Vinyet i un Paisatge de Roda de Barà). També l’amic Sisquella, resident avui a Sant Pere de Ribes, hi envià un quadro (bodegó).”²⁴⁶

De la II Exposició d’Art del Penedès en transcrivim el següent fragment, també del diari *La Punta*:

“Heu’s aquí els títols de les obres exposades pels artistes sitgetans: Agustí Ferrer els dos quadres Tarda de Verema, El traginer i sa esposa; Albert Bartés, Sitges des de Terramar i Platja de sitges; Joaquim Sunyer, Noies gronxant-se; Mas i Fontdevila, El paller; Artur Carbonell dos dibuixos, Dona i nen i Desnú i dos quadres Nota de

---

²⁴⁴ “Carbonell i Batlle, Bartomeu. Comerciant i polític (Sitges, 1843-1929). (...) Cofundador de la Societat Recreativa El Retiro (1870), en el quadrienni 1887-1891 va ser regidor (...). Políticament sempre milità a les files del catalanisme, primer dins la Unió Catalanista i més endavant a la Lliga Regionalista. (...) Elegit novament regidor (1899), ocupà el càrrec de primer tinent d’alcalde (...). Va morir a Sitges el març de 1929, a l’edat de vuitanta-sis anys.” Sierra, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 81-82.

²⁴⁵ “A mesura que la data de la inauguració s’apropa, va consolidant-se l’èxit de l’Exposició que ha d’iniciar l’Obra de catalogació del Penedès artístic. El prestigi dels pintors (Russinyol, Mir, Mas i Fontdevila, Ferrer, Sunyer, Ricar, Cabanyes, Sisquella, Cassanyes, Inglada, etc.).” “La I^a Exposició d’art”. *Gasetta de Vilafranca*. 12 d’agost de 1926. Núm. 14. Pàg. 6.

²⁴⁶ “Festes Penadesenques”. *La Punta*. 5 de setembre de 1926. Núm. 127. Any III. Sitges. Pàg. 1. Veure notícia original a la fitxa nº55 de l’annex *Bibliografia*.

*paisatge i Paisatge; Josep Vidal, Interior de l'església de Sitges, El Cau Ferrat, Platja de Sant Sebastià, El garrofer del feto, Interior d'estudi i Muntanyes; i Pere Jou, dues escultures, Cap de nen i L'avia.*²⁴⁷

L'any 1927 també exposa a l'aparador d'El Siglo de Sitges un quadre sobre l'ermita de la Trinitat. La premsa local en fa al·lusió: *"El artista sitgetán Agustín Ferrer ha pintado un magnífico cuadro de la Ermita de la Trinidad, en su estado actual, que ha sido muy admirado en los escaparates de la tienda El Siglo de Sitges. Dicho cuadro será sorteado a beneficio de entusiastas de la misma cooperarán al mejor éxito del sorteo.*²⁴⁸

El diari *El Eco de Sitges* també en fa esment de la següent manera:

"En el aparador de El Siglo de Sitges, causa admiración contemplar el magnífico cuadro que expone nuestro artista don Agustín Ferré Pino.

Es la ermita de la Trinidad; es una estupenda nota de exhuberante color, radiante de sol, bien dibujada, desarrollada con garbo y de efecto sorprendente.

*Esta bella obra se destina a beneficio de las obras de reparación que es preciso realizar en la vieja Capilla, no dudando que los entusiastas de la Trinidad coadyuvarán a la patriótica empresa que nuevamente se proyecta realizar la Administración, contando con el apoyo de los devotos de la pintoresca ermita.*²⁴⁹

Al setembre del 1927, el diari *La Veu de Catalunya*, en un article dedicat als artistes i escriptors de Sitges, menciona Agustí Ferrer entre d'altres artistes destacats de la vila com Joaquim Sunyer, Mas i Fontdevila, Artur Carbonell, Batlle i Amell i Josep Vidal. De cadascun d'ells s'enumera fets destacables. A més, a la pàgina de l'article s'hi publica un dibuix de Ferrer Pino que mostrem en la imatge 39.

---

²⁴⁷ "II Exposició d'Art del Penedès". *La Punta*. 7 d'agost de 1927. Núm 171. Sitges. Pàg. 2. Veure notícia original a la fitxa nº56 de l'annex *Bibliografia*.

²⁴⁸ "El mundo y la villa". "Varias". *La Punta*. 4 de setembre de 1927. Núm. 175. Sitges. Pàg. 2. Veure notícia original a la fitxa nº57 de l'annex *Bibliografia*.

²⁴⁹ "Para la Trinidad". *El Eco de Sitges*. 28 d'agost de 1927. Núm. 2142. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº58 de l'annex *Bibliografia*.

“Agustí Ferré i Pino. –Pintures murals a l’Hospital Sant Joan Baptista de Sitges, Sostre del Teatre ‘Prado Suburense’, Cambril del Vinyet, Esglesia Parroquial de la Moja, Orfeó Català, Fàbrica de Gas de l’Arbós.”²⁵⁰

Imatge 39. Dibuix a tinta d'Agustí Ferrer Pino. (1926-1930). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Veu de Catalunya*. 1 de setembre de 1927. Barcelona. Pàg. 9. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 6.D.2.8.

Al novembre de l'any 1929, la *Gaseta de Sitges* informa dels participants de la III Exposició d'Art del Penedès realitzada a Vilanova. No reproduïm l'article ja que simplement es tracta d'una enumeració dels artistes participants. Agustí Ferrer és acompanyat d'artistes com Meifrén, Mir, lu Pascual, E.C. Ricart, Rusiñol, Sisquella, Sunyer o el mateix Utrillo, entre d'altres²⁵¹.

Durant aquest període de finals dels anys vint, sembla que Ferrer Pino es troba incòmode en l'ambient cultural i social. Tot i les exposicions realitzades durant aquests anys, l'artista no acaba d'encaixar i sobresortir en el món artístic català. A través d'unes missives datades de començaments de 1928, concretament al gener i març, que vam poder consultar en la documentació personal d'Agustí Ferrer, es pot confirmar com tempteja un amic seu, Josep J. Feliu, que viu als Estats Units per anar-se'n a aquest país a provar sort en la seva carrera artística. En llegim alguns fragments:

²⁵⁰ “Artistes i escriptors de Sitges”. *La Veu de Catalunya*. 1 de setembre de 1927. Núm. 9751. Barcelona. Pàg. 9. Veure article original a la fitxa nº59 de l'annex *Bibliografia*.

²⁵¹ “III Exposició d'Art del Penedès”. *Gaseta de Sitges*. 19 de novembre de 1929. Núm. 19. Sitges. Pàg.5.

“Si tus ideas son de venir aqui amigo Ferré bien llegado seas, campos abiertos y grandes fortunas se hacen y se haran facilidades hay sin fin, aquí encontraras un amigo dispuesto con todo corazón ayudarte tambien si tus ideales son empezar el camino que despues tu nombre sea conocido estoy dispuesto en todo en hacer hacia progreso.”²⁵²

Creiem també interessant assenyalar com, en una segona carta, Ferrer Pino sembla disposat a començar de zero en un nou país encara que sigui treballant en un altre activitat que no sigui la d’artista.

“Per serte franc en la primera carta no et vaig vulgerte dirte de a pesar que’ts un artista de veritat, porque y tingut el gust de veuret treballs teus publicats en la Esfera, fa uns anys atras amb savia greu de escriuret de aquesta manera; y ara que tu se aspresat en la teva carta content estic de que endigues que en cas de nesecitat tambe agafarias una brocha y pintarias una porta.”²⁵³

La intencionalitat de Ferrer Pino manifestada en la carta on sembla mostrar-se disposat a realitzar treballs no vinculats directament a l’activitat artística, pot ser un indicador clar d’una certa desesperança de la seva trajectòria artística duta a terme fins aquell moment. Alhora, també ens orienta en la singularitat de la seva personalitat, a la que també s’al·ludeix en les següents línies de la mateixa carta: *“Ferre, no tengo temor de que vengas en este pais, comprendeme claro, hay tropiezos y dificultades en esta vida y si tu no hallas los ideales que deseas te repito como en mi primera carta no quiero que digas que yo tengo la culpa.”²⁵⁴* Aquesta advertència del seu amic ens condueix a pressentir que no és el primer cop que Agustí Ferrer atribueix possibles insuccessos a tercers, i com dèiem, és una mostra del seu caràcter ambivalent.

Finalment no tenim constància de que Ferrer Pino viatgés als Estats Units.

Aquest caràcter especial de Ferrer Pino es manifesta en la que sembla va ser una relació tensa amb el gerent de la *Sala Parés* de Barcelona, on hi exposarà a principis dels anys trenta (1930 i 1932), i que segons el llibre de Joan A. Maragall, *Història de la*

---

²⁵² Veure carta original a la fitxa n°37 de l’annex *Documentació*.

²⁵³ Veure carta original a la fitxa n°38 de l’annex *Documentació*.

²⁵⁴ Veure carta original a la fitxa n°39 de l’annex *Documentació*.

Sala Parés, Agustí Ferrer no va encaixar gaire bé algunes manifestacions de crítics, o si més no certa incomprensió envers la seva obra, que modula cap a una expressivitat més depurada i clàssica de la seva pintura.

*“Seguiren les exposicions (...); la de Josep Cabanyes, la de Pere Prat Colomer i la d’Agustí Ferrer. Aquesta provocà alguns incidents a la nostra Sala deguts al temperament irascible del pintor i al distanciament total que hi havia entre el seu criteri sobre l’obra pròpia i la poca estimació que per ella tenien la crítica i el públic”*²⁵⁵

En aquesta primera exposició a la *Sala Parés*, realitzada a la segona quinzena de març de 1930, Ferrer Pino presenta vint-i-nou teles²⁵⁶ a l’oli. Alguns crítics, concretament llegim en el diari *El Matí*, no es van posicionar massa favorablement amb el plantejament pictòric de l’artista en aquesta exposició. Observem que els judicis esmentats van dirigits a una certa impressió de repetició en la temàtica i en una manca de puixança en la definició d’algunes figures. Tot i així es destaca la bona acollida de l’exposició per part del públic en general, i el gran nombre de teles venudes.

*“Amb una nodridíssima exposició, trenta-dues teles”*²⁵⁷ *que ocupen la sala gran de Can Parés, s’ha donat a conèixer darrerament el jove pintor Agustí Ferré, fins ara gairebé inèdit en les nostres sales d’exposició.*

Si haviem d’assenyalar una de les característiques essencials d’aquest pintor, caldria esmentar, per damunt de totes les altres, una portentosa facilitat que cal reconèixer que en la majoria dels quadros és potser en perjudici de la seva valoració artística.

Dotat d’una gran visió de conjunt per agrupar diferents figures, oblida l’interès particular de cada una d’elles, i no hi dóna tota la intensitat que fora del cas, fin a l’extrem que, en fer la ruta entorn de la sala, hom arriba a tenir la sensació que es troba davant la repetició indefinida d’un mateix tema.

A més, la facilitat esmentada faria que arribés a desaparèixer de la seva obra la idea d’un esforç, si no fossin els quadros números 29, 30, 31 i 32, en els quals, per haver-se emprat una tècnica diferent, revelen en ell un innegable temperament de pintor.

---

²⁵⁵ Maragall, Joan A. *Història de la Sala Parés*. Ed. Selecta. 1975. Barcelona. Pàg. 198.

²⁵⁶ Veure catàleg original a la fitxa nº43 de l’annex *Documentació*.

²⁵⁷ Hem comentat que al catàleg hi consten vint-i-nou teles, segurament Ferrer Pino hi deuria afegir tres pintures més a última hora, un cop imprès el catàleg.

*Les nombroses teles adquirides, no deixen d'indicar, però, que ha trobat, entre els col·leccionistes, un sector que s'interessa pel seu art.*²⁵⁸

En tot cas, la irreverència no és compartida plenament per tota la crítica de l'època, ja que la majoria de referències tenen un to més afortunat. Nombrosos diaris es fan ressó de l'exposició de Ferrer Pino a la *Sala Parés*, presentant l'artista i la seva pintura com la maduració del seu procés pictòric. Agustí Ferrer té 44 anys.

El diari *La Nau* anuncia l'exposició de la següent manera i amb la reproducció d'un autoretrat de l'artista que mostrem en la imatge 40:

"El notable pintor sitgetà –arribat a una maduresa de veritable artista- inaugura avui la seva Exposició a les Galeries Maragall.

*Les teles presentades per Ferrer representen un moment interessantíssim i decisiu en la seva llarga –i vària- obra de pintor. Es pot esperar confiadament que els 'connaisseurs' s'adonaran de l'autenticitat de les seves qualitats i l'alt sentit artístic de les obres d'En Ferrer, tan discutides fins avui per l'originalitat de la seva concepció.*²⁵⁹

Imatge 40. Dibuix a plomí d'Agustí Ferrer Pino. (1930-1940) 1930. Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Nau*. 15 de març de 1930. Barcelona. Pàg. 6. Dibuix Catalogat. Fitxa núm. 2.7.7.

---

²⁵⁸ R.V. "Les exposicions". *El Matí*. 26 de març de 1930. Barcelona. Pàg. 7. Veure article original a la fitxa nº62 de l'annex *Bibliografia*.

²⁵⁹ "L'art". "Una exposició interessant". *La Nau*. 15 de març de 1930. Barcelona. Pàg. 6. Veure notícia original a la fitxa nº63 de l'annex *Bibliografia*.

Al diari *La Veu de Catalunya*²⁶⁰ es publica la reproducció d'una de les obres presentades a la Sala Parés per anunciar l'exposició de Ferrer Pino que podem veure en la imatge 41.

Imatge 41. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. (1930-1940). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *La Veu de Catalunya*. 14 de març de 1930. Barcelona. Pàg. 5. Pintura Catalogada. Fitxa núm. 2.5.20.

La crònica local de *El Eco de Sitges* dedica uns comentaris en la mateixa plana a l'exposició de Ferrer Pino i a la immediatament anterior que realitza Joaquim Sunyer en la mateixa sala:

*“Como dijimos, ayer se inauguró en la misma Sala Parés una exhibición de obras del pintor D. Agustín Ferré Pino. Existe gran interés por admirar las nuevas obras de este artista. Dicho interés está justificado por tratarse sin duda de la mejor exposición que Ferré ha hecho en Barcelona y para la cual ha producido obras que por su tendencia, composición y estilo, llaman grandemente la atención de los coleccionistas.”*²⁶¹

També trobem en el diari *El Resumen* una crònica de l'exposició signada per Herminia de Riu:

²⁶⁰ “Obra que figurará a l'Exposició d'AGUSTÍ FERRÉ que s'obrirà dissabte, dia 15, a la SALA PARÉS” *La Veu de Catalunya*. 14 de març de 1930. Núm. 10537. Barcelona. Pàg. 5.

²⁶¹ “Cronica Local”. *El Eco de Sitges*. 16 de març de 1930. Núm. 2284. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa n°64 de l'annex *Bibliografia*.

“El pintor Agustín Ferré, expone un buen número de lienzos, en los cuales se reflejan la veneración que le inspiran los clásicos.

Su colorido es límpio, y las figuras muy bien trazadas.

Sobresale el retrato de una señorita, de bello y esmerado conjunto; y otro de enérgica y acertada pincelada.

Setembre, Aiguador, Berenar, Jove i Plançó y algunos más, demuestran que Ferré, avanzará con éxito por el camino de su carrera artística.”²⁶²

El diari la *Gaseta de Sitges* descriu dies més tard l'èxit de l'exposició i la personalitat artística dels quadres de Ferrer Pino:

“Agustí Ferrer ha fet un punt dels seus, i ens ha vingut a dir: -¿En voleu més proves que soc un gran pintor? Doncs ací ho teniu.- I eus ha abocat al damunt unes teles de tanta densitat artística que ens ha deixat aclaparats. Nosaltres, sincerament, ja ho sabíem que En Ferrer era capaç d'això i, tot i coneixent la nostra manca d'autoritat, fa temps que l'hi veníem dient que ens dongués pintura, pintura i pintura, i que deixés per a l'art decorativa alguna de les seves preferències, però no pensàvem que ho fes amb tanta de prodigalitat i amb una naturalitat tan gran. Aquesta impressió predominava dissabte dia 15 a la Sala Parés entre crítics i amateurs, sitgetans encuriosits i sitgetans compradors, els quals, cal declarar-ho per honra i orgull de Sitges, són el nombre considerable, segons es pot comprovar per la quantitat de rètols adquirits que acompanyen la majoria dels olis. Josep Mª de Sucre tindrà un frase afortunadíssima que no ens sabem estar de reproduir: -Heus ací una bella pintura, sense necessitat de la perfumeria francesa.- El distingit comentarista es referia, sans dubte, a l'absència de Cézanne, sota l'ègida del qual es presenten tants artistes nostres. ¿Es per ventura que Agustí Ferré no recorda ningú en les seves noves produccions? Això fora del tot impossible, però qualsevol semblança en hi és oferta amb un honradesa total i amb el desig evident de romandre fidel a ell mateix.”²⁶³

---

²⁶² Riu, Herminia de. “Salón Parés”. *El Resumen. Diario de la Mañana*. 26 de març de 1930. Núm. 3548. Barcelona. Pàg. 1. Veure notícia original a la fitxa n°65 de l'annex *Bibliografia*.

²⁶³ “Carnet”. *Gaseta de Sitges*. 23 de març de 1930. Núm. 38. Sitges. Pàg. 5. Veure article original a la fitxa n°66 de l'annex *Bibliografia*.

Ferrer Pino mostra vint-i-nou pintures en la primera exposició i vint-i-sis²⁶⁴ en la segona a finals de març de 1932. Fidel al seu ideari, que podríem qualificar de clàssic, Agustí Ferrer presenta una segona tongada de quadres a la *Sala Parés* que l'allunyen definitivament en certa manera dels nous axiomes pictòrics. Així queda reflectit en una nota escrita per Rafael Benet al diari *La Veu de Catalunya*:

*“Agustí Ferrer ha exhibit també a la Sala Parés una nombrosa col·lecció d’obres pictòriques. Ferrer és un realista acadèmic que es desvia de vegades vers el pintoresc. La figura de la nena brodant, és, al meu entendre, l’obra més equilibrada de l’exposició: la més neta de pintoresc, la més autènticament realista.”*²⁶⁵

Observem que en ambdues exposicions a la *Sala Parés* la majoria de les seves pintures es caracteritzen pel treball amb la figura humana en interiors, retratant familiars i amics de manera precisa i versemblant. Utilitza games de color ajustades al natural de tonalitats intermitges i sense estridències. Segurament però, com hem notat en les apreciacions de Rafael Benet, en la segona exposició a la *Sala Parés*, la pintura de Ferrer Pino comença a adquirir un cert amanerament que s’accentuarà en els següents anys, especialment en el tractament de la figura.

Inauguración de la interesante EXPOSICION DE PINTURAS del artista AGUSTIN FERRE, que se celebró el pasado sábado, día 15, en la SALA PARES, y que estará abierta hasta el 30 del corriente. — (Fot. Maymó)

Imatge 42. Fotografia de la inauguració de l'exposició d'Agustí Ferrer a la *Sala Parés* l'any 1930. Imatge Extreta: Fons familiar d'Agustí Ferrer Pino. Imatge catalogada a la fitxa núm. 45 de l'annex *Documentació*.

Per últim, en relació a la primera exposició de Ferrer a la *Sala Parés*, pensem mereixedor presentar l'article que escriu Manuel Marinello, crític del diari *Las Noticias*,

²⁶⁴ Veure catàleg original a la fitxa n°44 de l'annex *Documentació*.

²⁶⁵ Benet, Rafael. "Vida Artística". "Exposicions". *La Veu de Catalunya*. 8 d'abril de 1932. Núm. 11177. Barcelona. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa n°67 de l'annex *Bibliografia*.

que ja havia escrit en altres ocasions referències a l'obra d'Agustí Ferrer, i per tant coneixedor de la seva trajectòria; comenta el següent:

“Más de treinta bellos cuadros de asunto y de figura ha reunido en la sala mayor el estudioso artista Agustín Ferré, quien, después de sentirse igualmente atraído por la severa pintura clásico-realista de nuestro país y por la pomposa imagenería de la Decorativa, durante varios años, ha sentado sus reales en el primer campo, dándonos a conocer los progresos pictóricos que ha hecho en esta su situación definitiva.

Agustín Ferré es un luchador; figurista por temperamento, busca sus asuntos en el elemento democrático por permitirle éste pintar con una gran sinceridad, y sus temas familiares y episódicos despiertan sumo interés, tanto por la desenvoltura con que están tratados dentro de un firme construcción, como por el verismo positivo que da a sus modelos regularmente, la simpatía que despierta la gente conocida. De todo ello resulta que estos lienzos vigorosos de Ferré tienen mucho carácter y por añadidura, una gamma general de coloración en la cual dominan los medios tonos con cierta preferencia al amarillo, como si todos ellos, excepto los retratos, hubiesen sido pintados en un mismo ambiente.

Aparte estas minucias, la exposición de que venimos tratando es la ejecutoria de un pintor vigoroso que se impone por sus propios méritos. Hoy que el cuadro de caballete tiende a desaparecer por la complejidad de facultades y de conocimientos que exige en quien desea cultivarlo, es de alabar haya todavía pintores que se dediquen a él con alma y vida, para continuar en pleno siglo de frivolidades estéticas, la rigurosa tradición de nuestra pintura expresiva, cuyas figuras nos hacen evocar usos, costumbres y aspectos raciales, de generaciones ya sumidas en el olvido. Si hubiésemos de definir la personalidad de Agustín Ferré, diríamos que es un pintor clásico de nuestros días, sensible a cuanto puede impresionarle y fiel en la reproducción de los personajes que se mueven en el ambiente en el cual vive en plena laboriosidad productiva.

El gran cuadro Setembre, de complicada y firme composición; el grupito decisivo de los niños Llèpols y con ellos Nois del Anyell y Bon feiner, telas son las cuales casan perfectamente el asunto desarrollado con los medios de que ha echado mano el pintor para llamar nuestra atención.

Destacan, a nuestro parecer, como obras de carácter definitivo, la figuras La Pubilla por lo destacada y Eulalia, de una fuerza y un verismo poco comunes en estos días.

De la ductulidad y de la habilidad profesional del pintor hablan el retrato de señorita, de tenues coloraciones bien armonizadas, correcto y distinguido; el de caballero, con su

*aire de pieza de museo y los tres bodegones, notables por la calidad de su natura muerta.*²⁶⁶

Adjuntem a continuació la imatge d'una de les pintures a les que fa referència Marinel·lo en la transcripció de l'article anterior; concretament el retrat de la dona d'Agustí Ferrer, Eulàlia.

Imatge 43. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. "Eulàlia". (1930-1940). 73x64cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita realitzada per l'autor. Pintura Catalogada. Fitxa núm. 2.5.4.

Després de l'exposició a la *Sala Parés*, Agustí Ferrer és acceptat, a l'abril, per segon cop, com a soci numerari del "Real Circulo Artístico"²⁶⁷.

Destaquem, també, que a començaments de l'any 1930, Agustí Ferrer completa les seves pintures a la sala principal del Teatre Prado de Sitges, decorant la boca de l'escenari. Igualment, com ja hem anat apuntant, les obres i les referències vinculades a aquestes pintures murals les explicitem en el capítol 4.2.1 *Casino Teatre Prado de Sitges*. Tanmateix transcrivim ara un fragment de la informació del diari *La Punta* de Sitges sobre aquesta comesa.

²⁶⁶ Marinel·lo, Manuel. "Notas de Arte". "Salón Parés". *La Noticias*. 26 de març de 1930. Núm. 11833. Barcelona. Pàg. 2. Veure article original a la fitxa nº68 de l'annex *Bibliografia*.

²⁶⁷ Veure document d'acceptació a la fitxa nº46 de l'annex *Documentació*.

“L’artista sitgetà Agustí Ferrer –el nom del qual té ja un ferm prestigi en el camp de la pintura catalana- ha completat de ma mestre el decorat de la Sala d’espectacles del ‘Prado’. (...)”²⁶⁸

A partir de l’any 1932, Agustí Ferrer es vincula amb la *Federació de Joves Cristians* de Sitges, assumint tasques d’organització en l’entitat tal i com podem comprovar en alguns fragments de notícies relacionades amb la institució. Així, l’any 1932 llegim a *El Eco de Sitges* que forma part d’una comissió de la Federació: *“La Comissió organitzadora, fou integrada per (...); Agustí Ferrer; (...)”²⁶⁹* i l’any 1933 el diari *Baluard de Sitges* assenjala que és vis-secretari: *“La nova Junta ha quedat constituïda així: (...) Vis-secretari-Agustí Ferrer”²⁷⁰*

La relació de Ferrer Pino amb la *Federació de Joves Cristians* no es redueix només a vincles organitzatius sinó que també participa de manera activa en les exposicions col·lectives i anuals que des de l’any 1932 fins el 1934 promou l’entitat. Rescatem alguns passatges de les informacions d’aquestes exposicions del diari *Baluard de Sitges* en les que podem apreciar com també hi participen artistes més o menys coetanis a Ferrer Pino vinculats a Sitges.

“Es tracta d’una plasmació en particular de l’art sitgetà i en general de l’art català, en la qual hi trobem artistes de la vàlua de Rossinyol, Casas, Miró, Mas i Fontdevila, Sunyer, Ferrer Pinos, Vidal, Carbonell, Clarassó, Jou, Cabanyes, etc.etc. (...) Remarquem també els artistes de vàlua que exposen, tals com Joaquim Sunyer amb els seus bells aiguaforts. Artur Carbonell amb un nu colpidor. Ferrer Pinos sempre vigorós i l’escultor Jou que és molt admirat.”²⁷¹

En relació a la segona exposició de l’any 1933 es comenta el següent:

²⁶⁸ “Les pintures del Prado. Una intessantíssima obra d’Agustí Ferrer”. *La Punta*. 5 de gener de 1930. Núm. 320. Sitges. Pàg.5. Veure notícia original a la fitxa nº69 de l’annex *Bibliografia*.

²⁶⁹ “Federació de Joves Cristians”. *El Eco de Sitges*. 17 de gener de 1932. Núm. 2382. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº70 de l’annex *Bibliografia*.

²⁷⁰ “F.J.C.”. *Baluard de Sitges*. 30 d’abril de 1933. Núm. 1299. Sitges. Pàg. 4. Veure notícia original a la fitxa nº71 de l’annex *Bibliografia*.

²⁷¹ “Una Exposició”. *Baluard de Sitges*. 24 d’agost de 1932. Núm. 1264. Sitges. Pàg. 5. Veure notícia original a la fitxa nº72 de l’annex *Bibliografia*.

“Hi ha quadres molt bons i de gran valor. Recordem entre aquests, els de Meifren, Carbonell, Vidal, Agustí Ferrer –que ha pintat una Església Parroquial magnífica-, Cabanyes, Casas Abarca i Bergnes, tots excel·lents i que acrediten la mà de mestre que els ha pintat.”²⁷²

A la tercera exposició, Agustí Ferrer presenta tres quadres que criden l'atenció als visitants, i així s'expressa en les notícies relacionades:

“Hom ressegueix la sala dels olis. Agustí Ferrer exposa diverses obres, totes elles d'un estil tan seu i d'un esperit tan sitgetà que us fan sentir a les venes tota la força del vostre sitgetanisme. La pintura impresionista que l'Agustí Ferrer sap tractar amb tant d'encert, és, innegablement, el seu fort. Les dues ‘Vistes de Sitges’, excel·lents. ‘Treient la barca’, realíssim i de molt bona factura. El ‘Campanar’ molt reeixit.

Però ens mereix un comentari apart la ‘Dona del cistell’ que al nostre entendre marca una fita importantíssima en la seva vida artística.

La ‘Dona del cistell’ és un quadre clàssic. Resolt amb fluïdesa, entonat, riquíssim de colorit, diríem un Velàzquez. Meravellosa és aquesta creació d'Agustí Ferrer i ens planyem de no posseir aptituds crítiques per a poder-nos allargar parlant-ne. El felicitem d'ací estant i no cal dir que voldriem veure d'ell alguna nova obra que ens confirmi en aquest sentit la nostra impressió.”²⁷³

En relació a aquesta última cita, en la que es descriu especialment un quadre titulat “Dona del cistell”, mostrem en la següent imatge una pintura que encaixa amb la descripció de la notícia anterior i alhora concorda amb la data assignada en el recull d'obres presentades en l'exposició retrospectiva de l'artista de l'any 2008, organitzada pel Grup d'Estudis Sitgetans²⁷⁴.

---

²⁷² “La II Exposició d'Art de la F.J.C.”. *Baluard de Sitges*. 20 d'agost de 1933. Núm. 1315. Sitges. Pàg. 4. Veure notícia original a la fitxa nº73 de l'annex *Bibliografia*.

²⁷³ “La III Exposició d'Art de la F.J.C.”. *Baluard de Sitges*. 19 d'agost de 1934. Núm. 1364. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº74 de l'annex *Bibliografia*.

²⁷⁴ Coll, Isabel. *Agustí Ferrer Pino. Exposició retrospectiva*. Ed. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges. 2008. Pàg. 26.

Imatge 44. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. "Dona del cistell". (1930-1940). 98x89cm. Col·lecció particular-Sitges. Imatge inèdita fotografiada per Toni Sangrà (2012). Pintura Catalogada. Fitxa núm. 2.5.28.

L'any 1933, *El Eco de Sitges* també ens indica que Agustí Ferrer és l'encarregat de pintar la façana de l'antiga cansaladeria "La Torre de les Hores" de Sitges, que en l'actualitat ja no existeix però que estava situada a prop de l'Ajuntament, al carrer Major de Sitges. Ferrer Pino hi reproduïx una panoràmica de la torre destinada temps ençà a anunciar les hores a tot el poble.

*"En la fachada de la antigua tocineria La Torre de las horas, ha sido reproducida con garbo la vista de aquella torre que, en remotos tiempos, anunciaba al pueblo las horas, y daba entrada a la vieja calle de Bosch. Felicitamos al dueño de la casa, D. Antonio Pañella, por su buen gusto y al artista D. Agustín Ferré Pino por su notable trabajo."*²⁷⁵

Observem també que durant aquests anys, a part de les exposicions realitzades a la *Sala Parés* de Barcelona l'any 1930 i 1932, Agustí Ferrer manté un contacte molt assidu amb l'entorn cultural i social sitgetà. Viu a Barcelona però possiblement també resideix llargues temporades a Sitges, especialment els mesos d'estiu. Així, per exemple, és fàcil trobar en les ressenyes de *El Eco de Sitges* l'arribada d'Agustí Ferrer i la seva família a començaments d'estiu a la vila: *"Las noticias que tenemos coinciden en afirmar que en este verano, como todos los años, se verá nuestra Playa de Oro extraordinariamente concurrida de numerosa y distinguida colonia veraniega. He aquí*

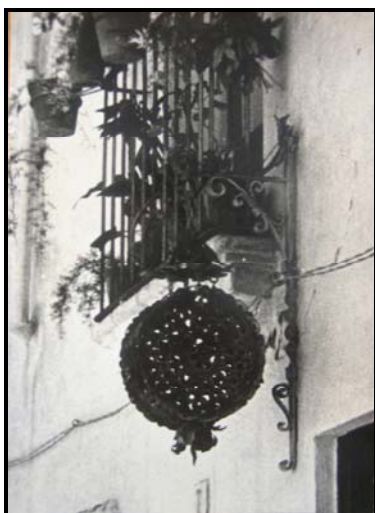
²⁷⁵ "Noticias Varias". *El Eco de Sitges*. 5 d'agost de 1933. Núm. 2462. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa n°75 de l'annex *Bibliografia*.

la primera lista de famílies que han llegado: (...), D. Agustín Ferré Pino, (...).”²⁷⁶ A Sitges, Ferrer Pino viu en una blanca casa molt a prop del Cau Ferrat, al carrer Sant Joan (imatge 45), en la que hi penja una lluminària de ferro dissenyada per ell mateix. (imatge 46)

Imatge 45. Fotografia de la casa on resideix els estius Agustí Ferrer Pino i la seva família a Sitges. Imatge Extreta: Arxiu Històric de Sitges. Imatge catalogada a la fitxa núm. 47 de l'annex *Documentació*.

Imatge 46. Fotografia de la lluminària dissenyada per Agustí Ferrer Pino. Imatge Extreta: Arxiu Històric de Sitges. Imatge catalogada a la fitxa núm. 48 de l'annex *Documentació*.

Les referències bibliogràfiques relacionades amb notícies o esdeveniments vinculats a Ferrer Pino des de començaments de la dècada dels anys 30, concretament des de l'any 1933 fins a començaments dels anys 40, són escasses i no ens consta cap exposició individual durant aquests anys. Cal tenir en compte que l'any 1936 comença la Guerra Civil espanyola. Segons han expressat familiars propers a Agustí Ferrer²⁷⁷,

²⁷⁶ “Crónica local”. “El veraneo en Sitges”. *El Eco de Sitges*. 2 de juliol de 1933. Núm. 2457. Sitges. Pàg. 2. Veure notícia original a la fitxa nº76 de l'annex *Bibliografia*.

²⁷⁷ Informació proporcionada per la neta del pintor, Eulàlia Serra Ferrer.

la Guerra Civil suposà un gran trasbals pel nostre pintor i la seva família que deixaren el pis on vivien a Barcelona i es traslladaren a Sitges per evitar els bombardejos que patia la capital catalana²⁷⁸. Sembla també, per la informació exposada per la neta del pintor, que aquesta tragèdia col·lectiva que viu el país impacta en el caràcter d'Agustí Ferrer, i tal i com expressen ells mateixos "queda tocat".

Precisament uns pocs mesos abans que comencés la Guerra Civil, el setmanari *Baluard de Sitges* informa que Ferrer Pino es troba immers en la seva faceta de retratista i que d'aquests quadres se'n farà una exposició. Malauradament, com ja hem mencionat, la guerra estronca la possible exposició d'Agustí Ferrer.

"El popular plasmador de les escenes típiques de la Festa Major; l'interpretador afortunat dels nostres paisatges i de les nostres marines; el bon gustador del pa-de-llop i de les móres, dels créixens i de les cerveres; el solcador de la mar i el caminant de muntanya en les hores més inversemblants, ha determinat iniciar una activitat nova, sense deixar, però, la seva feina de decorador que suara li ha valgut embellir intel·ligentment l'interior d'una altra capella barcelonina.

Aquesta nova activitat consisteix a fer el retrat a l'oli dels penedesencs excel·lidors en qualsevol ordre de la vida, preferentment els sitgetans. L'Agustí Ferrer s'ha dit: si la 'Cobla del Pensil' i altres nuclis tingueren el seu Russinyol i les seleccions fi de segle i començaments de l'actual el seu Ramon Casas, és just que la gent de cara i ulls present tingui algú que la faci perdurable. I això, cal reconèixer-ho, està molt ben trobat i, atesa la bona mà de l'Agustí, li assegura un èxit rotund, tota vegada que havent-hi ara tanta afició a fer-se retratar per al carnet electoral i les tarjetes d'identitat, és sobradament lògic que hom posi dues o tres sessions davant un artista.

La primera dotzena de personalitats que haurà passat pels pinzells d'En Ferrer serà exposada en unes galeries d'art, per tal que els crítics hi diguin la seva i els amics i les coneixences dels retratats no callin tampoc llur parer, que ha d'ésser tan considerat i valuós com el dels propis crítics.

Com veuen els nostres estimats lectors, aquesta interessant iniciativa del nostre també estimat pintor és susceptible de remoure les aigües estancades de la nostra espiritualitat i àdhuc de constituir una nota de societat de la importància i

---

²⁷⁸ Igualment, podem afirmar que abans de marxar a Sitges, Ferrer Pino col·labora en la construcció de refugis antiaeris a Barcelona. Així ens consta en un document fotografiat en el fons de la família de Ferrer Pino. Veure carnet del refugi a la fitxa n°49 de l'annex *Documentació*.

transcedència que devien assolir aquelles d'altres temps, promogudes per un concert de música de cambra o una reunió literària.

*Nosaltres, que som amics de les coses tangibles, o sigui que es poden tocar, i que cadascú ha de fer el que és capaç de fer i demostra-ho als ulls de tothom perquè no hi hagi dubtes, creiem amb tota sinceritat, i no és pas un criteri que apuntem tímidament, que se'ns ha presentat un cas digne de lloança i que hi haurà empentes per poder figurar a la primera dotzena de retrats del pintor Agustí Ferrer, que és un treballador com un casa i un esperit obert i franc, inquiet i dinàmic i, naturalment, situat als antípodes de les ànimes de càntir.*²⁷⁹

Després de la Guerra Civil, al juny de 1941, hem pogut comprovar a través d'alguns documents personals que viatja a Eivissa²⁸⁰, segurament per concretar la decoració de l'altar de l'església de Nostra Senyora del Rosari d'aquesta població. Al desembre pinta l'altar. També a finals de l'any 1942 pinta la capella del Santíssim Sacrament de l'església de Sant Pere de Ribes. En el capítol 4.2.3.13 *Esglésies durant les dècades de 1940 i 1950* concretem més detalls d'ambdues pintures murals.

Dos anys després, a l'agost de 1944, exposa a la *Galeria Xarmada* de Sitges²⁸¹. Presenta 17 teles amb referents temàtics variats com paisatges, retrats i bodegons. L'exposició la presenta el periodista i escriptor madrileny César González-Ruano²⁸², molt vinculat a Sitges on hi viu a temporades. En el catàleg de l'exposició hi podem llegir el següent:

“Sería bastante absurdo presentar al público catalán, y más todavía al público de Sitges, al pintor que hoy expone en las Galerías Xarmada, inauguradas por un sitgetano benemérito: D. Juan Ibañez Montserrat, continuador entusiasta del impulso cultural de la Villa. Agustín Ferrer Pino ha llegado a su puesto por méritos de guerra artística. Es en la madurez fecunda de sus facultades, un viejo luchador, un rebelde

---

²⁷⁹ Pertinax. “Una nova etapa del pintor Agustí Ferrer”. *Baluard de Sitges*. 19 de gener de 1936. Num. 1437. Sitges. Pàg. 1. Veure article original a la fitxa nº77 de l'annex *Bibliografia*.

²⁸⁰ Veure “salvaconducte” a la fitxa nº50 de l'annex *Documentació*.

²⁸¹ Veure catàleg a la fitxa nº51 de l'annex *Documentació*.

²⁸² “César González-Ruano. Periodista i escriptor (Madrid 1903-1965). (...) De l'estada de González-Ruano a Sitges (1943-1947) ha quedat constància en nombrosos llibres i articles, sobretot en els seus, atès que ha estat un dels escriptors forans que més pàgines ha dedicat a la vila.” Sierra, Roland. *Diccionari Biogràfic de Sitgetans*. Ed. Ajuntament de Sitges. Sitges. 1998. Pàg. 187.

contra el bienestar fácil, un romántico que no conoce trucos, atajos, que no sabe ni quiere darse importancia, que anda por la vida com un ser de otro mundo, como un hombre de su selva interior deconcertado en las pistas del asfalto.

Las diferencias de criterio artístico que puedan existir entre Ferrer y yo, y no mis escasos méritos, ha deducido sin duda al señor Ibañez, propulsor y alma de esta exposición y del servicio radiofónico, a pedirme una líneas sobre la pintura de Ferrer. Ferrer pretende y logra una pintura realista de raiz muy española y yo soy eso que el buen Ferrer llama 'la decadencia'. Así, visto desde otro punto de vista aparente quizá tenga, efectivamente algún interés lo que yo pueda decir de este infatigable sitgeteano lleno de ardor, de coraje, de sagrada intransigencia por las escuelas que no sean la que el quiere servir con toda su alma caliente, tradicional y honrada.

Ferrer es un caso puro de pintor natural. La intuición se ha experiencia más que por los viajes y por las estancias y estudios en Francia y en Italia, por la continuidad del trabajo. Tiene un gran sentido del color, pinta lo que vé y se niega a otra cosa. Por su luminosidad está en una dirección en cierto modo sorollista. Por su tendencia a lo decorativo puede buscársele parentescos con Anglada. Su ídolo –y en esto estamos cerca- es Velázquez. Su posición tradicional entrañablemente española. En sus figuras hay una predilección por lo popular, por la fisionomías enterizas, por las biología muy concretas. Nos trae un mundo humano, en sus pinturas, de mujeres guapas, de chicas frescas con calidades de barro húmedo de botijo. En los paisajes es también riguroso. Pinta bien lo arquitectónico, lo bien plantado.

Creo que iniciar las exposiciones de la Xarmada con Ferrer Pino es, además, una obligación moral de buen gusto en tanto que se rinde homenaje a un pintor sitgetano independiente, modesto y orgulloso a un tiempo que tiene una personalidad ganada por el camino real del trabajo y un simpático desinterés por los beneficios y prebendas que la sociedad otorga a las almas cortesanas, aduladoras y comerciantes.²⁸³

El mateix González-Ruano publica l'any següent un llibre sobre Sitges titulat *Huésped del mar* en el que dedica un capítol als pintors vinculats a la vila. Ferrer Pino hi és present juntament amb molts d'altres. No creiem significatiu transcriure aquesta ressenya per no repetir dades ja mencionades del nostre escrit. Tot i així, realcem que en el fragment dedicat al pintor Joaquim de Miró, González-Ruano afirma que: *"Fué el maestro e inspirador del sitgetano Agustín Ferrer."*²⁸⁴ A més, en el llibre hi apareixen

²⁸³ González-Ruano, César. "Agustín Ferrer Pino". A: Catàleg de l'exposició d'Agustí Ferrer Pino a la *Galeria Xarmada*. Veure escrit original a la fitxa nº52 de l'annex *Documentació*.

²⁸⁴ González-Ruano, César. *Huésped del mar (noticia y sueño de Sitges)*. Ed. Col·lecció La Xarmada. Sitges. 1945. Pàg. 105.

diverses fotografies de les pintures d'Agustí Ferrer entre les d'altres pintors com Joaquim Sunyer o Artur Carbonell. En mostrem una d'elles en la imatge següent:

Imatge 47. Pintura a l'oli d'Agustí Ferrer Pino. "Gent del mar". (1930-1940)/(1940-1950). Mides sense determinar. Ubicació desconeguda. Imatge extreta: *Huésped del mar (noticia y sueño de Sitges)*. Ed. Col·lecció La Xarmada. Sitges. 1945. Pàg. 69. Pintura Catalogada. Fitxa núm. 5.3.3.

Després de l'exposició a la *Galeria Xarmada* a l'agost, Ferrer Pino realitza al desembre de 1944 una important exposició a Madrid al *Salón Dardo*. González-Ruano torna a ser l'encarregat de presentar el pintor en el catàleg²⁸⁵ de l'exposició, reiterant els aspectes ja descrits en el catàleg de l'exposició de la galeria *La Xarmada* de Sitges, i aportant noves interpretacions de la pintura d'Agustí Ferrer, si més no, més clarificadores. Llegim, així, en el text el següent:

"Se presenta hoy en Madrid a un pintor catalán que ha llegado a su puesto por méritos de guerra artística, en la madurez fecunda de sus facultades. Agustín Ferrer representado en esta exposición con obra de varios períodos de su vida, es un viejo luchador, un rebelde contra el bienestar fácil, un romántico que no conoce trucos, ni atajos y que ni sabe ni quiere darse importancia; un ser que anda por la vida como si viniera de otro mundo como un hombre de su selva interior desconcertado en las pistas de asfalto.

Las diferencias de criterio artístico que puedan existir entre el Ferrer menos revolucionario y yo, han inducido sin duda a D. Juan Ibáñez, animador de este pintor en Cataluña, a pedirme unas líneas sobre la pintura de Ferrer, así como otras dos

---

²⁸⁵ Veure catàleg a la fitxa nº53 de l'annex *Documentació*.

razones: el que yo sea madrileño y el que yo viva en Sitges, la Villa natal de Ferrer donde he tenido ocasión de tratarlo y de verle pintar.

Aquí veréis, por de pronto dos Agustín Ferrer: uno que pretende y logra un tipo de pintura realista tradicional y en cierto modo de ascendencias mayores castellanas. Es este un pintor que ve lo que pinta. Luego hay otro que pinta lo que ve de una manera revolucionaria, desgarrada i casi violenta, que quiere ir más allá de los parentescos que sería fácil encontrarle con la pintura luminosa de Sorolla y el decorativismo impresionista de Anglada.

En sus figuras hay una posición entrañablemente española, una predilección por lo popular y por lo concreto. En los paisajes es también riguroso. Pinta bien lo arquitectónico, lo geométrico y bien plantado. La fuga de sí mismo se produce en lo que a mí, personalmente, me impresiona más: en las marinas vivas, en pleno movimiento, con contrastes duros y audaces, con un sentimiento de la luz que es tanto o más importante en Ferrer que el color mismo con llegar este, muchas veces, a los límites extremos que puede llegar el mundo pictórico.

Quienes por vivir en la costa catalana conocemos bien el documento natural que ha servido a pintores de la importancia de un Miró, de un Mir, de un Rusiñol, sabemos la pasión que Ferrer Pino, hombre incomunicado de tertulias, de ambientes artísticos, ha puesto en estas telas que hoy vienen a Madrid buscando puramente la necesaria expansión del arte.

Tengo un máximo placer en presentar a mis viejos amigos de Madrid, uno de mis nuevos amigos del mundo artístico catalán, seguro de que muchos agradecerán, en todo lo que vale, la visita de este solitario de la Costa de Oro.²⁸⁶

González-Ruano continuará escrivint sobre Ferrer Pino i la seva exposició al *Salón Dardo* en una crónica de l'exposició al *Diario de la Noche* el vuit de desembre, un dia després de la inauguració. En transcrivim igualment el text per l'eloquència d'aquest:

“Es curioso conmovedor casi el efecto que me ha producido ver el mar que veo todos los días, la luz que me despierta todas las mañanas, la arquitectura, en fin que desde hace un año me es familiar aquí en Madrid, y en las tapizadas paredes de una sala de pinturas: el elegante y ya bien afamado salón Dardo de la avenida de Jose Antonio.

Estoy –estamos- ante la Exposición de Agustín Ferrer Pino. En su catálogo constan unas palabras mias, unas palabras de sicera presentación para este gran pintor

---

²⁸⁶ González-Ruano, César. “Presencia de Agustín Ferrer Pino en Madrid”. A: Catàleg de l'exposició d'Agustí Ferrer Pino al *Salón Dardo* de Madrid. Veure escrit original a la fitxa nº54 de l'annex *Documentació*.

catalán que ha llegado a su puesto por méritos de guerra artística en la madurez de su talento, de sus facultades, en fin.

Un selecto público madrileño ha venido a la inauguración de la Exposición de Ferrer, donde ha pronunciado unas justas y expresivas palabras José Francés.

Mi doble condición de madrileño y de actual residente en la villa de Sitges me hacía pensar ayer muchas y en muchas cosas. Primero esta condición madrileña realmente extraordinaria, de acoger con calor, con entusiasmo a los pintores de otros climas y enseñanzas como ha ocurrido ayer con Sisquella y como ahora ha ocurrido con Ferrer. Luego, el enorme poder de esta pintura mediterránea, que aquí nos llama aún más la atención porque sus luces, sus soles, su misma concepción dentro de la gran genealogía española que distingue Ferrer, es como un raro conjunro de recuerdos fugaces, de nostalgias de tierra adentro ante la ancha puerta de los mares azules.

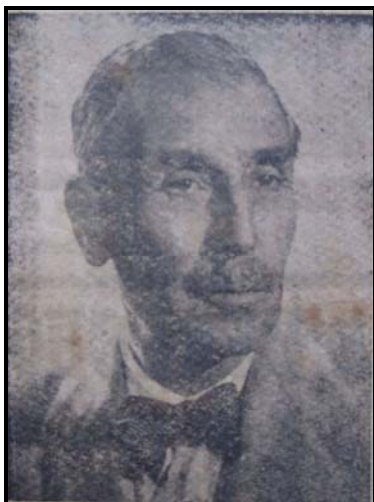
En Agustín Ferrer, que ayer inauguró su exposición en Dardo, se ven, por de pronto dos tendencias fundamentales: una la de la pintura realista tradicional y otra la de la pintura que se desborda y lucha con un orden, la pintura revolucionaria que va más allá de sus parentescos inmediatos: la luminosidad de un Sorolla y el alto decorativismo de un Anglada.

Continúa Ferrer Pino una gran estirpe de pintores que ha dado a Cataluña justa y grande fama. Con los nombres de un Miró, de un Casas, de un Rusiñol, de un Mir, y de los contemporáneos Sisquella, Serra, Grau-Sala, Pruna, Serrano, etc., hay que contar hoy en adelante con Agustín Ferrer pino a quien la voluntad de un 'lanzador' extraordinario como el sitgetano Juan Ibañez creador de las galerías La Xarmada y de la Radio Sitges, ha sacado de su enclaustrada modestia, de su retraimiento romántico, para traernos hasta Madrid el regalo de estas telas con las que Ferrer Pino logra un éxito honrado, directo e indiscutible.²⁸⁷

L'article presentat en les línies anteriors és acompanyat d'una fotografia d'Agustí Ferrer que l'any 1944 té uns 59 anys.

---

²⁸⁷ Gonzalez-Ruano, Cesar. "Un pintor de Sitges en Madrid". *Diario de la Noche*. 8 de desembre de 1944. Núm. 1767. Madrid. Pàg. 2. Veure article original a la fitxa nº80 de l'annex *Bibliografía*.

Imatge 48. Fotografia d'Agustí Ferrer Pino mostrada en el diari *Diario de la Noche* de Madrid el 8 de desembre de 1944. Imatge extreta: *Diario de la Noche*. 8 de desembre de 1944. Núm. 1767. Madrid. Pàg. 2.

En el mateix *Diario de la Noche*, al dia següent, es torna a comentar l'exposició de Ferrer Pino al *Salón Dardo*:

“Cabe dividir las pinturas de Ferrer Pino –expositor en el salón Dardo- en tres grupos: el de raigambre enteramente castellana, en el que el pintor trata de dominar los problemas de la composición (ejemplo, ‘viejos juerguistas’); el de sentido igualmente español, pero influido un tanto por el impresionismo francés (‘cabeza de niñas’), y finalmente, un tercer sector –paisajes y figuras- signado de sorollismo, que se atenúa en ocasiones para devenir plácidas estampas al modo de acuarelas.

Son estos últimos cuadros los que sin duda perfilan la personalidad de Ferrer y en ellos observamos una técnica ágil, servida por la viveza del color, la pincelada briosa, la dinamicidad de los elementos primordiales. Sin embargo, cabría hacer algunos reparos en cuanto a la insistencia de los tonos azulados y violáceos en varios lienzos (‘La Punta’, ‘Muchacha de las naranjas’, ‘Muchacha a pleno sol’ y otros).

Como lienzos sobresalientes citaremos ‘Una barca’, ‘La niña del jarro’, ‘Cabeza de niña’, ‘Retrato’ y ‘La niña enfermiza’.”²⁸⁸

El diari madrileny *Arriba* també informa de l'exposició de Ferrer Pino, realçant en aquest cas la presència d'acadèmics, teòrics i crítics d'art en l'exposició. El text ens informa del següent:

---

²⁸⁸ Fontes, L. de. “El arte y los artistas”. *Diario de la Noche*. 9 de desembre de 1944. Núm. 1768. Madrid. Pàg. 2. Veure notícia original a la fitxa nº81 de l'annex *Bibliografía*.

“En el salón ‘Dardo’ ha sido inaugurada una Exposición de treinta y cinco interesantes cuadros de Ferrer Pino, constando de los variados temas sobre figura, retrato y paisaje y algunos apuntes.

En el acto, y bajo el título ‘El artista y su obra’, el secretario de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando, don José Francés, desarrolló una conferencia glosando la personalidad del pintor y las características principales de su arte, a través de un comentario referente a los principales cuadros presentados.

Asistieron el director general de Bellas Artes, marqués de Lozoya, académicos y catedráticos de Bellas Artes, críticos de arte y muchos artistas.”²⁸⁹

D'aquesta exposició, és bàsicament la premsa sitgetana i, concretament, *El Eco de Sitges* qui en fa més divulgació a Catalunya. S'escriuen diferents cròniques que presentem a continuació. Primer s'informa de la marxa d'Agustí Ferrer i Juan Ibáñez per preparar l'exposició. La presència de Juan Ibáñez ens fa intuir que possiblement tingué alguna mena de relació en l'organització d'aquesta exposició a Madrid, de la mateixa manera que va organitzar l'exposició a la *Galeria Xarmada* de Sitges. Més endavant aprofundirem en la relació d'ambdós.

“Salieron para Madrid, en el expreso de la noche del jueves, el artista suburense D. Agustín Ferrer Pino y el Director del Servicio Radiofónico D. Juan Ibañez Monserrat, que se trasladan a la capital de España para ultimar los preparativos de la exposición de pinturas del primero, cuya inauguración tendrá lugar el miércoles día 6, en el Salón Dardo y se clausurará el día 18. Serán expuestas 35 obras de Ferrer Pino, pintadas en diferentes épocas de su vida, figurando entre las modernas algunos bellos lugares de Sitges.”²⁹⁰

En la següent crònica de *El Eco de Sitges* s'informa de la inauguració de l'exposició i s'enumeren algunes de les diferents personalitats que van assistir-hi:

“Realmente ha obtenido un éxito nuestro compatriota. El día 6 del actual se inauguró en el Salón Dardo la anunciada exposición de obras del pintor Agustín Ferrer Pino, con gran afluencia de público. En el acto, el escritor y crítico José Francés pronunció una brillante conferencia sobre la pintura de Ferrer.

---

²⁸⁹ “Inauguración de la Exposición Ferrer Pino”. *Arriba*. 8 de desembre de 1944. Pàg. 4. Veure notícia original a la fitxa n°82 de l'annex *Bibliografía*.

²⁹⁰ “Ferrer Pino en Madrid”. *El Eco de Sitges*. 3 de desembre de 1944. Núm. 2765. Sitges. Pàg. 2. Veure notícia a la fitxa n°83 de l'annex *Bibliografía*.

Entre los asistentes figuraban las siguientes personas: D. José Francés, don Pedro Ramón Francolí, el doctor D. José Ezuarriaga, D. Luís Sanchez Sierra, don Ricardo Acha, D. Buenaventura Robert Vidal, Excmo. Sr. D. Víctor Martínez Simancas, D. Alfredo Guijarro, D. Antonio Cano, con sus respectivas señoras, la señorita Caridad Vidal Alayón, D. Felipe Font Soler, D. Juan Ibañez Monserrat, César González-Ruano, D. Víctor de la Serua, director de Informaciones, D. Eugenio Montes, Excmo. Sr Marqués de Lozoya, director del Museo de Bellas Artes, D. Jacinto Picas Cardó, D. Pedro Serra Briones, D. Miguel Ligeró, D. Pedro Carreras Olivella, D^a justa María de Orive e hija, las señoritas Lolita Ruiz y Pili Martín y otros muchísimos.

*En el nuestro próximo número daremos relación detallada de este éxito de nuestro admirado compatriota.*²⁹¹

Finalment es presenta a *El Eco de Sitges* una crònica de l'exposició realitzada a Madrid el 9 de desembre:

“Agustín Ferrer presenta en Madrid 35 telas, y con un aire de señor romántico se enfrenta con la crítica madridista y planta un jalón artístico en el corazón de España. Ferrer Pino se enfrenta tal como es, con su visión de las cosas peculiar, con su calidad de tonos, con aquella su pintura que impresiona por lo real y con aquella luz que sólo sabemos comprender los que vivimos en el Mediterráneo.

José Francés, que hizo la presentación del artista catalán, habló de la evolución de Ferrer Pino hacia el sentido clasicista de la pintura, pretendió hacer comprender al auditorio que eran ciertos aquellos tonos vivos de nuestro cielo y pintó con su palabra mágica una puesta de sol en nuestra playa y el contraste del blanco y del azul en Sitges. Ensalzó a Sitges y al artista y emocionó a los que le escuchaban, principalmente a los que conocían Sitges más que como playa como pueblo de arte.

Los sitgetanes que fija o accidentalmente residen en Madrid y que conocían la exposición, y los amigos de nuestra Villa que son muchos y cada día más, si pasean por la Avenida madrileña, sentían un escalofrío de placer cuando, al pasar por frente al Salón Dardo, veían una magnífica tela con la silueta de nuestra Iglesia. Allí está Agustín y allí está Sitges, porque no os quepa la menor duda que están tan identificados nuestra Villa y nuestro artista que lo uno sin el otro no tendrían razón de ser. Desde nuestro mar a nuestra campiña, pasando por sus bous, sus marineros, sus rincones de la playa, sus paisajes, sus paisajes y su ermita de la Santísima Trinidad, sus masías y sus rincones de calma, todo está reflejado en la exposición de Ferrer

---

²⁹¹ “Ferrer Pino en Madrid”. *El Eco de Sitges*. 10 de desembre de 1944. Núm. 2766. Sitges. Pàg. 3. Veure notícia original a la fitxa nº84 de l'annex *Bibliografia*.

Pino. Y si no es así vemos como en sus lienzos clásicos son las figuras de Sitges las que pinta y si no como en sus cuadros impresionistas yo he visto la luz y la alegría y el juego de colores de nuestro sol sobre nuestro mar y sobre nuestras casas blancas.

Es continúa la sucesión de gentes que visita la exposición, el Salón Dardo está siempre lleno, comentarios más que favorables, elogios, Agustín sonríe, me acerco a él, le pregunto si está satisfecho, me dice que sí. Al artista, lo que le interesa es el éxito de la crítica, el elogio que se hace cuando parece que no escuche nadie y que él oye de unos y otros labios que no saben que él es el autor de las telas que se elogian; nos acompaña por la exposición, se detiene delante cada cuadro y nos explica los aciertos y los defectos que tienen. Agustín es un hombre que conoce perfectamente sus defectos; ahí está su mérito.

Auguramos para Ferrer Pino una marcha ascendente en su carrera artística y le deseamos que aquel genio que destaca en Muchacha a pleno sol y Muchacha de los naranjos no se agote jamás.

*Madrid, 9 de Diciembre de 1944.*²⁹²

Degut a l'èxit d'aquesta exposició a Madrid, Ferrer Pino torna a exposar a la galeria *Xarmada* de Sitges a començaments d'abril de l'any 1945, mostrant setze teles, moltes de les quals havien estat exposades a Madrid. En el catàleg²⁹³ es presenta aquesta exposició com un homenatge pel seu triomf al *Salón Dardo*. També s'hi reproduïx un text de José Francés relacionat amb l'exposició madrilenya, podria tractar-se de la conferència realitzada per aquest en la inauguració de l'exposició al *Salón Dardo* a la que feia referència una de les notícies transcrites de *El Eco de Sitges*²⁹⁴.

“Por primera vez expone en Madrid Agustín Ferrer Pino.

Y no es, ciertamente, un advenedizo ni un impaciente en la edad de las audacias irresponsables.

Su madurez está lograda a los extenso de una obra seria, sin extravío ni vanidad exhibicionista.

Aun en la misma Cataluña nativa no se cuidó de remover prematuros ni artificiales ecos.

---

²⁹² X. “Ferrer Pino en Madrid”. *El Eco de Sitges*. 17 de desembre de 1944. Núm. 2767. Sitges. Pàg. 1. Veure crònica original a la fitxa nº85 de l'annex *Bibliografia*.

²⁹³ Veure catàleg a la fitxa nº55 de l'annex *Documentació*.

²⁹⁴ Recordem el fragment al que fem referència: “En el acto, el escritor y crítico José Francés pronunció una brillante conferencia sobre la pintura de Ferrer.” “Ferrer Pino en Madrid”. *El Eco de Sitges*. 10 de desembre de 1944. Núm. 2766. Sitges. Pàg. 3.

Vive en Sitges, rostro al mar y de espaldas a la complicidades de grupo y las combinaciones de camarilla. Fué siempre un trabajador solitario. Un silencioso creador de belleza.

El azul mediterráneo embriagó de claridad toda su primera época. La capacitada pompa de su fantasía se ilustró luego en sus grandes composiciones murales. Se obstinó gustosamente, laudablemente, en una tarea de comprensión filial de la gran pintura española que no siempre atendían los de su tiempo en Cataluña. Miraba más – y hacía bien- al Museo del Prado que escuchaba los sirenaicos ecos fronterizos.

De esa época en que la paleta de Agustín Ferrer Pino se despoja de los azules y se calienta de sienas profundas, dorados ocre y grises profundos, hay ejemplos importantes en su actual Exposición.

Al lado, brillantes postsorollismos, encendidas figuras de mujer retadoras del sol.

También notas de pesca y marinería. Racimos de hombres en las barcas entre tierra y agua. Promesas de posibles y deseables decoraciones a mayor gloria del Mediterráneo.

Y paisajes. Calles, muros, campiña de Sitges. En todos se presiente el mar inmediato, todo poderoso, que no deja –claro es- de ver con toda su verdad en unas marinas, fruto de larga convivencia de años de miradas no interrumpidas, ni mercantilizadas jamás.²⁹⁵

Alhora que Ferrer Pino realitza aquesta exposició a la *Galeria Xarmada*, al diari *El Eco de Sitges* es publica un extens article signat per E. Toda Oliva, i que segurament està extret de la revista *Juventud* de Madrid arrel de l'exposició d'Agustí Ferrer al *Salón Dardo*. Malgrat la llargària del text en transcrivim el contingut per l'interessant anàlisi que es fa de la seva obra:

“La pintura ha sido y será siempre aconstante la lucha entre el dibujo y el color. O por mejor decir, entre los paricularios de la preponderancia de uno u otro en la obra de arte. El considerar como base la línea y el contorno o, contrariamente el color y el matiz origina las grandes escuelas que, tanto teoría como en la práctica vienen sucediéndose y encontrándose, sin llegar nunca a una unidad ni una perfecta fusión. No creo muy aventurado sugerir que en la obra de todo pintor predomina, con mayor o menor fuerza o intensidad, uno de los dos la concepción íntima elementos, según con que de la pintura tenga cada cual, y que quizá solamente un genio pueda exceptuarse

---

²⁹⁵ Francés, José. “Agustín Ferrer [Salón Dardo] por José Francés”. A: Catàleg de l'Exposició d'Agustí Ferrer Pino a la *Galeria Xarmada*. Abril de 1945. Sitges. Veure escrit original a la fitxa nº56 de l'annex *Documentació*.

de esta generalización, por haber llegado a saber entranar maravillosamente dibujo y color en una unidad superior y vital, la luz; esencia última y verdadera de la auténtica pintura alcanzada sólo por Velázquez.

Entre la idea de que él color lo es todo, según Delacroix o la máxima de Ingres. 'Le dessin est la probité de l'Art', el pintor Agustín Ferrer Pino nos muestra, a través de su obra –expuesto en el Salón Dornier una tendencia concéntrica, encaminada a intentar acercarse, en lo posible, a aquella unidad sincera obtenida por 'el pintor de los pintores'. Ferrer Pino, al comenzar ya hace años, a exteriorizar su vocación, comprendió que su obra debía tener una firme base, constituyéndola en el dibujo. Innata aptitud y tesonera labor le fueron dando facilidad de trazo, sólida trabazón de líneas y gusto especial por la captación del movimiento. Si pudo en alguna época, conforme a esa formación, subordinar el color al dibujo, haciendo de aquel sirviera para iluminar formas y contornos, el ambiente en donde más se desenvolvía su vida – la costa catalana- y nuevas ambiciones para crear promovidos por el estudio de nuestros grandes clásicos especialmente Velázquez, enriquecieron de modo notable su paleta, hasta el punto de hermanar línea y color en sus obras posteriores, con indudable acierto.

La luminosidad magnífica de Sitges, patria chica de nuestro pintor; su admiración por los trabajos a plena luz, en que culminó Sorolla, y su inquietud espiritual, amante de buscar en ambientes y tipos, plasmando la grácil lozanía de lo sanamente popular, se hacen bien patentes en sus cuadros marineros, en los logrados retratos de mozos artesanos, en sus escenas y vidas. El dibujo es siempre muy bueno, muy cuidado; pero en lo pictórico no se deja arrastrar demasiado por coloridos estridentes – frecuentes en seudosorollistas-, sino que entona sus telas –en especial las de figura- con un gran sentido de unidad aromática, procurando verdaderas armonías de grises, pardos y platos, contrastados, a veces, simplemente por alguna nota cálida, prestadora de vida al conjunto. En esas nunca dedicadas, bien fundidas, sirviendo matizadamente a un colorido que podríamos llamar el 'lei motiv' de la obra, se advierte el resultado de la contemplación profunda de Velázquez y el influjo de aquel modo de hacer único del único maestro de la luz.

Naturalmente, como la ambición es altísima y digna, pues huye de los más fáciles y tentadores 'ismos' al uso –que suelen encubrir con sus chatarrinones una ineptitud imaginativa y técnica para creaciones originales-, Ferrer Pino sigue una trayectoria ascendente, procurando siempre desligarse de defectos, enmendar errores y apurar la paleta, así como depurar la concepción. Por eso, si en ocasiones, quizá por su natural inclinado a los grandes contrastes lumínicos del Levante catalán, hace concesiones de colorismo un poco fuera de su tónica armoniosa y usual, es en bocetos y apuntes

marineros donde el excesivo cromatismo se olvida acaso en virtud del movimiento captado por el dibujo valiente. Mas esas obras son más bien expansiones de su espíritu, observador y encariñado con esas escenas cotidianas, que le brindan líneas y ritmos al lápiz y fúlgidos destellos al pincel. Donde uno y otro más se sometan al orden y a la luz es en los retratos y en los bodegones. En esta última modalidad, muy favorecida por los catalanes en general, Ferrer Pino logra verdaderos aciertos, tanto de composición –como en la elipsoidal de uno de sus mejores aquí reproducido- como de entonación y veracidad. Un breve resumen de los nos dice la obra de Ferrer Pino pone de manifiesto que es un artista, cuya inquietud le ha conducido a tratar temas diversos con diversas técnicas, llegando a notable dominio de todas, aunque, según mi opinión, sobresaliendo en el aspecto más interesante: en el del pintor que, con un dibujo de base sólida, construye una armonía de color entonada sobre una gama esencial, y procura subordinar ambos elementos al servicio de la luz; empeño en el cual le deseo y augura un buen triunfo.

(De Juventud, de Madrid)²⁹⁶

A partir de la meitat dels anys quaranta les seves obres es podran veure habitualment, com ja hem esmentat, a les *Galeries Xarmada* de Sitges. La producció pictòrica de Ferrer Pino durant aquests anys és abundant degut entre d'altres coses a un contracte²⁹⁷ que signa amb el propietari de les *Galeries Xarmada* i empresari hotelier de Sitges, Juan Ibáñez Montserrat, l'any 1945. L'acord amb l'empresari, en un principi, vincula a Agustí Ferrer amb Juan Ibáñez durant deu anys. Durant els dos primers anys, el pintor es compromet a residir a les illes balears per pintar, amb el compromís d'entregar la meitat de la seva producció a l'hotelier. Aquest li paga el material i viatges a Mallorca i altres destinacions com Andalusia, a més d'un sou de quatre-centes pessetes setmanals.

Tant és així que, el juliol d'aquell mateix any (1945), comprovem a través d'una autorització oficial del règim franquista²⁹⁸ que Ferrer Pino s'instal·la a Port Soller a Mallorca per pintar.

---

²⁹⁶ Toda Oliva, E. "La pintura de Ferrer Pino". *El Eco de Sitges*. 1 d'abril de 1945. Núm. 2782. Sitges. Pàg.2. Veure article original a la fitxa n°86 de l'annex *Bibliografia*.

²⁹⁷ Veure contracte a la fitxa n°57 de l'annex *Documentació*.

²⁹⁸ Veure autorització a la fitxa n°58 de l'annex *Documentació*.

Al febrer de l'any 1946, un altre autorització del govern militar de Mallorca ens torna a informar que Ferrer Pino té un permís de sis mesos per residir a l'illa pintant²⁹⁹.

El treball realitzat per Agustí Ferrer a Mallorca es mostra en una exposició que realitza a les *Galeries Xarmada* la segona quinzena d'abril de 1946. L'artista presenta 16 teles a l'oli predominant el paisatge com a bloc temàtic. El catàleg³⁰⁰ de l'exposició torna a ser presentat, tal i com s'havia fet en altres ocasions, per César González-Ruano.

“Nos tiene acostumbrados el pintor sitgetano Agustín Ferrer Pino a la casi desconcertante variedad de su obra. Tanto en la Exposición anterior que celebró en estas mismas galerías de la Xarmada, como en la que el Salón Dardo inauguró en Madrid con gran éxito en crítica y de venta en diciembre de 1944, esta variedad millonaria de sistemas hacía difícil el comentario sobre un artista que igualmente produce una pintura típicamente encajada en la escuela mediterránea postimpresionista, como telas de figura, cuya genealogía clásica le presenta como un continuador del Prado y de las sombras mayores de la pintura castellana.

Ahora, después de una larga temporada de trabajo en Mallorca, Ferrer Pino expone una muestra de la obra realizada en la bella isla, donde le han seducido principalmente unos notabilísimos amarillos que hasta el presente contaban con poca frecuencia en su pintura.

Cada vez más maduro y por lo tanto más directo y sencillo, con fórmulas más sábiamente simples, Agustín Ferrer ha realizado, en mi opinión al menos, una considerable conquista en la interpretación del paisaje, logrando aciertos que difícilmente podrán ser disimulados por la indiferencia.

Esta Mallorca marinera y montañosa, de luces extraordinariamente puras, palpita, con el color aún fresco, en estos recientísimos cuadros que el pintor expone hoy al público, con una autenticidad a veces casi documental y otras con una fantasía que ordena en la visión propia, su solo aparente desorden arbitrario.

La unidad temàtica de la Exposición podría hacer caer a cualquier otro pintor menos vario en peligros de monotonía o repetición. Pero precisamente esa unidad temàtica, argumental, es lo que hace más interesante esta Exposición a la que hoy asistimos. Cuadros de una misma época y casi pintados desde el mismo sitio. Estoy seguro que Agustín Ferrer, este gran trabajador, este gran independiente, este complicado autodidacta, alcanzará un éxito rotundo que le anime a proseguir en lo hasta ahora

---

²⁹⁹ Veure autorització a la fitxa nº59 de l'annex *Documentació*.

³⁰⁰ Veure catàleg a la fitxa nº60 de l'annex *Documentació*.

*más importante de su labor: el paisaje rápidamente captado e interpretado a través de su extraña y original personalidad.*³⁰¹

D'altra banda, dos anys després, el 1948 tenim constància a través d'altres documents com per exemple una carta de presentació³⁰², que Ferrer Pino realitza una estada a Sevilla per pintar i dibuixar elements i escenes tradicionals andaluses.

També, a finals de l'any 1949, és possible que Agustí Ferrer torni a Andalusia per pintar, tal i com llegim en una carta³⁰³ enviada a la seva dona, Eulàlia, per part d'una llogatera de Granada, que els ofereix l'estància en aquesta ciutat.

L'any 1950 exposa al Saló de Festes del Hotel Terramar Palace de Sitges³⁰⁴.

A partir dels anys cinquanta, el decaïment de la seva producció pictòrica està subordinat a problemàtiques en el seu entorn familiar i a un estat de salut fràgil que causen l'ingrés d'Agustí Ferrer, l'any 1950, al Sanatori Psiquiàtric de Nostra Senyora de Montserrat. Gràcies a alguns esbossos de correspondència³⁰⁵ escrita per Agustí

---

³⁰¹ González-Ruano, César. "Agustín Ferrer Pino y Mallorca". A: Catàleg de l'exposició a la Galeria Xarmada de Sitges. Abril de 1946. Veure escrit original a la fitxa n°61 de l'annex Documentació.

³⁰² Veure carta original a la fitxa n°62 de l'annex Documentació.

³⁰³ Veure carta original a la fitxa n°63 de l'annex Documentació.

³⁰⁴ Veure invitació a la fitxa n°64 de l'annex Documentació.

³⁰⁵ En aquests esbossos de cartes, es pot llegir com Ferrer Pino demana als seus familiars una sèrie de colors que li fan falta per acabar uns quadres: "*Sigo pintando los cuadros de Julio, y me hacen falta tubos de color que creo que lo encontrareys en la caja que traje con los cuadros.*

1 de blanco de plata (titan) triple

1 azul ultramar

1 tierra de puzoli (o sea rojo de mangre)

1 siena tostada

1 sombra natural

1 ocre amarillo oscuro

1 ocre amarillo claro

1 negro

1 sombra tostada"

En un altre escrit, confirma que es dedica a pintar retrats i explica que deixa reposar les pintures un cop a acabades per veure-hi possibles defectes: "*He terminado tus retratos y antes de darles los últimos retoques, voy dibujando los cuadros del carnaval*". "*Esperando que vengas seguiré dibujando los otros cuadros pequeños porque prefiero que pasen unos días antes que dejar acabados los tuyos que no les falta casi nada, sobretodo el que esta de pie. Esto lo hago porque al mirar una obra terminada despues de unos días de no verla se bé mejor si algún detalle defectuoso para corregirlo y dejar los cuadros bien acabados*".

Veure esbossos a la fitxa n°65 de l'annex Documentació.

Ferrer i la informació oral facilitada per l'entorn familiar del pintor, constatem que Ferrer Pino no deixa de treballar durant el seu internament, pintant retrats i paisatges de l'entorn. L'ingrés en el sanatori, a desgrat de la seva voluntat, enutja el pintor que, privat de la seva llibertat, l'any 1952 es fuga del sanatori i marxa cap a França, on presumiblement resideix aproximadament durant any. D'aquest període infortunat de la vida d'Agustí Ferrer no en podem donar moltes dades ja que els familiars propers amb els que hem tingut contacte (la seva filla Teresa i la seva neta Eulàlia) han mantingut certa reserva a l'hora de proporcionar-ne detalls; fet que considerem comprensible, i tampoc hi hem volgut furgar per consciència ètica. Durant aquests anys en què la producció artística d'Agustí Ferrer disminueix sensiblement, tal i com apuntàvem anteriorment, pensem que les dades que poguéssim aportar no comportarien un major coneixement de l'obra, sinó més aviat una murmuració de fets familiars que s'allunyen de l'objectiu del nostre treball.

Tanmateix, sembla que després d'un any torna a Catalunya i s'instal·la a Barcelona acollit per uns familiars pròxims. Malauradament, les contrarietats acompanyen a Agustí Ferrer durant aquests anys. Dos anys més tard, el 4 de febrer de 1955, mor el seu fill Josep, a l'edat de 36 anys, a causa d'una tuberculosi pulmonar³⁰⁶.

Segons anoten en un escrit³⁰⁷ la dona i la filla gran del pintor, sembla que l'activitat pictòrica de Ferrer Pino durant els últims anys de la seva vida es focalitza en encàrrecs per pintar murals en esglésies catalanes. Així ens consta, també, en una sèrie de certificats³⁰⁸ signats per rectors de diferents esglésies que ho corroboren. En reproduïm algun d'ells en els que constatem, d'una banda, un cert deteriorament físic i personal del pintor i, d'altra banda, que passa llargues temporades visquent en les esglésies on treballa.

“Rnd.En.Pere Pla. Pvre.- Rector de la Pera

Bon amic en Crist: Per aquestes lletres et presento al portador Sr. Agustí Ferré, el qual si bé es veritat que en la seva presentació externa demostra pobresa franciscana, no obstant es un bon pintor, que ha pintat a Corsá durant una setmana logrant del seu pincell un bon quadre del baptisme de Jesús en el Jordá, per decorar el nou baptisteri.

³⁰⁶ Veure certificat de defunció a la fitxa nº66 de l'annex Documentació.

³⁰⁷ Veure escrit original a la fitxa nº67 de l'annex Documentació.

³⁰⁸ Veure certificats a la fitxa nº68 de l'annex Documentació.

Treballa en molt bones condicions i es ben digne d'estar-se a la rectoria. Jo el vaig conèixer a Castellví de la Marca (prop de Vilafranca del Penedés) ara fa dos anys pintant en aquella església i visquent durant vuit mesos en aquella rectoria.

El Sr. Rector d'aquell poble i altres que l'han tingut a pintar l'església n'estant relativament satisfets.

Ja sé que tinc que venir a funerals a Pubol el dissapte; suposo que dec venir reservat.

O sigui que ja pots comptar que vindré per dir missa.

Amb en Crist servidor i germà sacerdot.

*Dimecres, 18 de setembre a les 8 del matí. 1958.*³⁰⁹

Llegint el text anterior, ja notem que el deteriorament de la salut de Ferrer Pino es comença a fer pal·lés cap a l'any 1958. En tot cas, l'artista continua pintant pràcticament fins al final de la seva vida, ja que Agustí Ferrer mor el 2 de gener de 1960³¹⁰ a Sitges, on l'acull la seva família quan emmalalteix a causa d'una infecció respiratòria. El pintor té 75 anys.

Després de la mort d'Agustí Ferrer, a *El Eco de Sitges* es publiquen una sèrie d'escrits que recorden la seva figura, descrivint aspectes de la seva personalitat i de la seva obra. Degut a l'amplitud d'aquests, reproduïm els fragments que en el nostre parer són més representatius i significatius.

“El campo visual del lecho de muerte y la mortaja de Agustín Ferrer Pino, nos retrotraen a nuestro primer contacto con el entonces incipiente pintor, cuando deambulaba por Sitges con vestido blanco y la caja de pintura debajo del brazo, y entrando por la calle del Agua en el domicilio de don Francisco de P. Huguet Mainer, situaba su lienzo sobre una silla y requería la presencia del profesor para su efigie ante un transparente de aquella ancha sala que, años más tarde, se convertiría en la imprenta de Jacinto Santacana.

Desde el retrato del Sr. Huguet, pasando por las jovencísimas testa de los compañeros del artista en sus mocedades, hasta los retratos del tañedor de zampoña Capellas, del maestro compositor D. Amadeo Cuscó y del abogado D. Buenaventura Juliá, entre otros, describese una clarísima trayectoria del arte de captación de figuras que Agustín Ferrer pino acabó por dominar completamente.

---

³⁰⁹ Veure document original a la fitxa nº69 de l'annex *Documentació*.

³¹⁰ Veure certificat de defunció a la fitxa nº70 de l'annex *Documentació*.

Sin duda, es el retrato donde Agustín Ferrer, apasionado de Velázquez, llegó a demostrar su maestría pictórica, ya sea por las exigencias de detalle de tales obras o por las exigencias de sus comitentes, deseosos de poseer una obra totalmente terminada.

Por contra, en los paisajes, a menudo animados por figuras, es la fuga más inflamada la que preside la factura y el colorido de las telas ferrerianas, cul si el enraizamiento casi vegetal de nuestro pintor en la naturaleza abierta, le impulsara a trasladar directamente a aquellas los tonos calientes, sin darles un respiro de adaptación o adecuación, despreciando a veces la exactitud corpórea de los personajes, para anotarlos simplemente en silueta, de un modo especial cuando puebla sus panoramas con elementos anecdóticos: danzas populares, romerías, séquitos festivos; lo que no empece que sean dichas pinturas las que mayor entusiasmo despertaron, desde el primer momento, a los sitgetanes, granjeando su fervorosísima entrega espiritual.

(...) Al igual que otros artistas, Agustín Ferrer Pino padeció sus amarguras en trato con algunos críticos y determinados intelectuales contemporáneos suyos, empeñados en hacerle ver que la vida es un manojo de rosas de papel con espinas de verdad, en vez de conceder, por lo menos, un margen de confianza a la labor primera del pintor y procurarle mejores medios formativos. Por su parte, Ferrer Pino hizo oídos sordos a la crítica y, segura de sus facultades, no dió nunca el brazo a torcer. Ello contribuyó a crear en torno suyo un clima algo rarificado que, al correr de los años, había de formar la muralla de niebla que nos lo ha mantenido alejado estos últimos tiempos, aunque, tanto sus adeptos como sus adversarios, no han cesado de proclamar que Agustín Ferrer Pino ha sido uno de los pintores de Sitges mejor dotados.

*(...)*³¹¹

En un altre article, també al diari *El Eco de Sitges*, llegim el següent:

“Agustín Ferrer Pino y el mar, o con la gente de mar hicieron también buenas migas. Quien tantos parajes campestres plasmó en sus papeles canson y en sus telas animándolas con figuras populares o folklóricas, captó asimismo con su lápiz, con su pluma o su pincel, a los pescadores más destacados de nuestro litoral, en actitud de remendar redes, esparaveles, salabardos y nasas; colocar maderos ensebados debajo de la quilla, o haciendo rodar el cabestrante. Y en la máxima euforia marinera, saltaba a una barca y ayudaba a izar vergas y velas, o empuñaba un remo en naviera

---

³¹¹ Light. “Destellos”. *El Eco de Sitges*. 17 de gener de 1960. Núm. 3552. Sitges. Pàg. 1. Veure article original a la fitxa nº88 de l'annex *Bibliografia*.

*solidaridad. (...) Últimas reminiscencias de los panoramas marineros de Juan Roig y Soler, fueron algunos dibujos y pinturas de Agustín Ferrer Pino (...). Pero también fue a sus lienzos al óleo donde Agustín Ferrer Pino trasladó con efectismo rico en tonalidades, varias escenas marineras, iluminándolas, a veces, con las claridades alucinantes tan caras a Sorolla. (...) Obras suyas, en colecciones de Barcelona, Madrid, París, Roma, Nueva York. Alternó con Romero de Torres, Penagos, Bartolozzi y Eugenio Hermoso, en la ilustración de las portadas de la revista 'La Esfera'.*³¹²

La figura d'Agustí Ferrer seguirà estant present en l'imaginari del seu poble natal, Sitges. No serà oblidat, tot el contrari, el seu nom és recordat sovint en les cròniques contemporànies de la premsa local, especialment a l'*Eco de Sitges*, que és l'únic diari circumscripte que existeix en l'actualitat. En aquest sentit, destaquem l'homenatge que organitza el *Grup d'Estudis Sitgetants*³¹³ al gener de l'any 1986. Es realitza una exposició antològica d'Agustí Ferrer al Teatre Prado de Sitges, mostrant 51 obres de l'artista. Se li dedica un carrer en aquesta població i també s'edita un butlletí d'unes 20 pàgines, on la historiadora de l'art Isabel Coll i Mirabent descriu les principals característiques de la obra d'Agustí Ferrer. En relació a aquesta exposició s'escriuen diversos articles dels que en destaquem els següents fragments:

*“Entre els pintors sitgetans –d'Espalter a Sunyer, de Joaquim de Miró a Sisquella- s'hi compten artistes de primera línia, les obres dels quals han incidit en el procés artístic global pel que tenien d'innovadores, de creatives en el sentit més estricte de l'expressió, i altres pintors que han estat els que han donat el to i la mesura de la pràctica de l'art com a fet quotidià a la recerca de llur vocació i autenticitat, sense anar més enllà de la tònica habitual del seu temps. Tant els uns com els altres realitzaren una obra personal, coherent, individualitzada. Agustí Ferrer Pino pertanyia a aquest segon grup.*³¹⁴

En una altra de les cròniques s'hi expressa el següent:

³¹² Light. “Destellos”. *El Eco de Sitges*. 24 de gener de 1960. Núm. 3553. Sitges. Pàg. 1. Veure article original a la fitxa nº89 de l'annex *Bibliografia*.

³¹³ El Grup d'Estudis Sitgetans es crea el 1976 amb l'objectiu de treballar per la divulgació de tots aquells aspectes de la vida cultural sitgetana i de la comarca.

³¹⁴ Panyella, Vinyet. “Exposició antològica A. Ferrer Pino”. *L'Eco de Sitges*. 11 de gener de 1986. Núm. 4877. Sitges. Pàg. 1. Veure article original a la fitxa nº90 de l'annex *Bibliografia*.

“Per a nosaltres, particularment, l’anunci de l’exposició i de l’homenatge ens plau d’una manera especial. Hem evocat la pintura i la personalitat humana de l’artista. Ara, com si el tingués altra volta present. Era havent dinat. Agustí Ferrer prenia el sol, assegut en un banc de l’escala de la Punta. Em veia venir, i estava content de que se li presentés algú amb qui dialogar. Brandava el llibre que estava llegint, i cridava: ‘Tu, vine llegeixo això’. M’allargava un volum de Dostoievski. ‘Llegeix, alt, home!’. De seguida, però, no podia estar-se quiet i em reprenia el volum. No es podia aguantar. Llegia. Era l’escena del Gran Inquisidor. Cloïa els ulls. Mirava el mar. No em deia ni adéu, tornava a les profunditats del seu somni. (...)”

Quan es publicarà aquest article, ben segur que l’exposició ja s’haurà clos. Però no importa. Jo passaré per davant del ‘Prado’, hi entraré, per tornar a veure les pintures d’en Ferrer. Només entrar-hi, em vindrà un perfum de farigola, el murmuri de les ones. Sentiré el diàleg que es tindran Miquel Àngel i Dostoievski per l’altre. Serà un aire de joventut, de retorn del temps passat. Em semblarà que torno a veure l’Agustí quan adoptava el posat desafiant contra els enemics de la Bellesa.”³¹⁵

En aquesta exposició antològica es van presentar, com hem comentat anteriorment, 51 quadres distribuïts per temàtiques. Hi havia cinc pintures simbolistes, catalogades com a *Pintura exòtica* en l’exposició, entre elles la titulada “Fris de l’heroï” mostrada en aquest text en la imatge 25. Una altra vessant reconeguda del pintor, el paisatge, es va presentar en dues categories. D’una banda les *Escenes de platja i barques* i de l’altra *Paisatges (Sitges, en general i Mallorca)*. Pel que fa a la temàtica dels retrats, s’hi mostren 12, entre els quals podem destacar els retrats de “Pep Capelles”, “Bonaventura Julià” o la seva dona “Eulàlia”, els quals també mostrarem en el capítol 4.3. *Estudi i anàlisi de la trajectòria estètica d’Agustí Ferrer Pino en el context artístic*. Es fa especial atenció a la temàtica de la *Festa Major* de Sitges, molt recurrent en l’obra d’Agustí Ferrer, presentant cinc quadres amb motius i al·legories dels balls populars de la Festa; a més, és clar, esmentar també la presència en l’exposició al teatre Prado del “Drac”, també anomenat Fera Foguera, pintat i dissenyat per Agustí Ferrer. Un conjunt de set pintures de *Figures* i tres bodegons completen l’exposició de l’any 1986.

Paradoxalment, a l’agost del mateix 1986, mesos després de l’exposició esmentada, mor la dona d’Agustí Ferrer, Eulàlia Oliver i Bori.

³¹⁵ Tirant. “Carnet del caminant”. “Agustí Ferrer”. *L’Eco de Sitges*. 11 de gener de 1986. Núm. 4877. Sitges. Pàg. 1. Veure article original a la fitxa nº91 de l’annex *Bibliografia*.

Finalitzem en aquest punt el recorregut cronològic de la vida artística d'Agustí Ferrer Pino. Com ja introduïem al començament del capítol, el nostre propòsit era reconstruir la trajectòria artística d'Agustí Ferrer a través d'elements objectivables com poden ser els seus propis escrits o les ressenyes bibliogràfiques; també recollir i organitzar tota la documentació bibliogràfica i personal possible per inscriure-la en el relat per tal de constituir un fons bibliogràfic inèdit fins ara sobre el pintor. La informació recuperada ens permetrà en els següents capítols analitzar més certerament l'obra artística de Ferrer Pino.

Adjuntem a continuació un esquema cronològic dels esdeveniments biogràfics i artístics més representatius d'Agustí Ferrer Pino.

ESQUEMA CRONOLÒGIC BIOGRÀFIC D'AGUSTÍ FERRER PINO

ANY	FETS I ESDEVENIMENTS PRINCIPALS
1884	Neix a Sitges el 14 de juliol
1886	Mor la seva mare
1896	El seu germà gran, Josep, mor a la Guerra de Cuba
1901	Es reclutat per l'exèrcit per realitzar el servei militar (17 anys)
1902-1905	Assisteix a les classes de dibuix de l'Escola de Belles Arts de la Llotja de Barcelona
1906	Marxa de viatge per Catalunya i Aragó amb Enric Muñoz Morató
1907	Estada a Caspe fins la Setmana Santa Torna a Sitges Coneix a Magí Albert Cassanyes a Sitges Ajuda a Josep Vidal a pintar el teló de boca del teatre Retiro de Sitges Participa en l'exposició col·lectiva "l'Exposició de Belles Arts d'Artistes Independents" El pintor Carles Pellicer visita el seu taller a Sitges Exposa als aparadors de la <i>Casa Massó</i> a Sitges una al·legoria dedicada al Dr. Benaprès
1908	Instal·lat a Sitges realitza estades a Madrid i Andalusia Lu Pasqual, Josep Llimona i Jaume Serra visiten el seu taller a Sitges
1909	Realitza estades a Madrid i Andalusia A finals d'any marxa cap a França
1910	S'instal·la a Perpinyà on treballarà per una empresa de decoració (febrer-novembre) Mor la seva germana Carme
1911	De França marxa a Orà (Algèria), sis mesos aproximadament, allà pinta la boca del Teatre Espanyol A la primavera arriba a París A la tardor marxa de París cap a <i>Orleans</i> A <i>Orleans</i> s'hi estableix quatre mesos
1912	A la primavera arriba a Lió Després s'estableix a Roma fins l'agost Coneix a Josep Pijoan a Roma i pinta la sagristia de l'església montserratina A finals d'agost arriba a Sitges Al novembre és acceptat com a soci condicional al Cercle Artístic de Barcelona
1913	Al març (Setmana Santa) ajuda a Baldomer Gili i Roig a decorar capella del Marquessa de Sevillano a Guadalajara Després de pintar la capella a Guadalajara, s'estableix a Madrid
1914	Resideix a Madrid Coneix a José Francés

	<p>Es publica un article i obres seves a la revista <i>La Esfera</i> (setembre)</p> <p>Mor el seu pare</p>
1915	<p>Es posa malalt (pleuresia) a finals d'agost</p> <p>Al novembre pinta a la capella de l'Hospital de Sant Joan de Sitges</p>
1916	<p>Al gener pinta a l'escala del vestíbul de l'Hospital de Sant Joan de Sitges</p> <p>Al setembre es publiquen dos dibuixos seus a la revista <i>La Esfera</i></p>
1917	<p>A l'abril viatja a Madrid per presentar dos quadres a l'exposició de Belles Arts</p> <p>A l'octubre s'instal·la a viure a Barcelona</p>
1918	<p>Al gener-febrer primera exposició individual al <i>Saló Reig</i> de Barcelona</p> <p>Al març exposa dos quadres als aparadors de l'establiment <i>El Siglo</i> de Sitges</p> <p>A l'abril realitza una exposició conjunta amb Enric Muñoz Morató a la <i>Sala Mateu</i> de Madrid</p> <p>El 25 de Juliol es casa amb Eulàlia Oliver i Bori al temple expiatori de la Sagrada Família</p>
1919	<p>Al febrer pinta el cambril de l'església del Vinyet a Sitges</p> <p>S'instal·la a Salou, i comença a realitzar les pintures murals del Xalet Voramar (Casa Bonet)</p>
1920	<p>Continua la seva comesa en el Xalet Voramar de Salou</p> <p>Pinta en algunes cases senyorials de Reus</p>
1921	<p>Comencen les reformes de la sala principal del Teatre Prado de Sitges, Ferrer Pino pinta el sostre i la façana exterior</p> <p>Neix la seva filla Teresa</p>
1922	<p>Al gener participa en l'exposició col·lectiva a les galeries <i>Laietanes</i> en el <i>Tercer Saló de Tardor</i> organitzat per l'<i>Associació d'Amics de les Arts</i></p> <p>Participa en l'Exposició d'Art de Barcelona amb el seu quadre titulat "Adam i Eva"</p> <p>L'ajuntament de Sitges encarrega a Ferrer Pino un tapís per la balconada de la Casa de la Vila</p> <p>Al febrer és acceptat com a soci numerari del "Círcol Artístich a Sant Lluç"</p>
1923	<p>A l'agost es publica un número a la revista <i>Ilustración Ibérica</i> dedicat a sitges, Ferrer Pino hi escriu un article sobre la seva persona i l'art</p> <p>A l'agost realitza unes pintures al Palau Reial de Pedralbes de Barcelona</p> <p>Acaba les pintures murals del sostre del Teatre Prado de Sitges</p>
1924	<p>Al març publica un article d'art a la revista <i>Ilustración Ibérica</i> acompanyat de dues reproduccions d'obres seves</p> <p>Al maig és acceptat com a soci de número en el Reial Cercle Artístic de Barcelona</p> <p>Al juny viatja a França</p>
1925	<p>Al març exposa a la <i>Sala Malmedé</i> de Barcelona</p> <p>A l'octubre exposa a la <i>Sala Malmedé</i> de Barcelona</p>

	<p>Participa al <i>Salón de Otoño</i> de Madrid</p> <p>Al desembre viatja a França</p>
1926	<p>Pinta el vestíbul de la Casa de Correus de Sitges</p> <p>Al setembre exposició a la <i>Galeria d'Art i Lletres</i> de Sitges</p> <p>Al desembre exposició a les <i>Galeries Dalmau</i> de Barcelona</p> <p>Participa amb un retrat de Bartomeu Carbonell en la I Exposició d'Art del Penedès, on és guardonat amb una Menció d'Honor</p>
1927	<p>A l'octubre participa en l'Exposició Inaugural de les <i>Galeries Dalmau</i></p> <p>Exposa a l'aparador d'<i>El Siglo</i> un quadre sobre l'ermita de la Trinitat</p> <p>Participa en la II Exposició d'Art del Penedès</p> <p>Pinta l'absis de l'església del poble de la Moja</p>
1928	Al febrer exposa a la sala <i>Arts Decoratives</i> de Barcelona
1929	<p>Al febrer exposa a la <i>Sala Busquets</i> del Passeig de Gràcia de Barcelona</p> <p>Al maig acaba la decoració de la capella de l'ermita de la Trinitat (Sitges)</p> <p>Al novembre participa en l'exposició col·lectiva "Exposición de Arte Moderno Nacional y Extranjero" a les <i>Galeries Dalmau</i></p> <p>Participa en la III Exposició d'Art del Penedès</p>
1930	<p>Al gener acaba de pintar el frontis i el teló de l'escenari del Prado</p> <p>Al març exposa a la Sala Parés</p> <p>A l'abril és acceptat per segon cop com a soci numerari del "Real Circulo Artístico"</p>
1932	<p>Participa en la I Exposició de la Federació de Joves Cristians</p> <p>A finals de març i principis d'abril exposa per segona vegada a la Sala Parés</p>
1933	<p>Pinta la façana de l'antiga cansaladeria "La Torre de les Hores" de Sitges</p> <p>Participa en la II Exposició de la Federació de Joves Cristians</p>
1934	Participa en la III Exposició de la Federació de Joves Cristians
1935	Participa en la IV Exposició de la Federació de Joves Cristians
1941	<p>Al juny viatja a Eivissa segurament per concretar decoració de l'altar de l'església de Nostra Senyora del Rosari</p> <p>Al desembre pinta l'altar</p>
1942	<p>Exposa als aparadors d'<i>El Siglo</i> dues obres, "Vista de l'església i el Baluard" i "Retrat"</p> <p>Pinta la capella de l'església d'Olivella</p> <p>Pinta una capella de l'església de Sant Pere de Ribes</p>
1944	<p>A l'agost exposa a la <i>Galeria Xarmada</i> de Sitges</p> <p>Al desembre exposa al <i>Saló Dardo</i> de Madrid</p>
1945	<p>A l'abril exposa a la <i>Galeria Xarmada</i> de Sitges</p> <p>Al juny signa un contracte que el vincula amb l'hoteler Juan Ibáñez</p>

	Durant el mes de juliol s'instal·la a Port de Sóller (Mallorca) per pintar
1946	Al febrer marxa a Mallorca per pintar A la segona quinzena d'abril exposa pintures realitzades a Mallorca a la <i>Galeria Xarmada</i> de Sitges Pinta la nau i l'absis de l'església de Sant Marçal de Castellet
1948	Realitza estada a Sevilla per pintar (març)
1949	Possiblement realitza estada a Granada (novembre-desembre)
1950	Exposa al Saló de Festes del Hotel Terramar Palace Ingressa en el Hospital de Sant Baudili de Llobregat (Sanatori Psiquiàtric de Nostra Senyora de Montserrat)
1952	Es fuga del Sanatori Psiquiàtric i marxa a França
1953	Torna a Catalunya i s'instal·la a Barcelona
1955	El 4 de Febrer, mor el seu fill Josep a l'edat de 36 anys
1956	Pinta durant vuit mesos a la església de Castellví de la Marca (Vilafranca del Penedès)
1958	Pinta un quadre en el baptisteri de la església de Corsà (Girona) durant una setmana A l'octubre pinta una capella de l'església de La Pera (Girona)
1960	Mor el 2 de gener
1986	Al gener es realitza l'Exposició Antològica d'Agustí Ferrer Pino en el 25è. Aniversari de la seva mort al teatre Prado de Sitges El 24 d'agost mor Eulàlia Oliver i Bori, dona d'Agustí Ferrer Pino